

Het euvel Gods

Albert Helman

bron

Albert Helman, *Het euvel Gods*. Nijgh & Van Ditmar, Rotterdam 1932

Zie voor verantwoording: http://www.dbnl.org/tekst/helm003euve01_01/colofon.php

© 2016 dbnl / erven Lodewijk Alphonsus Maria Lichtveld

Aan C. Vos

Opdracht

Aan niemand liever dan aan jou, waarde vriend, zou ik dit boekje willen opdragen, want niet slechts word ik daartoe reeds gedrongen door een oude en kostelijk als wijn geworden vriendschap, maar veelmeer nog door al de vele dingen die ons gemeen zijn, en omdat wij beiden op eenzelfde wijze kind zijn van onze tijd, ofschoon wij over gansch verschillende wegen wandelen, naar andere doeleinden.

Ik zou ook niet goed een ander durven uitkiezen, wiens handen ik ging bezwaren met zoo schamel een geschenk. Want vroolijk is dit boekje geenszins, en het geeft slechts weinig uitzicht op blijde dingen.

Maar hoe kan het ook anders! Jij weet hoe ons leven is, onder welke soort tribulaciën wij gebukt gaan - weinige in getal, maar daarom ook nooit meer door ons vergeten, - en om welke talrijke dingen wij volkomen onverschillig werden. Zoozeer, dat ik geen boek meer schrijven kan noch wil voor kinderen of voor stille vromen; geen lectuur die door een edele vorm de aandacht trekt, ook als zij handelt over waardelooze zaken. Mij is de lust reeds lang vergaan te schrijven om bewondering van kameraden die naar nieuwe zeggingsvormen haken, terwijl zooveel oude, eeuwenoude dingen, welke telkens weer opnieuw, verjongd en smartelijker in het menschenhart ontstaan en herontstaan, nog ongezegd zijn. Ik werd afkeerig van dit spel, te moe misschien, maar zeker altezeer teleurgesteld, nu ik de inzet ken en ook het poovere gewin.

Waarom zal ik nu nog des avonds naar de parken gaan, en op een bank bij stille vijvers een idylle droomen, en zwanen zich zien spiegelen over wolken, en zelf als Narcissus vreugde zoeken in het spiegelbeeld van wat slechts ephemer is en toevalligheid in mij?

Het schoon bedrog laat ik aan anderen over; ik geloof niet meer in Zuid noch West noch Noord, dat daar geluk zou zijn, het groote, stille, duurzame geluk der zekerheid.

Als wij in de wereld moeten staan, en even zijn getreden uit ons zelf (dat elke dag met nieuwe roekeloze hardheid werd ompantserd), wat wil men dan nog doen met deernis, sentiment, een valsche hoop, een huichel-glimlach, een banket van woorden, woorden, woorden?

Er is heel weinig groote daad, heel weinig groote onverschilligheid, en ik belijd opnieuw, als vaker tegen jou, dat ook ik dikwijls zondig tegen deze koelheid die de nieuwe deugd is welke de god der huidige dagen van ons vraagt. Maar 't zou geen daad zijn, en een groote zonde tegen dat wat in ons diepste leeft, wanneer ik nu nog schrijven ging voor zelfverzekerden en wie zich graag vermeien in een schijngeluk. En zelfs de lust hiertoe ontbreekt mij.

Ik weet waarom dit zoo is, bij mij en bij jou, en bij de enkele anderen die in waarheid durven leven met het leven, zóó als het in hun armen viel. Die om deszelfs wil alle eigendom verspeelden en nog afstand deden van de satisfactie welke een poverello smaken mag.

Ik weet waarom. Wij zijn van deze tijd de vele klei-

nere riolen, waardoor verbruikte stof en nieuwe grondstof, stank en voedend mest en afval en een vruchtbaar humus uitspoelt naar het groot cloaak, waarin al wat goed is zinkt en wordt bewaard. Waar in een bruine poel het olieachtig glinsteren van de maan gezien wordt. Waarvan men zegt dat daar leven en traditie, god en schepping, tijd en eeuwigheid elkander raken, zooals licht en watervlak, of waterdiepte en bodem, aarde en ledig ruim.

Nog heerscht het onder dwazen tot de goede toon om blanke duiven voor poëtisch aan te zien; en onze fantasieën, schuwe, vormlooze rioolratten, kunnen in de schoongeschuurde winkelstraten slechts gehaat zijn en slechts afschuw wekken. Doch wij, nietwaar, die dagelijks deze dieren voederen uit de hand, wij kennen hun geheim, wij weten hoe al die geruste zelfverzekerden, al die verheerlijkt lachenden, die kuische duivenmelkers en schijnheilige extatici eenmaal ook door 't riool heen worden uitgespoeld, tot voedsel voor de ratten.

Ook zij moeten, vandaag of straks, vergaan in de kanalen van het leven, in de darmen van de stad; en onder stank ontbinden, en hun aandeel brengen aan het nieuwe leven en de nieuwe aarde. Van deze dingen zullen zij die leven in 't riool gewisser spreken, dan wie duiven voederen op de daken, en wie denken dat de vogels beter zijn dan aarde-dieren.

Wij hebben meer de vieze overalls bemind dan 't zondagsch pak waarin wij ons somtijds vermommen moesten; en wij weten ook dat ratten en de zwarte

visschen van de modderpoel waarin wij dikwijls zwemmen, evenzeer gewild zijn door hun schepper, als het schijnbaar edeler gedierte. Nooit ook hebben wij ze als de betere, maar ook nimmer als de slechtere schepsels aangezien. Alleen van hazewinden en de vogel Fenix en de hypocriete duiven hebben wij gemeend dat het bedenkzels of gedochten van een geile onnatuur moeten zijn.

Tenslotte is het daarin dat voor ons de moeilijkheid genesteld ligt. Wij schuwen de onnatuur. En daarom schuwen wij de valsche glimlach, literatuur die om haar wezenlooze eigenliefde het behagen wekt van juffers en ontmanden.

Ik denk niet dat wij hierom echter de natuur verheerlijken. Doch in ons is een daimoon die 't uitschreeuwen moet, en die het doen zou, als niet een van zijn drie namen Onverschilligheid was. Hij, de verslinder die eerst liefde vrat, dan haat, dan hoop, dan zeker-weten, dan geloof-in-andere-menschen, en die toch steeds weer overeind staat in ons, als een hongerig dier dat grijpt naar wat het vangen kan, een Veelvraat en een Nimmerzat, omdat dit dier in ons, van leven nimmer zat is.

En wanneer middernachts, in late koude nachten, het beest weerbarstig zich te slapen legt, dan fluister ik soms bang zijn derde naam: o Engel, mijn gezet uit onbekende landen... dit schoone leven, zooveel leelijkheid waar wij doorheen, geheel doorheen moeten eer wij beseffen hoe schoon toch alles is... leer het mij kennen, gansch, ten volle, zonder één beperking.

Ik beef en ween, wanneer het dier in mij zich weer te slapen legt. Maar wee, wie nooit zijn daimoon leerde kennen, wie nooit zijn ontzaglijk loeien heeft gehoord. Hij is een doode; is hij niet een levend lijk?

Maar jij, mijn vriend, ik weet dat jij de jouwe kent als ik de mijne. Onze ondergangen zijn het dalen in cloaken; wij verdwijnen van de aarde voor een duistere dooltocht, en verschijnen weer als Orpheus, droever, maar herboren, zien het daglicht scherper, de gezichten bleek en nieuw, de boomen zilverwit.

Herkent men ons, of zijn we niet gemist?

Wat geeft het. In de Hades hoorde ik holle, verre stappen die de jouwe waren; 't rythme van een zéker schrijden. En hier zijn wij weer op vlakke, al te zeer begane grond; de lucht van grotten hangt nog in mijn keel, jij zit aan de andere zijde van de lamp, een geest zoo bleek. Wat ik je toeschuif is een buit van ginds. Ziehier.

Onbehagen

‘Gaat niet uit den mond des Allerhoogsten
het kwade en het goede?’

(Klaagliederen III - 38)

Een tweevoudige

Om vijf uur brengt mijnheer Jukkers de laatste brieven die ondertekend moeten worden, bij de patroon. En elke dag weer staat hij toe te zien, hoe deze zijn naam zet onder elk beschreven vel, nadat hij het vluchtig heeft doorgekeken; vluchtig maar, want de patroon wist wel: op een brief die Jukkers hem bracht kon hij vertrouwen. Ze werden zonder tikfouten, in keurige, deftig-verlopende volzinnen geschreven, die in de twintig jaar dat mijnheer Jukkers de correspondentie van dit kantoor behartigde, een vertrouwenwekkende bezadigdheid, iets bijna intiems hadden gekregen. Er waren mensen die zelfs hadden opgemerkt dat de brieven waren zooals Jukkers zelf geworden was: eenvoudig, verzorgd, vormelijk, buigzaam. Hij deed zijn werk met een nauwgezetheid en overtuiging die men gemakkelijk liefde zou kunnen noemen; daarom werd er zelfs in zulke handelscorrespondentie iets teruggevonden van de mensch die nu rustig over de schrijfmachine gebogen zat, zonder te jachten, juist zooals hij de eerste tien jaren van zijn kantoorleven met de penhouder in de hand had gezeten. Het was de kalmte van iemand die weet dat hij nog vijf jaren voor zich heeft, alvorens het zilveren jubileum te vieren, met een toespraak van de patroon en een envelop, en een toespraak namens het andere personeel en een geschenk. En wie de brieven anders las dan om kennis te nemen van de schriftelijke bevestiging zijner bestelling, of de beleefde doch dringende aanmaning tot een spoedige

remise welke werd tegemoet gezien, vond daarin iets van mijnheer Jukkers' bleeke en eenigszins magere gestalte, van zijn keurige boorden en zijn glanzend zwart pak en zelfs van de drie boterhammen, een met vleesch, een met kaas en een met koek, die hij elke middag uit het boterhammen-papier en de krant haalde, waarin hij ze zelf zorgvuldig had verpakt. de patroons vonden zijn brieven 'smakelijk', en als mijnheer Jukkers er ooit zelf over had nagedacht, zou hij ze misschien vervelend of oudbakken hebben gevonden. Maar hij had zich aangewend om over de dingen van het kantoor niet buiten de kantooruren na te denken, - dit scheen hem een voorwaarde voor zijn ambtsgeheim. En buiten de kantoor-uren...

Wat deed mijnheer Jukkers als om zes uur het kantoor sloot, en nog een lange avond en een lange nacht wachtte, alvorens het weer negen uur zou zijn en de kantoordeur opnieuw geopend werd? Wonderlijk, er was nooit iemand die de vraag deed: 'Wat doet mijnheer Jukkers in zijn vrije tijd?' Iemand die van negen tot zes zijn plicht doet, nauwgezet en ijverig, heeft recht op een ongestoorde rust.

Men wist dat de heer Jukkers op Zondag naar de kerk ging, altijd om negen uur - hij was gewend op dat uur ergens heen te gaan - en daarna ging hij wandelen, het park door, dronk om twaalf uur zijn kopje koffie in het palviljoen, bleef plakken als er een bekende was, ging 's middags naar een bioscoop, ontving des avonds een visite, wanneer hij er niet zelf een maken ging bij iemand van 't getrouwde personeel. Zoo'n Zondag gaat

wel langzaam, maar des maandags lijkt ze altijd zóó gauw om...

Men wist van dag tot dag waar Jukkers was, men zag hem nooit in gezelschap van een vrouw, hij kwam niet waar gedanst werd of geflirt, men meende dat zijn leven welkte zooals dat van vele vrijgezellen, die 't leven zwijgend dienen, het leven van een ander, van een zaak. In schijn tenminste.

Niemand die ooit vroeg wat mijnheer Jukkers in zijn vrije tijd van uur tot uur gedaan heeft. Niemand had het recht, en God zelf heeft, toen hem dit inviel, snel getracht om aan iets anders te gaan denken, want met Jukkers was de groote zaak van zijn rechtvaardigheid niet zoo-maar klaar. Hoe simpeler op aarde, hoe lastiger voor mij; dit aphorisme was God al te goed bekend.

Maar eenmaal moest ook zijn zaak worden voorgelegd. En hoe zou dan geoordeeld worden? 'Hoe moet ik oordeelen?' zal God dan vragen aan de omstaande engelen, die hem vragend, twijfelend, angstig aanzien.

Want zie, wanneer hij buiten in de naaste brievenbus al zijn correspondentie heeft gepost, dan wandelt Jukkers huiswaarts, en bij de singelbrug slaakt hij een zucht. Dat zijn zoo van die ingewortelde gewoonten welke niets beduiden. Reeds voor tien jaar zuchtte hij, één keer per dag, op deze plaats. Hij had het van zichzelf ontdekt, de keer nadat hij juist een boek van Carlyle gelezen had, waarvan de titel 'Arbeiden en niet vertwijfelen' hem niet meer uit de zin wou.

Hij had zich wekenlang, verontrust door 't zelfverzekerd boek, verweten dat hij lang reeds aan het vertwijfelen was. Ik leef slechts voor de zaak, de zaak is een dood en gevoelloos ding, dus ben ik ook dood en gevoelloos had zijn logica gedacht, terwijl zijn hart zich trachtte te verkwikken aan het woord van Carlyle. Toen ging zijn koel verstand ontdekken dat hij zuchtte bij die brug, en om zich te bestraffen noemde hij voortaan die plaats bij zichzelf altijd 'de brug der Zuchten'; en hij zuchtte voort, want mijnheer Jukkers had niet meer de leeftijd waarop men gewoonten afwent.

Zoo kwam hij langs 't conventioneele singeltje en de wezenlooze huizenstraat weer op zijn bovenhuis: kamers en suite en een keukentje. Hij zag er nooit iets van - dat was voor later - frischte zich eerst op en ging weer weg, de straat uit, hoek-om, nog een straat naar 't restaurant waar hij zijn hoek had en zijn eigen wijnflesch waar een label aan hing met daarop A.J. Jukkers, en zijn eigen houten servetring; waar hij at in abonnement. Kalm deed hij dit tot half acht, dan bracht de kellner hem de krant, en tegen achten kon men elke werkdag Jukkers weer naar huis zien stappen, langzaam met voldane tred. En omdat hij dit reeds tien of vijftien jaar zoo deed, heeft niemand meer daarop gelet.

Tot zoo laat was er tusschen al Gods dagen geen verschil voor Jukkers; tot zich de kamerdeur weer sloot achter dit schepsel dat niets nam dan wat een koude regelmaat hem toeschoof in gelijke porties. Dan... Nu was hij vrij! Vrij?

Wie elke dag een zware keten draagt, voelt 's nachts nog in zijn slaap de druk daarvan; wie eens op school oneerlijk werd gestraft, heeft telken jare in zijn droom eenzelfde uur van angst en pijn. Welnu...

Toch heeft zich aan het raam van Jukkers alle wisseling van jaar en jaargetijde afgeteekend. Was het lente, zette hij narcisse-bollen in twee paarse glazen. Werd het zomer, kwamen avondmusschen, die zoo laat op straat nog spelen, langs het open venster sjilpen. In de herfst van deze bladerlooze wijk rook hij soms etensgeuren, die hem deden denken aan een haven, aan iets dat in verre vreemde landen bloeien moest. Of rook zoo een bordeel? 't Was lang geleden dat hij - de eenige keer - geënerveerd-onpasselijk geweest was in zoo'n smerig huis. En eindelijk in de winter, was er tusschen kolendamp en ijsbloemen de kleine spanning van Kerstmis naar Nieuwjaar. Dan herbegon het weer, een noodelooze onrust, noodelooze wisseling. Een kleine angst had Jukkers voor die slappe eb en vloed.

Dan werd het wel gauw donker in de smalle straat, gauwer dan het ergens buiten op het land of ergens aan de zee moest zijn, waar Jukkers zijn twee weken onderbreking-die-vacantie-heette ging verwandelen. Hij hield daarvan niets over dan 't gevoel van iemand die te diep geslapen heeft, en vijf minuten, doodelijk vermoeid, toch liever sterven wou, dan door een landerigheid die langzaam groeit, de plicht te voelen welke prikkelt om aan 't werk te gaan. Van heel zijn leven hield hij niets meer over dan 't gevoel van iemand die te diep geslapen heeft.

Kan dat... Een ieder heeft herinneringen aan een vrouw die hij eens zag, die hij had willen liefhebben; of aan een vriend desnoods, of aan zijn moeder. Iemand of iets waaromheen tenminste een stuk van leven wordt gesponnen, in de hoop dat toch niet alles waardeloos mag zijn.

Heeft ieder dat? Bij God, als deze wereld eens zoo onverantwoordelijk was ingericht, dat er toch één vergeten mensch gevonden werd die niets had, niets dan 't fatum om te vegeteeren van dag tot dag, van jaar tot jaar, van jeugd tot ouderdom...

Wanneer ook Jukkers eens zoo was... Het kan niet... hoe moet ik hem verantwoorden,... hoe moet God hem verantwoorden tegenover rijken zooals ik... Jukkers is als ik... ik als een ander... de anderen als hij.

Donker of niet donker, elken avond tegen negenen sluit Jukkers de gordijnen aan de voorkant van zijn suite, en steekt de lamp aan. Hij gaat voor de tafel zitten, en ziet naar zijn vingertoppen. Hij bedenkt wat hij doen moet; kolen inslaan, belasting betalen, en overmorgen is de Vries jarig; hij mag niet vergeten hem te feliciteeren. Hij wordt ook gefeliciteerd als hij jarig is, en iedereen op kantoor weet dat dit op 21 April is. Vijf en veertig. Het gaat toch eigenlijk gauw. Och ja, och ja, och ja... Waaraan dacht hij ook weer? Er is niets meer om aan te denken... 'Dan ga ik maar wat lezen', zegt mijnheer Jukkers sprakeloos tegen zichzelf. Tegen halfelf is het boek niet zoo boeiend meer,

en hij weet wat er nu gebeuren gaat met hemzelf. En dat is boeiender dan in het boek, maar hij durft het zich toch niet te bekennen. Dat is het juist; het moet langzaam in je groeien, rijpen, langzaam, langzaam.

Eens heeft hij een boek gelezen waarvan hij niets snapte, maar waarvan enkele zinnen hem bijbleven met een telkens terugkerende nauwkeurigheid. Regelmatig als de klok kwam telkens één zin terug, obsedeerend, omdat hij ze niet begreep, maar wel vermoedde dat het iets zijn kon van hem, een oordeel over hem, zijn fatum: ‘Altijd éénmaal één is op den duur toch twee’.

Hoe geheimzinnig zijn getallen, zijn wij zelf, ons geslacht dat genereeren wil en moet en zal binnen ons; en hoe geheimzinnig zijn de anderen om ons heen, die daartoe nodig zijn, noodzakelijk, omdat niemand, niets alleen kan wezen.

Jukkers voelde, als dit denken in hem rees, hoe hij omgeven werd door nieuwe dingen, hoe uit de effen oppervlakte van zijn leven geheimen zwollen. Er moest mystieke liefde zijn, waar zooveel stilte, zooveel regelmaat betooverde. En met de koorts waarmee een minnaar denkt aan zijn geliefde, in de trance waarin een man zijn bruid ontkleedt, met bleeke dorre handen opende Jukkers de schrijfcassette in de hoek, nam privépapier, en schreef de brief die elke nacht in zulk een bevende vervoering werd geschreven.

Een brief, aan wie? Waar was een mensch aan wie hij schrijven kon, de dingen die hij zeggen wou en moest en niet meer bergen kon. Woorden zooals:

‘Zie de avond is hier vredig, en ik wacht u in de blauwgestreepte kamerjas... Reeds kookt het water voor de thee, en wacht ik slechts op uw aanminnige mond... Het eten was vanavond slecht, maar uwe licfkoozingen zijn al mijn voedsel... Ik drink uw voeten... Van dag tot dag slurp ik mij door uw lichaam heen...’

En zulke dingen meer schreef mijnheer Jukkers, die niets anders kon dan brieven schrijven. En des morgens wist hij zeer wel dat er niemand was die zulke brieven lezen mocht van hem. Het zou een catastrofe zijn, de hemel zou op aarde storten en hem vermorzelen en alle anderen.

Maar des nachts, dan moest hij schrijven, en dan vloog zijn pen over het papier, met snelle spichtige letters, en dan teekende hij zijn brieven: ‘Uwe altijd trouwe Adriaan J.’ En ook sloot hij dan de brief in een enveloppe, en plakte een postzegel daarop, alsof... Alsof... het was toch echt; het was geen spel; zoiets was ernst, een doodelijke ernst.

En in een tuimel, haast in zwijm en zwaar geleund over de tafel schreef hij ook 't adres: aan A.J. Jukkers, Bloesemparkweg 21, en deed de brief gauw in zijn actentasch.

Dan zonder verder denken, met een krampachtige energie om toch niet meer te denken, kleepte hij zich uit en viel in bed, en trok de deken over zijn gezicht, om niet te denken. Opdat nu voorgoed het donker over hem zou komen en hij zou vergeten... neen, zou vinden... de onbekende... een gestalte al te goed

bekend... in een licht vollen kleet... met naakte, blanke borsten... hoe ook weer, hoe was het?

Wanneer des morgens, altijd klokslag halfacht mijnheer Jukkers ontwaakte, wist hij zich niets meer van haar te herinneren, dan dat zij iets heerlijk was, te heerlijk om des morgens zoo gehaast aan te denken... En het rechte vond hij toch niet meer. Maar zeker wist hij dat zij toch terug zou komen, zoo gauw 't weer nacht was. Nu was het dag, en deze dag behoorde zijn kantoor.

Dan schoor hij zich zorgvuldig, zette van de rest van 't warme water thee, en nuttigde om halfnegen zijn ontbijt. Hij stopte in zijn actentasch de boterhammen voor de middag, en ging daarop kalm de stad door, naar zijn werk. Bij het postkantoor gleed ongemerkt voor een bewuster zelf in hem, zijn hand als met een streefgebaar tusschen de lippen van de actentasch, nam daaruit de brief, en deed ze snel tusschen de open lippen van de postbus glijden.

Heel vervaagd, bijna onmerkbaar meer, besloop hem dan toch altijd nog een vleugje van nerveuze onpasselijkheid, als toen in dat bordeel. Maar binnen twee minuten was hij gansch de oude, en nog drie straten voor 't kantoor reeds gansch zijn vreemder Ik vergeten.

Des avonds... Dwaze lezer, denk in 's hemelsnaam toch niet: och mocht ik zoo-ook vegeteeren. Weet dat ik niet bij machte ben de smarten te beschrijven die mijnheer Jukkers elke dag een fractie van een oogen-

blik doorstaat, wanneer hij, voordat hij gaat eten, thuisgekomen altijd één brief in zijn bus ziet: die hij aan zichzelf schreef.

Het is de eenige keer per etmaal dat zijn fatsoenlijke mond een schuw ‘Godverdomme’ zegt, terwijl hij de snippers in de kachel werpt. Dan gaat hij zich wat opfrissen.

De moordenaar en zijn zoon

Dit is dus het wetenschappelijk bewijs... dit is dus het onomstootelijk bewijs..., herhaalde dokter Dolberg, starend naar de brief, die voor hem op het bureau lag. Deze brief had zijn vermoeden bevestigd, hij was voor geen andere uitleg vatbaar. En weer las hij die enkele regels die hij reeds woord voor woord van buiten kende: 'Bettina, liefste. Je moet deze week niet komen. Ik voel me zoo ziek, dat ik mijn zuster heb laten roepen. En ik vrees voor een comedie; zelfs daarvoor ben ik nu te ziek. Adieu, tot spoedig. Arthur.'

Was dat dan geen overtuigend, geen wetenschappelijk bewijs? Hij had immers reeds maandenlang bemerkt, dat er een verstandhouding was tusschen Bettina, zijn vrouw, en Arthur; iets waar hij buiten stond. Dat er somtijds blikken tusschen die twee snel over hem heen schoten, zoodat hij verweesd en beschaamd moest kijken naar het kind, dat ook niet van oom Arthur hield. Zooiets bestaat zoo dikwijls... maar bij mij, bij mij...? dacht Dolberg. Kan ik het helpen dat een medicus scherper psycholoog is dan de anderen? Kan ik het helpen, dat deze brief nu toevallig tusschen mijn correspondentie komt, en ik hem openen moést, omdat ik wel zien kon, dat het handschrift verdraaid was? Bettina was bang voor hem. Juist; anders was zooveel leugen en bedrog immers niet noodig geweest. Een scheiding. Bettina was bang. En ook hij, dokter Dolberg was bang. En zeker was Arthur ook bang...!

Consequenties in zijn carrière. Maar dat gold niet voor hem, Dolberg.

Ik zal naar huis gaan en het haar zeggen, kalm, gedecideerd. Een scheiding is maar een formaliteit. Ze zal snikken... van schaamte en ergernis natuurlijk... en het kind zal binnenkomen. O God, het kind... Een kind van zeven jaar begrijpt alles, voelt instinctief het heele leven aan. Het kind... het kind werd offer... van zóóiets... was dat rechtvaardig? Kon hij, die levens redde met wat wetenschap, wat handigheid, een leven dooden dat zoo pril begon te bloeien? Wat sta je nu bij zoiets naakt en angstig voor jezelf...

Dokter Dolberg ging naar huis. Het lopen door de winkelstraten kalmeerde hem. Tenslotte wist hij, wat het leven was, wat lichaamspijn, wat zielesmart. Je zet je tanden op elkaar, houdt de oogen strak. Zoolang er wil tot weerstand is, kan je alles harden; alles.

Hij ging aan tafel, keek niet naar Bettina. Hoe haar nerveuze zorg hem ergerde. Hij sprak met Walter... kon hij anders doen... hij kon alleen voor Walter nog bestaan.

‘Ik ga vanmiddag naar de zwemschool, vader. Ga je mee?’

‘Als ik niet gebeld word, jongen.’

‘Wij hebben vandaag op school juist geleerd van Archimedes in 't bad.’

‘En wil je nu voelen, of je in 't water lichter bent?’

‘Ja vader, ik wil het zelf probeeren.’

‘Je hebt gelijk, je zoekt ook het wetenschappelijk bewijs.’

De moeder luisterde zwijgend naar het gesprek van vader en zoon, toen glimlachte ze, afwezig, naar het kind. Maar de meid kwam juist binnen en zei: 'Dokter, daar is dokter Spranger aan de telefoon voor u.'

'Vergeet niet om papa mee te nemen vanmiddag. Hij ziet er zoo moe uit,' zei de moeder.

Walter knikte, slikte zijn boterham door en zei: 'Ja moeder. En mag ik dan morgen weer met u naar de dierentuin?'

'Ik weet het nog niet. Misschien wel, misschien.'

Dokter Dolberg kwam weer binnen, bleek en in gedachten. Staande dronk hij zijn kop thee leeg in één teug, ging achter Walter staan, zijn handen op de twee schouderjes, en zei, zonder zijn vrouw aan te zien: 'Ik moet direct weg. Spranger belde mij op voor een spoedoperatie... voor Arthur Christensen. Ik ga.'

En Dolberg verdween weer, zonder haar aan te zien, maar in zijn verbeelding met een pijnlijke huivering genietend van de verwrongen trekken, die ze hebben moest.

Wanneer eenmaal een mensch op de operatietafel ligt, bedekt met het chloroformmasker, is het geen mensch meer. Het is een geval. Je vraagt niet wie de bouwer is van een brandend huis, noch wat de bestemming van een zinkend schip. Je redt.

Dokter Dolberg had Arthur niet willen zien.

'Ik vertrouw je diagnose, Spranger. Je hebt hem altijd behandeld,' zei hij.

Toen hij in de operatiezaal kwam, was Arthur's ge-

zicht reeds door het masker bedekt. Daar lag een mensch, wiens naam hem niet aanging, een geval waarover de wetenschap koud en zakelijk moest triomfeeren.

Spranger assisteerde, en Dolberg knikte even, toen hij zag dat diens diagnose goed was geweest, 't Was nu alleen zaak om diep genoeg te gaan, zonder een arterie te raken. Maar negen van de tien keeren was het een kwestie van weinige minuten, en afdoende. Gek, dat een mensch nog denken kon, terwijl je zoo snel en intens moest handelen. Als Bettina hem nu zoo eens zag...

'Wil je de arterie afklemmen?' vroeg Spranger. Dolberg schudde van neen. Zijn hand was zeker en vast. Het was zóó gedaan. De ander tamponneerde. Hij sloot de wonde weer. Het was gedaan.

'Je bent bewonderenswaardig, collega. Niemand kan het zoo zeker als jij, en binnen het halfuur.'

Dolberg zuchtte van vermoeyenis. 'Je bent complimenteus,' zei hij. De ander: 'Is hij geen huisvriend van jullie? Daarom vroeg ik het jou speciaal, en ook omdat het zoo'n routine-kwestie is.'

'Een routine-kwestie inderdaad. Je moet zoo oppassen, dat je bij het terugleggen de ader niet perforeert,' zei Dolberg heesch.

'Wat beef je nu, Dolberg. Laat ons een flesch Champagne drinken.'

Zij klonken samen, Dolberg bleef wezenloos en vermoeid in de clubfauteuil zitten, terwijl Spranger weer even naar zijn patiënt ging zien.

Het is vreemd, dacht Dolberg, hoe wij elkanders leven en dood in handen hebben. Een dwaze nacht met een vrouw, en er begint een heel nieuw menschenbestaan, waarin opnieuw het leven van alle menschen ontwaakt. Je ziet het reeds zoo duidelijk in kleine Walter... En zoo is het met de dood. Een weinig beven van je hand, één millimeter verder gaan, en afgesneden zijn illusies, hoop, bedrog, gewin, bestaan. Het is een schim geweest. Wanneer ik eens bedacht had dat het Arthur was... Maar ik heb er immers aan gedacht... wat geeft het, alles gaat zooals het gaan moet... het leven... wij kunnen niets wreken.

Hij schonk zich een nieuw glas in, belde om een tweede flesch. Toen dacht hij aan de eerste maal dat hij die operatie doen moest, 't Was ook een spoedgeval geweest. Wanneer ik beef, had hij toen gedacht - en de spanning van dat oogenblik bleef hij zich steeds herinneren, - wanneer ik beef, dan wordt dat heele leven afgesneden. Heb ik geen recht te beven? Als ik een operatie doe, verplicht ik mij heel vast van hand en kalm te zijn. Maar als mij iemand kwaad doet, en mij treft in 't diepste wat ik heb, en mijn diepste zieleleven onherroepelijk doodt, heb ik dan geen recht te beven... als mensch? Ik ben toch een mensch... allereerst een mensch... zoo goed als een patiënt... ik zou hem dooden, ik zou het kunnen.

Wat maken je gedachten toch vreemde sprongen, dacht Dolberg. In iedere mensch schuilt een misdadige aanleg; en ik als medicus kan met dezelfde oogen bloed zien, menschen dooden, als een moordenaar het kan.

Er is geen onderscheid tusschen de goede aanleg en de kwade wil waarmee wij handelen. Wanneer ik Arthur had gedood, zou ik dan schuldig zijn? Mocht ik niet aarzelen, niet beven? Ik heb zijn leven willen redden, maar ik kan toch niet buiten mijzelve treden?

Ik wilde niet beven, maar ik heb tóch gebeefd. Iets in mij is sterker dan ikzelve ben. Ik heb immers zoo dikwijls gedaan wat ik eigenlijk niet wilde doen. Er handelt iets over ons dat dringt en dwingt. O God, wanneer ik eens werkelijk gebeefd had, en bij het terugleggen werkelijk een kleine perforatie ontstaan was... Je moet dat zien, dat had ik moeten zien... Ik heb te vlug gesloten... zag ik niets navloeien na de laatste tampon? Wat was het donker en zwart... wat is zoo'n open lichaam een donker en zwart gat, waarin je wroet en peutert naar 't leven, en in je eigen leven durf je nauwelijks te zien, zoo'n donker zwart gat...

De deur ging open en Spranger kwam weer binnen.

‘Hoe gaat het hem?’ vroeg de ander, verdwaasd. Zweetdruppels parelden op zijn voorhoofd.

‘Zijn pols is goed. Hij is nog niet bij. Een sterke constitutie, die haalt het wel. Ga toch naar huis, collega. Je bent doodop. Blij, dat ik de chirurgie bijtijds vaarwel gezegd heb.’

‘Om de vermoeyenis of de verantwoordelijkheid?’ vroeg Dolberg.

Zijn angst hield echter niet op toen hij in zijn studeerkamer zat. Alleen om zichzelf te kalmeeren, ging hij in zijn handboeken en in zijn aantekeningen het

verloop van de operatie nogmaals nalezen. Hij was als altijd juist geweest, had in de loop der jaren zelfs verbeteringen gevonden, had zeven minuten, zeven gevaarvolle minuten leeren uitwinnen. Maar in de weifeling van één seconde doe je dat alles te niet. En vanzelf aarzelt de hand die niet geleid wordt door onze diepste wil; vanzelf weigert die hand het leven te schenken aan wie het van zijn leven berooven wilde. Zoo vermoord je een mensch, wetend, onwetend, willens, onwillens, instinctmatig. Gebeuren niet alle moorden zoo? Er is een wil die ons drijft en dringt, en als de onherroepelijke daad voorbij is, zijn wij een ander, een bevrijde; de schuld treft hem, den bezetene, die wij vóór de daad geweest zijn - daarna zijn wij slachtoffers, arme angstige kinderen. Dolberg liep op en neer in zijn kamer. Hij schonk zich een kalmeerend middel in.

Doch wat hielp het hem, al dit redeneeren. Ik wil mijn geweten sussen, dacht hij, en ik heb geen schuld. Maar het *feit* maakt me radeloos: ik heb hem vermoord, ik heb hem vermoord. Ik ken mijn taak niet, ik ben geen medicus, want mijn zelf heeft mij overmand. Ik moet weg. O God, waarom heb ik het niet een ander laten doen. Als ik nu zenuwziek word... het zal een dwanggedachte voor mij blijven. Ik heb hem vermoord. Neen, neen, natuurlijk niet. Ik zal Spranger opbellen.

‘Ik ben nog niet bij hem geweest, zei Spranger. Maar ze zouden berichten, als er iets niet in orde was.’

‘Zei je, dat er iets niet in orde was?’

‘Nee, juist het omgekeerde. Tot nu toe is alles goed.’

Toen Dolberg zich omkeerde, was kleine Walter binnen gekomen, en stond met een grappig verholen glimlach bij zijn bureau.

‘Je moet iets raden, vadertje.’

‘Naar alles moet ik raden, mijn jongen.’

‘Nee, je bent flauw, dit is een leuk raadsel, dat ik net gehoord heb.’

‘Vertel het eens,’ zei Dolberg, en hij tilde het kind op zijn knie, en terwijl het sprak en vertelde en vroeg, drukte hij het tegen zich aan, woelde zijn kin in de zachte blonde haren.

‘Ben je moe?’ vroeg Walter. Moeder zei vanmiddag dat je mee moest gaan zwemmen, want je was zoo moe. Maar nu is het al veel te laat.’

De deur ging open, en Walter sprong van zijn knie af. Daar was zijn vrouw. Ze was bleek en afgemeten, blijkbaar beheerscht. Zij sprak langzaam als een die jaren tijd heeft gehad haar zinnen te overdenken.

‘Ben je al bij Arthur... onze vriend... geweest?’

‘Het is al gebeurd. Ja... we kunnen gerust zijn.’

‘Goddank voor hem, dat hij buiten gevaar is.’

Beiden zwegen ze even. Dan zei Dolberg, zachter, alsof hij tegen zichzelf sprak: ‘Dat wil zeggen... de operatie is gelukt... maar er kunnen altijd complicaties...’

Tegelijk flitste het door zijn gedachten: spreek tegen jezelf als tegen een patiënt, die je bedriegen moet.

‘Gaat oom Arthur dood?’ vroeg Walter, die aandachtig stond toe te luisteren.

‘Nee jongen. Laten we hopen van nee. En wil je nu gaan spelen? Ik moet nog wat studeeren.’

‘Kom,’ zei de moeder, en nam hem aan haar hand. Dolberg was weer alleen.

Hij bleef drie dagen in een bevangenheid, die zwaar en onwerkelijk was als een slaap. Drie dagen waarin zijn dwanggedachte - zoo noemde hij het zelf - telkens terugkwam. En zóó vreesde hij die eigen gedachte, dat hij niet meer durfde te gaan zien naar Arthur, naar de patiënt.

Driemaal daags vroeg hij Spranger hoe het ging.

‘Waarom kom je zelf niet eens kijken?’ had deze gezegd. Maar Dolberg antwoordde, dat hij zijn taak gedaan had als het lancet was opgeborgen.

De vierde dag kreeg Arthur koorts, en stierf tegen den avond onder de duidelijke symptomen van een infectie.

Toen alles gedaan was, telefoneerde Spranger Dolberg nogmaals.

‘Jammer, zei hij. Deze operatie zou een succes voor je geweest zijn!’

‘Is het nu dan geen succes? Ik heb toch geen flater begaan?’ schreeuwde Dolberg door de telefoon.

De ander trachtte hem te kalmeeren, maar hij wond zich steeds meer op. Dat ontbrak er nog maar aan, dat ze hem gingen hoonen. En opeens sloop een nieuwe gedachte bij hem binnen: Als men het gemerkt had van Arthur en zijn vrouw... zou niet iedereen nu zeggen dat hij hem vermoord had?

Die gedachte verstarde hem. Bevend zette hij de telefoon weer neer. Maar niemand zei iets; ook na weken en weken zei niemand iets, want wat konden ze anders zeggen, dan dat Dolberg eenzelviger, stugger nog dan vroeger was, maar met meer ijver zijn patiënten verzorgde, met meer zelfverloochenende aandacht uren en uren lang over de operatietafel, over de hijgende lichaamsholten gebogen stond.

Wie werkt vergeet, en wie zich afmat, versuft zijn denken. Doch er is ook een stem buiten ons, die spreekt. En hoe die te doen zwijgen?

Op een avond na tafel, toen hij als altijd Walter met zijn lessen hielp, de sommen, het taalboek en de exacte godsdienstleer die hij onontbeerlijk dacht, had het kind ook gevraagd: ‘Zeg vader, waarom zeggen ze: “gij zult niet doodslaan. Slaan alleen is toch niet verboden?”’

Neen, zei Dolberg. Hoe je ook iemand doodt, het is altijd zonde. Maar daar hoef je toch niet over te denken. Je zult toch nooit zoiets doen. Niemand denkt toch aan zoiets slechts.’

‘t Is zoo'n malle uitdrukking, vader. Bij doodslaan denk je altijd aan kracht en geweld, met een hamer of een sabel.’

‘Dat doen alleen slechte roovers. En soldaten in de oorlog.’

‘Maar ik heb laatst in de krant gelezen, dat iemand met een naald een ander doodstak. Is dat nu ook doodslaan?’

‘Natuurlijk. Alle manieren waarop je een ander dood maakt.’

Dolberg schrok van zichzelf, want zijn gedachten vervolgden: met een mes... met een fijn lancet... dooden door gedachten, woorden, werken. In een hoek van de kamer, onder een schemerlamp zat zijn vrouw te lezen. In de snelle vlucht van zijn gedachten zag Dolberg haar aan.

‘Hebben ze mij niet zelf gedood? dacht hij. Ik speel een schimmenspel. Dooden die dooden vermoorden...’ Maar reeds vroeg Walter weer: ‘Zeg vader, maar waarom mag je iemand niet doodmaken zonder dat het hem pijn doet?’

‘Het doet altijd pijn, jongen. En wie doodmaakt lijdt het ergst pijn.’

‘Dan zal wel niemand het doen.’

‘Gelukkig bijna niemand.’ En zijn gedachten vervolgden weer: een ander in ons doet het, dwingt ons; een ander machtiger dan wij...

Maar reeds vroeg het kind iets nieuws, over Julius Caesar en de wilde Germanen.

Het is een kinderlach, de kinderstem die onze schimmen verjaagt; want kinderen houden niet van onze schaduwen op de witte kamerwand, des avonds.

Het binnenste der aarde

In een kleine badplaats aan de Middellandsche Zee ontmoette ik een Oostenrijker, die met ware hartstocht het rendement van zijn vakantie uitbuitte tot het allerlaatste. Behoudens de uren der maaltijden was hij geheel de dag aan het strand, waar hij zijn gebruinde lichaam liet bestralen door de genadelooze zuidelijke zon, terwijl hij zich met de regelmatigheid van een klok ieder half uur enkele oogenblikken in zee afkoelde. Hij bleef altijd dicht bij de kant, en toonde ondanks zijn liefhebberij een soort van vrees voor het water, welke onverklaarbaar leek bij iemand, die minstens twintig seizoenen aan een strand moest gelegen hebben, om zulk een gezonde bruine kleur te kunnen bezitten.

Naast hem op het zand uitgestrekt in een zeer vredig nietsdoen, kon ik niet nalaten daarover een spottende opmerking te maken, die de Oostenrijker echter niet, zooals ik verwacht had, lachend beantwoordde, maar waarop hij ernstig, met eenige zwaarwichtigheid zelfs, inging.

‘Als je bijna vijftig bent...’ zei hij een weinig mismoedig, en toen met de ietwat melancholische heldhaftigheid, die ik reeds bij meer van zijn landgenooten opmerkte: ‘Er is een tijd geweest, dat ook ik bijna geen vrees kende. Maar wie eens een schipbreuk meemaakte, komt nooit meer zonder huivering op het water. En mijn leven kent veel averij... bij wijze van spreken natuurlijk.’

‘Waren het dan geen echte schipbreuken?’ vroeg

ik, nieuwsgierig om de hartsgeheimen van een oudere man te leeren kennen. Maar de ander scheen, hier onder deze heerlijk-blauwe lucht, in een zonnegloed, die getemperd werd door de lichte zeebries, er allerminst over te denken sentimenteete herinneringen op te halen.

‘Och, zei hij, waarom zou ik het niet ronduit bekennen. Ik ben een bang en vreesachtig mensch geworden. En niet omdat ooit een vrouw mijn hart heeft teleurgesteld; ik zou vandaag, bij zulk weer misschien nog wel verliefd kunnen worden. Doch er zijn soms dwaze, onvoorziene gebeurtenissen, die je volkomen ongeschikt kunnen maken voor verdere avonturen.

Bij mij is dat ook gebeurd, op een van de reizen, die ik ondernam als jongeman. Ik bezocht het eiland Mallorca in een tijd toen het nog slechts weinig vreemdelingen trok, en het voorkwam, dat zich in de beste fonda van de hoofdstad slechts vier vreemdelingen bevonden: een tamelijk excentriek Engelsch echtpaar, menschen in de ouderdom dat kinderen trouwen en men met zijn leven niet goed meer raad weet, een jonge Spaansche handelsman, en een Française van onberekenbare leeftijd, op wie ik natuurlijk binnen enkele dagen verliefd raakte.

Er ontstond een kleine idylle in deze fonda met haar sierlijk Moorsch binnenplaatsje, overschaduwde door een breede vijgeboom. En deze idylle zou haar apotheose vinden in een uitstapje naar een der verste uithoeken van het eiland, met zijn lieve, onbedorven dorpjes en zijn vele bezienswaardigheden. Wij spraken langdurig

over de te volgen route, en het gevolg ervan was, dat ook de Engelschen zich bij ons wilden aansluiten, teneinde gezamenlijk die tocht te maken, terwijl de Spanjaard niet wilde achterblijven, nu ons tête à tête toch was verstoord.

Zoo vertrokken wij dan op een vroege morgen in een wit overhuifde wagen, waarvan de koetsier zingend de paarden aanvuurde, terwijl hij zich aan ons niet het minste stoorde, tevreden in de eenzelveheid welke kenmerkend is voor de eilanders.

Gedurende twee dagen bezochten wij tal van schilderachtige dorpjes, totdat we weer bij de Oostelijke uitlooper van het eiland de zee bereikten, en een langere halte maakten aan een kleine baai, waar zich tusschen twee hoge rotswanden een zandstrandje had gevormd, paradijselijk om te aanschouwen, met zijn groepje pijnboomen die het overlommerden.

Nog zie ik mijzelf daar zwemmen in het azuurblauwe water, dat telkens in witte golven uiteenstoof op het zand. Op een punt, enkele tientallen meters verder, zat de jonge Spanjaard, naakt en bruin als een centaur. Mijn vriendin deed haar siesta onder een majestueuze boom.

Opeens kwam de oude Engelschman met meer haast dan anders aanloopen en riep mij toe: 'Er is iets interessants. Ik geloof dat ik het goed verstaan heb.' Een bewoner van een der naburige kleine visscherswoningen had hem verteld, dat er prachtige druipsteengrotten te zien waren, boven in een der rotswanden, nog geen uur ver, en dat het zeer de moeite loonde om ze eens te

bezoeken. Hij was min of meer de bewaker van dit natuurmonument en wilde voor eenige pesetas gaarne met een fakkel ons geleiden naar het binnenste der aarde.

Onmiddellijk was mijn nieuwsgierigheid gewekt, en nog nat van het stuivende zeewater togen wij allen op weg, achter de gids aan, een tanige magere man, met groote zwarte oogen die bijna hongerig keken. Hij was karig met zijn woorden, en de dingen die hij zei, waren altijd opmerkingen over merkwaardigheden van het landschap, dat het grensgebied scheen te zijn van woeste verlatenheid en liefelijke vredigheid. Dit laatste keerden wij de rug toe, en ons pad liep, dicht langs een steile kaap, vanwaar zoo nu en dan de blauwe zee te zien was, de grijze woestenij van onbegroeide rotsen in.

Er is niets troosteloozer dan deze kale steen, waarop maandenlang een vlijmende zon heeft geschenen, zonder dat er een enkele regendruppel viel. Het gesteente heeft iets roodachtigs dat pijnlijk voor de oogen wordt, en nergens groeit het geringste grassprietje. Ons pad werd, hoe hooger wij stegen, des te moeilijker begaanbaar, tot wij, bij een vooruitstekende punt gekomen, weer plotseling de zee ontdekten, in al haar blinkende blauwheid, maar nu ver beneden ons, glad en bollend als een spiegel. En zoozeer had dit prachtige schouwspel ons gedurende eenige oogenblikken geboeid, dat wij geen van allen opgemerkt hadden, waarheen onze gids verdwenen was.

Bij vreemde menschen, wier taal men maar half kent, zijn zulke misverstanden altijd te verwachten, en daar

wij met het uitzicht over de verre zee ruimschoots beloond waren voor onze tocht, wilden wij juist in alle lijdzaamheid terugkeeren, toen de gids als een dier gekropen kwam uit een spleet tusschen de rotsen, een soort van ondiepe grot of portiek, die wij tevoren door de ongewone scherpte van het licht niet hadden gezien.

‘Ik heb de lichten reeds aangestoken,’ zei hij, op de zangerige toon van een vraag. En toen kortaf en bevelend: ‘Volgt mij.’

Ik vergiste mij toen ik aanvankelijk dacht dat wij ons zouden moeten wringen in de rotsspleet. Zij was wijd genoeg om een fors-gebouwde man door te laten, en aanstonds daarop bevond men zich in een schemerlichte ruimte, welke wel twintig menschen kon bevatten. Achter mij stond de Spanjaard, die zulke grotten vaker had bezocht, en zei: ‘Sluit eerst uw oogen enkele oogenblikken; dan kunt ge beter zien.’ En zijn raad opvolgend, ontwaarden wij thans, in de achtergrond van de ruimte die ons eerst dichtbij en duister voorgekomen was, een aantal flauw-roode lichtjes, die naar schatting minstens honderd meter verder moesten branden.

Op onze uitroepen van verbazing antwoordde de gids: ‘De kathedraal.’ En hij begon de glibberige trappen af te dalen. Wij volgden hem en zagen tenslotte dat de roode lichten kleine fakkels van dennenhout waren, die een statige druipsteengrot verlichtten, waarin op onbegrijpelijke wijze het water van eeuwen de grilligste hangers en zuilen had gevormd. De gids gaf ons ieder zulk een fakkel in de hand, en zelf met de

grootste voorop, boog hij onder een kantwerk van gesteente door, in een nieuwe zaal, waar het nu plotseling koel en vochtig was. Men kon het water hooren druppen, glasachtig en traag, met vreemde regelmatigheid.

Met een enkel gebaar, zonder een woord te zeggen, wees de gids ons naar beneden: een donkere diepte scheen het te zijn. Hij haalde een steentje uit zijn zak en wierp het in de duisternis; men hoorde het vallen over de vochtige rotsen. Dan wees hij ons een grillig gevormd gesteente, dat gelijkenis vertoonde met een doodskop, en een ander dat op een waterval van glinsterend gruis geleek. 'Dat zijn de tranen,' sprak hij, en mij terzijde nemend, omdat ik het dichtst naast hem stond, fluisterde hij: 'Hoor! de steen valt nòg!'

Ik luisterde, doch hoorde niets dan een zeer nabij ruischen, zooals in een schelp; het moet het bloed aan mijn slapen geweest zijn, dat zong in deze gesloten ruimte.

Dieper drongen wij binnen in de druipsteen-gangen, op fluisterton tegen elkander sprekend, tot op eens onze gids zich met merkbare verontwaardiging omkeerde, en met de vinger op zijn mond mij beduidde, dat wij geen woord meer mochten zeggen. Ik gaf zijn bevel door aan Odette, mijn vriendin, die, in stede van hem te gehoorzamen, zei: 'Laten we toch liever teruggaan. Wij hebben reeds genoeg gezien.' Ook de beide Engelschen wilden liever naar buiten, maar toen de Spanjaard dit de gids aan het verstand wilde brengen, schudde hij heftig van neen en zei, bijna smeekend nu: 'Neen,

neen. Alles zien.’ En zonder eenig antwoord af te wachten liep hij door.

Wij moesten hem nu wel volgen, ofschoon met wrevel en geprikkeldheid, die bij mij toch verdwenen toen de weg terrasvormig omhoog begon te lopen en ik licht meende te bespeuren, dat wel van een nieuwe uitgang kon komen. Het moet gezichtsbedrog geweest zijn, want wij stonden thans in een hal, die duidelijk een soort van verdieping liet herkennen, ‘Ginds, zei de gids met zijn fakkel zwaaiend, is de hel, en hier is de plaza.’

‘Dezelfde fraaie namen krijgen die dingen overal,’ merkte de Engelschman vinnig op. Doch de gids, zonder zich aan hem te storen, ging voort: ‘De hel is daar, omdat de bodem onvindbaar is. En señor Ponce zit daarin te branden.’

‘Wie is señor Ponce?’ vroeg ik. De ander beduidde echter opnieuw dat wij niet spreken zouden en zei: ‘Luister maar.’ Hij haalde heel diep adem als iemand die gaat zingen, en stiet daarop vier korte, hooge tonen uit: ‘Ha-ha-ha-ha!’ die honderdvoudig weerkaatst werden, als door een carillon van doffe onderaardsche klokken. Het geluid stierf langzaam weg, nog in de verte nagezongen door trillende stalactyten. Doch voor het gansch verdwenen was, scheen het weer aan te groeien, gebroken nu en bijna kreunend, alsof het de schaduw van het geluid was, de stervensrochel van een bedolven dier.

Tegelijk met de Spanjaard riep ik uit: ‘Wat is dat?’ De gids haalde zijn schouders op en zei: ‘Señor Ponce.’

Odette liet mij niet meer los. Ik voelde haar hand

beven aan mijn jas, en ook de Engelschman had zijn vrouw een arm gegeven. De ruimte scheen gegroeid te zijn; het gewelf was zoo hoog, dat het in het midden niet meer te zien was.

‘Wij gaan nu terug,’ zei ik opnieuw tot de gids om mijn vriendin gerust te stellen.

‘Neen,’ antwoordde hij weer, op zijn besliste, onbeleefde toon.

‘La plaza, la plaza de toros.’

‘t Is mooi, zei de Spanjaard. Wij hebben het al gezien. Wij gaan nu.’

Maar als in afwachting bleef de gids staan. Zijn oogen hield hij strak naar de muur van duisternis gericht. Zij werden groot van wachten en van vrees misschien. Zelfs in dat halfduister kon ik zien hoe of het wit rondom die oogen groeide. En eensklaps, terwijl hij een luid en dierlijk gebrul uitstiet, viel hij voorover op handen en voeten, en sprong zoo naar ons toe, stootend met zijn kop alsof hij een stier was.

Odette klemde zich aan mij vast. Ik wilde lachen om haar gerust te stellen, maar ik kon niet; plotseling wist ik met de stellige zekerheid die wij hebben bij elk groot gevaar; die man is gek. Hij was het misschien reeds lang en daarom moesten wij iedere crisis vermijden, en zorgen dat hij ons weer naar buiten bracht.

Doch toen gebeurde het verschrikkelijkste. Hij had zijn fakkel weggegoorpen terwijl hij voorover gevallen was, en deze, naar omlaag gevallen, bescheen een woud van spichtig druipgesteente, dat rossig, bijna karmijn-achtig kleurde.

De gek zag het, op hetzelfde oogenblik dat de Spanjaard hem vastgreep, en wild om zich heenslaand schreeuwde hij: 'Mas sangre! Meer bloed, meer bloed!' tegelijk den ander naar de keel springend. Een worsteling ontstond, diep onder, in de aarde. Een worsteling als van voorwereldlijke dieren, van velen tegen een, maar tegen één die het leven van allen in zijn greep hield. Ik moest Odette van mij afrukken om de Spanjaard te kunnen helpen. Flarden van kleeren vlogen rond in de kilte, als vleermuizen; eeuwenoude druip-steenen braken onder het gewicht van de val der mannen. Ook de Engelschman was toegeschoten. Hij hield zijn fakkel nog in de hand.

In zijn razernij had de gek een onmenselijke sterkte, en met een infernale listigheid trachtte hij ons te drijven naar de kant van de diepte, waaruit thans slechts de echo's van onze stappen en slagen kwamen, dof en ver als het rommelen van de donder. Met een goed gemikte slag brak de Engelschman zijn fakkel in tweeën op het hoofd van de gek, die bewusteloos neerzeeg.

Nooit had ik zulk een kracht verwacht bij een reeds grijzende man. Doch hij scheen dezelfde niet meer, maar groot en stijf als een ijzeren pop in het bevende licht dat zijn vrouw vasthield.

En wat nu te doen om diep, in het binnenste der aarde te ontsnappen aan de dood? Odette lag bewusteloos, de Spanjaard bloedde hevig uit zijn wang. En waar was de uitgang? Moesten wij het lichaam van de gek daar laten? Wat te doen? Waarheen? Duizend duistere vra-

gen doemden thans op, en nooit heb ik onze gedachten zoo tastbaar naast ons geweten als toen.

‘Het licht!’ riep de Engelschman uit. ‘Wij moeten misschien nog uren zoeken. Denk daaraan.’ En hij begon de gevallen fakkels op te rapen, en liep vooruit, terwijl wij bij het schijnsel van één enkele fakkel volgden: ik Odette in mijn armen torsend, de Spanjaard een kleedingstuk tegen zijn hoofd aangedrukt om het bloed te stelpen. En door al die angst en moeite heen dreef iets mij nog om even om te zien naar 't lichaam van de gids, dat in de duisternis daar neerlag, donkergrijs, bewegenloos als het omringende gesteente, reeds bijna gansch verslonden door het duister.

Al de angsten van het dolen door die gangen en het zoeken naar de weg die weer naar buiten leidde, vallen bij mij samen in de eene angst die ik had bij 't plotseling hooren van gebrul, dat uit de donkerte, ver achter mij moest komen. Verbeelding? Werkelijkheid?

‘Hij is weer bijgekomen. Hij schreeuwt,’ kreunde ik tegen den Engelschman.

‘Neen, hij is dood,’ antwoordde deze, zonder dat zijn schreden aarzelden. En zonder om te zien zei hij: ‘Nierwaar Jenny? Een man die in deze grotten zingt, krijgt tot antwoord het kreunen van señor Ponce. Er zijn vele vreemde dingen in deze wereld.’ En hij begon een wijsje te mummelen.

Zonder hem hadden wij nimmer den uitgang gevonden. Wij moeten groote omwegen gemaakt hebben, want de zon ging al onder toen wij eindelijk buiten kwamen. Maar zijn gevoel voor richting, zijn instinct

om het leven te achtervolgen, had hem niet bedrogen.

Odette liep weer. Als mensen uit een andere wereld staarden wij elkander aan. Angst moet voor altijd zijn sporen hebben achtergelaten op ons aller gezicht. Het is het verschrikkelijkste, deze oer-angst, verloren te zijn in de massa, in de chaos van aarde, lucht of water.'

De Oostenrijker ging weer languit liggen in de zon. Hij knipperde niet met zijn oogen; na zulk een duisternis schenen zij zich nooit meer te kunnen verzadigen aan het licht.

'De anderen?' vroeg ik.

'Tenslotte gaat ieder zijns weegs. Het lichaam van de gids werd echter niet teruggevonden.'

'Die kreten waren dus werkelijkheid!'

'Je zoudt, terwijl je bezig bent te verdrinken, de liefste woorden van je geliefde hooren fluisteren, en je er om bekommeren of het werkelijkheid is of niet?'

Beste jongen, als je zoo oud bent als ik, trek je die scherpe grenzen niet meer. Deze heerlijke dag is al bijna voorbij; is hij er werkelijk geweest?'

Voor de laatste maal vóór het avondeten besprenkelde hij zich met een handvol zeewater, voorzichtig en precieus, op de wijze der oude vrijgezellen.

Dioskuren

In de nagelaten papieren van mijn peetoom, den oud-professor Ludolfs, vond ik de volgende brief welke ik steeds bewaarde als een zonderling, en voor sommigen wellicht indrukwekkend document. Hij luidde aldus:

G.... 19 February 1893.

Edelgeboren en Hooggeleerde Heer,

Als een uwer aandachtigste toehoorders op de jongste Nutsvergadering alhier, heb ik met stijgende belangstelling kennis genomen van uw voordracht over de Grieksche mythologie. Want wel ben ik, hulponderwijzer in een klein dorp nabij G...., zeer verstoken van al wat naar hooger onderricht, en zelfs een klassieke opvoeding zweemt, maar de wonderbare fantasieën van oude heidensche volkeren hebben zelfs voor ons, die sedert zoo vele eeuwen verlicht zijn door de waarheid des Christendoms, vaak een ongemeene bekoring, en interesseeren mij steeds bovenmate.

Dit alles weet een zoo groote zoon onzer Natie als UEd het voorrecht heeft te zijn, stellig beter dan ik. Ik zou het dan ook niet gewaagd hebben met een brief beslag te leggen op uw kostbaren tijd, ware het niet, dat één punt in uw voordracht mij levendig een gebeurtenis uit mijne jeugd in het geheugen riep, waarmede kan bewezen worden dat niet alle fantasieën van de oude Heidenen berustten op een ijdele fictie en verblindheid des gemoeds. Het kan zeer wel mogelijk ge-

weest zijn dat sommige hunner verbeeldingen betreffende de daden van goden en helden, ontleend zijn aan ware gebeurtenissen, even waar als hetgeen ik u in de volgende regelen hoop te verhalen.

UEd. spraakt onder meerdere zaken ook over het tweelingenpaar Kastor en Pollux, dat verwekt bij Leda door een zwaan, zijnde de vermomming van den oppergod Zeus, opgroeide tot de bekende Dioskuren, welke ondanks de gelijkheid van hun afkomst, geboorte en gestalte, in het wezenlijkste verschilden, daar Pollux met de onsterfelijkheid begiftigd, Kastor daarentegen aan het lot aller menschen, den dood, onderworpen was.

Gelijk vervaarlijke ruiters over den aardbodem zwervend, nu eens hulp biedend, dan weer te vuur en te zwaard de kampementen hunner vijanden verwoestend, verbrachten zij hun bestaan, wilde schutters van de Kaleidonische jacht en machtige roergangers der Argonauten, tot plots - door welke gril der Goden? - Kastor uit dit leven werd weggerukt en opgesloten in de duistere Hades, zoodat Pollux, de vrede en de vreugde niet langer vindend in de blinkende zalen van den Olymp, smeekte om met zijn broeder wisselend één dag in het opperste licht, en één dag in het uiterste donker te mogen vertoeven.

Het wil mij voorkomen, - doch gaarne geef ik mijn meening voor een betere, zoo UEd. dit inzicht niet deelt, - dat de oude filosofen die niet te wijs waren om deze fabulen te gelooven, daarmede een levendig besef toonden van de Voorbeschikking, welke een der grondslagen is van ons geloof, daar immers buiten eenige

bekende oorzaak de eene broeder tot de hel gedoemd, de andere tot de gelukzaligheid gepraedestineerd werd.

Hoe gaarne ik ook zoude willen, ik waag het echter niet mij in theologische bespiegelingen te vermeien, wetende dat de godgeleerdheid een zaak is van het allergrootste belang, en dies de allergrootste omzichtigheid vergt. Datgene waar ik uw aandacht op wilde vestigen is veeleer een gebeurtenis uit het meest alledaagsche leven, omtrent wier waarheid ik geheel kan instaan, daar mijne familie van oudsher bekend is geweest met familie der personen over dewelke ik van zins ben te spreken, sommigen zelfs in de mate van oprechte huisvrienden.

Ik heb haar zeer goed gekend, mejuffrouw P., die in een straatje nabij het huis waar ik geboren werd en de eerste veertien jaren van mijn jeugd doorbracht, een kleine kruidenierswinkel dreef, waarin ik dikwijls als haar klant voor luttele duiten mijn zakken vol tooverballen, zoute drop en zoethout kocht, want mijne ouders waren welgestelde lieden, wijlen mijn vader was zelfs tweemaal candidaat voor de Kerkeraad.

Dit zal wel de reden geweest zijn, waarom ik eerst heel veel later vernomen heb dat mejuffrouw P. een minder onschuldige persoon was, dan mijn kinderoogen, verblind door de zoete schatten hater kruidenierswinkel, het mij deden verbeelden. Weinig kon ik vermoeden dat zij, toenmaals nog geen veertig jaren oud en bij niemands weten gehuwd, in het bezit was van twee zoons, beiden twintig jaren oud en tweelingen,

die - gelukkig voor haar, - in Frankrijk vertoefden.

Ofschoon sommigen in mijn geboortestad dit wel schenen te vermoeden, zweeg men steeds daarover, omtrent de wijze waarop zij tot dit schandelijk bezit geraakt was niet het rechte wetend, doch genoeg, om aan zulk een geschiedenis maar liever het zwijgen toe te doen. Met uw welnemen vermeldde het gerucht niets minder, dan dat zij op een avond, maagd en bijna kind nog, overvallen werd door een woesten onverlaat welke had gezien dat zij zich alleen tehuis bevond, en welke haar ondanks heur krijten en smeeken bezat. Hoe schandelijk het is tot zulk een lot gedoemd te zijn, men kan het der overweldigde moeilijk verwijten. Doch zij... Terwijl de onverlaat zijn vuige werk verrichtte, minderden allengs haar kreten tot zachte snikken, tot een gesteun dat welhaast leek op het bronstig kreunen van een dier. En toen de booze, bleek en ontdaan van de eigen wandaad zijn oogen opsloeg om het tooneel van zijn misdrijf te overschouwen, zag hij tot zijn ontsteltenis... dat ze glimlachte.

Ik meen te mogen veronderstellen dat hij heeft uitgeroepen: 'Zijt gij een maagd... of zijt gij niet veeleer een dochter der Moabieten, die nooit het maagddom kende?'

Doch zooveel is zeker, dat zij hem omstremgeld hield met hare armen en hem smeekte haar niet te verlaten: Zij had hem lief gekregen!

De man, als alle misdadigers, wist dat de gerechte straf hem op de hielen zat, en wilde zich zoo haastig hij kon verwijderen om niet op heeterdaad betrapt te

worden. Doch zij hield hem vast, vleide en kuste hem, totdat hij bezweek, en zij nogmaals uit liefde en in zoete verzaliging verrichtten hetgeen juist te voren den een het botvieren van zijn misdadige lusten, der ander een gruwel geweest was.

Hierna verdween de man voorgoed; het schijnt dat mejuffrouw P. hem nimmer terugzag, zoodat het mogelijk de Booze zelf, of een van Belials afgezanten geweest is, van welke ik weleens zulke geschiedenissen las, mij afvragende of dit een dom bijgeloof dan wel een vreemdsoortige werkelijkheid moet geweest zijn.

In ieder geval was het werkelijkheid dat mejuffrouw P. na de door moeder Natuur gestelde termijn beviel, en wel op een even ongewone wijze als zij tot des bevallens oorzaak was geraakt. Zonder eenige pijn of arbeid bracht zij namelijk een zoon ter wereld, half zingend en schertsende woorden toevoegende aan de beangste baker, die juist de allerergste zwarigheid verwachtte.

Nauwelijks was dit kind echter geboren, of het lied veranderde van toonaard: een wild krijten, een hartverscheurend geschreeuw weerklonk, als van een dier dat men levend zijn ingewanden uitrukt. Uren lang duurde het, bureu vielen in onmacht, honden jankten in de straat, toen zij eindelijk - meer dood dan levend - een tweeden zoon ter wereld bracht, welke ondanks zijn veel zwaarder geboorte, sprekend op zijn broeder geleek. De eerste werd Jan genoemd, de tweede Jakob.

Het was in een andere plaats dan mijn geboortestad dat mejuffrouw P. toen haar winkel dreef, zoodat het

niet bekend is of zij de beide knaapjes gelijkelijk behandelde. Maar wel is het zeker, dat zij hen meermalen toevoegde, dat Jan het kind was harer liefde, een kind uit zachtheid en toegenegenheid voortgekomen; Jakob daarentegen het kind van violentie en overmacht. En zij had reden dit te zeggen.

Jan toch, volgde als een schaduw zijn broeder, hielp hem als hij viel, liet hem het leeuwendeel der vruchten opeten die zij samen stalen, nam gaarne de schuld op zich wanneer zij beiden bestraft zouden worden. Jakob echter was al vroeg een ruwe gast: nog voor hij het kromspreken was ontwend, bezigde hij al vloekwoorden, was jegens iedereen een schelm, behalve wanneer het zijn broeder Jan gold, dien hij ontzag en verschoonde waar hij maar kon. De vriendschap tusschen deze twee was ook iets waardoor een elk getroffen werd.

Daar zij noch doof, noch blind waren, bemerkten deze eigengereide knapen al ouder wordend gauw genoeg, dat iedereen ze weerde als kinderen der schande, kinderen van een bijzonder gróóte schande. Geen ouders waren zoo onvoorzichtig hun kroost te veroorloven mee te doen aan de steeds gevaarlijke of laatdunkende spelen dezer knapen. Geen schoolmeester wenschte zijn klas te bezoedelen door hun aanwezigheid. Zoodat zij opgroeiden voor galg en rad, met geenerlei deugd behept, of het moest zijn de vriendschap voor elkander, deugd die zij met alle schelmen en boeven gemeen hebben.

Waarschijnlijk verdroot het hun toch, door een ieder geschuwd te worden als de moolik en de droes. Ten-

minste toen zij zestien jaar oud waren, zeiden zij tot hun moeder: ‘Dit nest van hypokrieten verlaten we; ergens moet de wereld wijder zijn dan tusschen dijken en duinen. Wij blijven geen dag langer. Ga je mee, moeder?’

‘De plaats van een vrouw is bij de haard,’ antwoordde mejuffrouw P. Ondervinding en de jaren hadden haar wijzer gemaakt.

De drieste jongens stoorden zich niet aan dit doordachte antwoord, en vertrokken dienzelfden avond. Mejuffrouw P. verkocht haar winkel en verhuisde naar mijn geboorteplaats, waar toenmaals niemand haar kende, zoodat zij de eerste jaren tot een dragelijke welstand geraakte. Pas later drongen de geruchten ook door in de nieuwe veste welke haar herbergde; het een na het ander.

Veel later hoorde ik echter de geheele geschiedenis en het einde ervan: Dat mejuffrouw P. zeer ernstig ziek werd, en naar Frankrijk schreef aan haar zoons, om ze nog eenmaal te mogen weerzien. Dezen hadden zich intusschen, gelijk te verwachten was, een weg gebaad door de wereld. Jan, de zachtaardige, was eigenaar geworden van een groote Bank van Leening, welke hem ruime winsten scheen af te werpen. Jakob had het gebracht tot leider van een beruchte dievenbende, terwijl de vrucht van beider vriendschap een belangengemeenschap was welke hierin zal bestaan hebben, dat Jan de goederen heelde welke Jakob stal, en deze op zijn beurt Jan's begunstigers het geld afhandig maakte dat zij voor hun beleende goederen ontvingen.

Ten tijde der zware ziekte van mejuffrouw P. gebeurde het juist, dat Jakob, de dievenleider, op ernstige wijze kennis maakte met het gerecht, gelijk reeds lang tevoren had behooren te geschieden. En hoezeer Jan ook zijn best deed om de schuld op zich te laden, het gelukte hem niet zijn broeder uit de gevangenis te houden en zelf daarin te gaan. Op dat tijdstip ontvingen zij het schrijven van de vrouw die hen gebaard had, en die ik niet met de naam van moeder te betitelen waag.

Hoewel nu Jan, het kind van de liefde, had behooren te gaan, deed hij dit niet, zeggende dat hij zijn broeder niet in diens nood wilde verlaten, ofschoon Jakob hem bezwoer mede in zijn naam de oude vrouw te bezoeken.

Woog de geheimzinnige band welke tweelingen bindt hem zwaarder dan de kinderplicht? Of was het de zorg voor zijn Bank van Leening die hem weerhield? Waar het zulke snoodaards betreft, heeft men recht het laatste te veronderstellen. Jan ging niet.

Doch toen hij na eenige dagen zijn broeder in de gevangenis wilde bezoeken, vernam hij van den cipier dat Jakob de vorige nacht was uitgebroken en ontvlucht. Eerst na een week werd Jan op een avond opgeschrikt door het tikken tegen zijn raam.

‘Ik ben het, Jakob! Doe open,’ fluisterde een stem.

Jan omhelsde zijn broeder, waarna deze vertelde in het geheim naar Holland te zijn gereisd, om zijn moeder in hare krankheid te troosten. Zij stierf in zijn armen, zuchtende: ‘Vaarwel Jan, mijn lieve zoon,’ en zich vervloekende door te zeggen: ‘O Booze, komt gij eindelijk terug... eindelijk?’

Hoe ik dit alles weet? zal UEd. zich hierbij afvragen. Het verloop der historie verklaart het u. Lang zag Jan de kans zijn broeder te verbergen voor diens gerechte hateren. Doch zelfs in zoo slecht geordende landen als Frankrijk zijn de armen der Justitie langer dan de schelmen gemeenlijk vermoeden. Jakob werd wederom gevat.

Men veroordeelde hem tot de galeien, alwaar hij na weinig maanden reeds verkwijnde en stierf. Jan vermocht hem niet te volgen, maar evenmin zijn geliefde broeder te vergeten. Het verdriet en de eenzaamheid werkten zuiverend op zijn gemoed. Men moet wel gelooven dat hij werkelijk een kind der liefde was, want in enkele jaren tijds werd hij een dichter die vele schoone lierzangen schreef over ‘een kameraad en wapenbroeder’ en een groot episch gedicht over Kastor en Pollux, waarin hij in overschoone jamben de belofte deed zijn broeder tot in de Hades te zullen gaan vinden, en waarin hij, onder symbolen verscholen, de geschiedenis van geheel zijn familie bezong. UEd. zal het ongetwijfeld gelezen hebben, want naar ik vernomen heb, is de beroemde, onlangs verscheiden Fransche bard welke schreef onder de naam van Paul Delapée, niemand anders dan Jan, de zoon van mejuffrouw P.! Hij schijnt inderdaad de onsterfelijkheid te zullen deelachtig worden.

Welaan dan, Edelgeboren en Hooggeleerde Heer! Ik hoop U met deze ware geschiedenis niet al te zeer verdrotten te hebben uit onnutte spraakzaamheid. Slechts wilde ik u eenig materiaal verschaffen voor de zoo

interessante theorie waarop ik meende dat Uzelf reeds in Uw voordracht zinspeelde: dat niet alle verhalen der oude mythologie als simpele verdichtfels moeten opgevat worden, en dat in elke fabul wel een draad van Ariadne is geweven, die tot de waarheid voert.

Geloof mij nogmaals een groot bewonderaar van uw kennis, en uw dankbare schuldenaar voor al het schoone en wetenswaardige dat ik uit uw mond mocht vernemen, mij noemende,

Van UEd. de onderdanige dienaar,

J.S.C.,

hulponderwijzer.

Smakelijk eten

Mijn eenige bezwaar tegen den omgang met Will Rice is, dat ik nooit weet waar bij hem de grens loopt tusschen waarheid en verzinsel. Vast staat dat hij ontzaglijk veel beleefd heeft, en een van de meest bereisde menschen is die ik ken; maar even vast staat dat hij liegen kan alsof het gedrukt staat.

Nu kan liegen een verdienste zijn. En wie van ons die niet de een of andere groote leugen en een reeks van kleinere heeft, waar hij mee rondloopt? Ze maken onszelf en anderen het leven dragelijk. De waarheid is nu eenmaal even schitterend als de zon; je kunt er niet te lang in kijken zonder dat het je begint te schemeren, en je inplaats van een witte lichtplek dansende vlekjes gaat zien. Wat kan eindigen met de staar of algeheele verblinding.

Ik vermoed dat Wil] Rice ook te veel waarheid gezien heeft en door een overdaad aan belevissen is gaan fantaseeren, zoodat er bij hem een onmerkbare overgang is gekomen van herinnering naar verbeelding en van versche verbeelding naar oude herinnering. Hij moet zelfs niet in staat zijn uit te maken welke vlekjes hij werkelijk in de zon gezien heeft en welke hij te danken heeft aan zijn staar. Toch is er in ieder van ons een instinct dat zich verzet tegen een innerlijke verwarring van onze waan-voorstellingen met werkelijke ervaringen; een instinct dat zich verdedigt tegen de krankzinnigheid die onvermijdelijk hiervan het gevolg moet zijn. Wij willen nu eenmaal weten wat waarheid is en

wat bedrog. Al is onze grootste waan wellicht, te denken dat wij ooit iets kunnen kennen dat volstrekt waar is.

Niet uit redeneerzucht stel ik dit alles voorop, maar om u uit te leggen, wat mij den omgang met Will Rice bemoeilijkt en wat mij tegelijkertijd steeds weer tot hem aantrekt. Zoo vaak hij mij iets vertelde, kreeg ik het gevoel alsof wij beiden ieder besef van een verschil tusschen de fictieve en de reële wereld, tusschen het leven dat wij droomden en dat hetwelk wij beïnvloedden, volkomen verloren. Alsof onze instincten plotseling bewuste drijfkrachten konden worden en onze zakelijkste berekeningen iets kregen van duistere voorgevoelens. Een andere vriend van Will Rice zei het eens zoo: ‘Will bezit het vermogen om je bewustzijn binnenstebuiten te keeren. Je voelt je als het ware in de voering van jezelf.’

Merkwaardige woordspeling. Beteekent ‘voeren’ niet in de alledaagsche taal ‘iemand voor de gek houden’, de grenzen vervagen tusschen waarheid en fantasie? En ook niet ‘voedsel toedienen’, lichaam en leven van een ander infecteeren met het lichaam en het leven van het wezen dat tot voedsel dient? Heel de schepping voert en wordt gevoerd.

Maar genoeg hierover. Telkens tracht ik Will te verdedigen, zonder dat het feitelijk noodig is. Wie meent haarscherp de grens tusschen de twee werelden te zien, zal hem toch nooit gelooven, en voor dezulken is zijn verhaal dan ook niet bestemd. De anderen mogen een merkwaardige gebeurtenis aanhooren, die ik zoo-

veel mogelijk met Will's eigen woorden weergeef.

‘Wij voeren reeds tien dagen de Kassai stroomopwaarts. Tien dagen, of elf, of twaalf? Wanneer je steeds nieuwe dingen ziet, verlies je het besef van de tijd; mij althans gaat het zoo, en ik zou al hopeloos in de war geweest zijn, wanneer het op die expeditie niet mijn werk geweest was de dagboeken bij te houden. Dan behoef je maar te tellen: Maandag, Dinsdag, Woensdag...

Overigens gebruik je dat alleen maar als een foefje om jezelf gerust te stellen. Je kunt net zoo goed de boomen of de apen tellen aan de oevers die je langs komt. Ze zijn alle hetzelfde, en zoo ook beteekent Zondag daar niets en Woensdag ook niets.

Er was nu eenmaal gezegd: wij gaan zoo ver als de Kassai bevaarbaar is. En dat was voldoende; wij gingen steeds verder. Maar in de doezel waarin je raakt, zoo omgeven door eeuwige wildernis, door de verveling van duizendjarige onveranderlijkheid, snak je naar wat afwisseling, naar een plotselinge gebeurtenis. Welk een heerlijkheid wanneer je opeens voorbij die bocht in Parijs zou zijn! Of wanneer je ging merken dat de Kassai verticaal stroomde, als een reusachtige boom tegen de hemel op. Of dat onze boot onmerkbaar in de vallende avondnevels was opgestegen en nu als een zeppelin tusschen de wolken voer.

De duizendjarige verveling en de betoovering van die onbetreden binnenlanden doet je zulke dingen denken. Je droomt met open oogen en soms denk je: als ik straks wakker word, lig ik heerlijk in mijn bed en

zal ik bellen om thee en warm water. En je denkt: schiet op, schiet dan toch op, droom...

Dan eensklaps zegt er iemand wat. Je hoort zijn stem vreemd en ver, en schudt met je hoofd als een poedel die uit het water komt, voordat je hem verstaat. Deze tocht deed ik met Fowler als expeditiechef, en ik was al zoo gewend geraakt aan zijn stem, omdat wij de eenige blanken in onze boot waren, dat ik soms niet eens luisterde naar hem, al hoorde ik precies wat hij zei en schreef ik machinaal zijn dictaat op. Je luistert ook niet meer naar het kabbelen van 't water, het ruischen van de wind door de bosschen of het monotone gefluister van de roeiers en het schuren van hun riemen. Ik had er aan de slaapziekte kunnen bezwijken zonder dat ik het zelf geweten had.

Op een keer, tegen het vallen van den avond stiet onze boot met een doffe slag tegen iets aan, en er ontstond een lek. Wij waren gedwongen aan wal te gaan, de boot te ontladen en op het droge te trekken, voor een afdoende reparatie. Het beste was daar te kampeeren. Boomen, bosch, donkere humus; de duizendjarige verveling, Fowler geeuwde, ik rekte mij uit.

‘Nu wij toch hier blijven, zei Fowler met krakende landerigheid in zijn stem, moesten we eens een versche maaltijd zien te krijgen. Ik geloof dat het die verdomde blikjes zijn die me zoo katterig maken.’

‘Ik gaf iets liefs voor een chateaubriand in een behoorlijk hotel,’ zei ik.

‘Hm-hm,’ zei Fowler. Even dacht hij na, toen riep hij een van de roeiers.

‘Ba-Kpelle, zei hij, die blikjes-

kost hangt me de keel uit. We moeten vanavond een feest maken, en jij moet zorgen voor een maaltijd van verse spullen. Maar gauw, want het is zóó donker.'

Ba-Kpelle scheen te snappen wat de bedoeling was, en trok erop uit met twee andere negers. Zij moesten zich haasten, want binnen een uur zou de zon verdwenen zijn in een Kassai van vloeibaar vuur. Terwijl Fowler het werk aan de boot inspecteerde, stond ik juist dit schouwspel gade te slaan, toen wij beiden gelijktijdig opkeken, opgeschrikt door iets dat nog niet tot ons bewustzijn was doorgedrongen.

Wij zagen elkander vragend aan.

'Is er iets?' riep Fowler.

'Neen...' zei ik.

Eerst op dat oogenblik hoorde ik een ver rumoer, een donker gonzen, dat even goed het rommelen van een vulkaan als een aftrekkende donderbui of een optocht die ontbonden wordt, had kunnen zijn. Het woud was bladstil, omgeven door de ontzagwekkende huivering, die daar altijd bij het vallen van den avond ontstaat.

'Wat kan het zijn?'

'Iets van muziek... vallende boomen?'

'Negermuziek!'

Inderdaad kwam het geluid naderbij; het scheen zich op een uur afstand te bevinden en vervulde even uitgewaasd en alomtegenwoordig als het avondzonlicht de ruimte om ons heen. En terwijl wij nog luisterden om duidelijker te onderscheiden, stond Ba-Kpelle weer voor ons en zei: 'Niets gevonden, de anderen hebben alles. Alles-alles voor groot feest.'

Bij stukjes en beetjes maakten wij op uit de mededeelingen van Ba-Kpelle, dat hij was gekomen aan een nederzetting van dwergachtige Kassai-negers, die juist die nacht een groot feest hielden. Wat voor feest het was, kon de roeier niet zeggen. Trouwens, ieder negerstammetje heeft zijn eigen goden en gebruiken, waar je niets wijzer van wordt.

Fowler was uit zijn landerigheid ontwaakt. 'We gaan erheen, zei hij. Als jij er niets tegen hebt Rice? Er behooren volgens de boekjes geen negers hier te zijn. Ik wil er het mijne van hebben.' Minder nieuwsgierig dan mijn chef, voelde ik niet veel lust om op dit uur nog naar een onbekende nederzetting te trekken. Maar toen Fowler ook nog begon te spreken van 'daar dan meteen eten,' wist ik, dat ik hem niet zonder ruzie kon dwarsboomen, en ik zette mij dus over mijn afkeer heen.

Ook Ba-Kpelle en de andere negers toonden zich eerst weigerachtig, maar toen Fowler boos werd en begon te schelden, sloegen ze de oogen neer en gingen ons voor.

De schatting was juist geweest. Een goed uur liepen wij door het bosch, en in dat uur was het nacht geworden, toen wij, geleid door het toenemende feestrumoer, bij een kleine valleiachtige vlakte kwamen waar de nederzetting was. Een tiental hutten, een beek, een paar palmen, en een rijpe, heldere maan die boven de zwarte band der bosschen in de verte omhoog rees. De hutten waren cirkelvormig geplaatst zoodat ze een pleintje vormden. Een vreugdevuur brandde er, waar-

omheen gedanst werd, en in een bredere kring oude negers en negerinnen in het plissé van hun rimpel huid gehurkt zaten.

Nauwelijks waren wij op de vlakte gekomen, of een korte, dikke neger huppelde naar ons toe.

‘Kruising van pygmee en hottentot,’ determineerde Fowler half fluid. De man sprak een lijsig en onverstaanbaar taaltje, waar noch Fowler, noch de roeiers iets van begrepen. Maar het was duidelijk dat hij ons inviteerde om zijn gasten te zijn. En met een tienvoudig ‘allright, allright, allright,’ begon Fowler hem te volgen.

Wij kwamen in de feestkring. Een paar mannen grijnsden ons toe, nieuwsgierige vrouwenoogen waren op ons gevestigd. Onze eigen negers bleven schuw in het donker staan. Er werd door de feestelingen een beetje gezongen, gedanst en gelummeld. Eigenlijk vrij vervelend, omdat wij er niets van verstonden.

Toen kreeg Fowler een inval. Hij maakte het aan alle redelijke wezens bekende gebaar van eten. En de hoofdman begreep het. Hij lalde iets tegen de vrouwen, die gichelend de koppen bij elkaar staken, waarop enkelen van hen verdwenen.

Nog geen vijf minuten waren verlopen, of een wonderlijke geur van versch graan en van bloesemachtige zoetheid sloeg mij tegemoet. Zonder reden moest ik opeens denken aan een Zondagmorgen in de lente; ik was zeventien, liep in ons dorp langs witte hekken waarachter een viooltjes-tuin. Neen... wacht eens... zoo rook de jurk van een meisje dat nog hangend haar droeg, toen ik 't kuste in haar hals...

Ook Fowler snoof op. ‘Ha-ha, je chateaubriand, kerel! lachte hij. Dat wordt iets goeds.’

De geur verscherpte; het was inderdaad iets van wildbraad, dat nog sappig is en maar even wordt aangerosterd, terwijl men het dicht bestrooit met kruiden. Fowler wreef zich de handen van plezier, en ook ik begon mij in een behagelijke stemming te voelen. Het duurde nog maar eenige oogenblikken, of uit een der hutten werd op een platte houten schaal onze maaltijd aangedragen en tusschen Fowler en mij neergezet.

Het was een ragout van vrij groote brokken glimmend vleesch, overgoten met een dikke bruine saus, waarin kleine aardvruchtjes dreven. Het vleesch was juist voldoende geroosterd en toen nog even aangekookt; de geur was heerlijk en zou iedere kok ter wereld tot eer gestrekt hebben.

Wij haalden onze zakmessen voor den dag en prikten een brok van de schaal.

‘Je zoudt zweren dat het een lamsbout was,’ zei ik. Het vleesch had dezelfde compacte structuur, was sappig en vertoonde als men het met de draad doorsneed nog de sporen van geweiachtige arteriën. Maar in dat deel van Afrika is er geen enkele schapensoort te vinden. Fowler antwoordde dan ook met beslistheid: ‘Neen, noch schaap, noch geit.’

‘De smaak heeft toch wel iets zoets,’ zei ik met een mond vol. Want de heerlijke geur had mij plotseling zoo hongerig gemaakt, dat ik bedacht, in geen weck versch vleesch geproefd te hebben. En dit smaakte verrukkelijk.

‘In ieder geval was het beestje omnivoor, stelde Fowler vast. Dat proef ik aan dit mergpijpje.’ Hij kloof dat het een lust was, en ook ik vischte met mijn zakmes naar een kluijfe. Het brak tusschen mijn tanden, en ik bekeek het stuk dat ik vasthield.

‘Verrek, als dat niet net de kootjes van een vinger zijn,’ mummelde mijn gezelschap, half ernstig, half spottend.

‘Tjesses, schei uit met die flauwe onzin.’

‘Wat je niet weet, deert je niet. En de eerste de beste hongersnood is voldoende om te bewijzen dat wij allemaal kannibalen zijn.’

‘Ik eet niet meer, Fowler, en dat is jouw schuld,’ zei ik, en schoof de schotel van mij af. Het was alsof ik plotseling walgde, maar het kan geweest zijn omdat ik volop mijn bekomst had. Het was een machtige, vettige saus die ik met het vleesch gegeten had.

‘Wat het ook geweest is, Rice, lekker was het.’

Hij wenkte naar Ba-Kpelle, die met begeerige oogen ons eten had gadeslagen en bood hem de schotel aan. De neger nam een stuk vleesch van de schaal, maar nauwelijks had hij het bij zijn mond gebracht, of hij gaf een schreeuw van afgrijzen, spuwde het uit, en rende weg, gevolgd door zijn makkers.

Al ons terugroepen hielp niets, zij bleven aan de rand van de vlakte staan, beschenen door het heldere maanlicht. En daar wij niet alleen konden achterblijven, waren wij wel gedwongen overhaast met hen te vertrekken, zonder in de gelegenheid geweest te zijn onze gastheer en zijn voortreffelijk keukenpersoneel behoorlijk te bedanken en te beloonen.

‘Als je ooit wijs uit die negers wordt...,’ bromde de expeditieleider. Ik antwoordde maar niet, verbaasde mij slechts een weinig over het zonderlinge gedrag van de anders zoo gelijkmoedige Ba-Kpelle, Doch wat ik de volgende dag ook deed, ik kon geen verklaring uit hem loskrijgen van zijn dwaze op de vlucht slaan.

Ik vergat het heele voorval. Maanden later waren wij in Boma terug, waar ik een kamer had in de Koloniale School, vlak naast de bibliotheek.

Ik zat er met Fowler avonden lang onze gegevens uit te werken. Op een keer, toen ik binnenkwam, zat hij te lezen in een oud boekje, waaruit hij bleek, en met groote glazige oogen opkeek, toen ik zijn naam riep.

‘Godskristus, zei hij, luister eens. Dit is een oude beschrijving van Afrika door een zekere Cantropius, een duisterling met wie de wetenschap nooit rekening heeft willen houden. Hij geeft een beschrijving van het kannibalisme bij de negers. Luister:

“In het Zuiden zijn er onder de Zwarten ook van dezulken welke in hun Godloosheid den verslagen vijand verorberen met groot festijn ende ontuchtig gelag. Bij voorkeur eten zij eenen blanke, zoo zij denzelve meester worden. En naar het zeggen van een hunner, dien ik te Cabinda ondervroeg, smaakt het blanke vleesch niet ongelijk een geitenboksken oftewel cabriet, maar een weinig zoetiger ende sappiger, zoodat men, de spijs wel toebereid zijnde, mocht denken het een fijn wildbraad geweest te zijn. Inzonderheid die van den Oost-Kassaï ende de dwergachtige zwarten de-

welke de Hottentotten nabijkomen, oefenen deze duivelsche practijken.””

‘Je wilt toch niet zeggen...’ riep ik uit.

Maar voordat Fowler kon antwoorden, trad kolonel Bordener binnen, en zei: ‘Het treft goed dat ik u samen vind. Er is een bericht gekomen dat een der dapperste missionarissen die onder de Kassaïden werkten, pater O'Brian, is vermoord. De wilden zouden hem hebben opgegeten, vertellen de negers. Heeft u misschien sporen van hem ontdekt? Uw roeiers schijnen er wel iets van af te weten.’

Ik zag hoe Fowler kokhalsde, en was niet in staat te antwoorden. Zwijgend ben ik naar buiten gegaan en heb ‘op de wijze der vaders’ mijn vinger in mijn keel gestoken en gebrakt tot ik mij voelde als een leege zak.’

Will Rice zweeg en maakte een gebaar van intense walging.

‘Het is toch niet zeker...’ zei ik. Maar hij, op zijn gewone sceptische en ietwat droomerige manier, haalde de schouders op en bromde: ‘Wat is er zeker... Ik bèn immers een kannibaal.’

Vrouwen

‘Ik formeer het licht en schep de duisternis,
Ik mank den vrede en schep het kwaad,
Ik de Heere doe alle deze dingen.’

Jenaja XLV - 7)

Escapade

Het gewone volk in de Zuidelijke landen waar de verschrikkelijke ziekte heerscht, spreekt van ‘natte’ en van ‘droge’ lepra. De eerste soort is de afschuwwekkendste, omdat bij de lijdens de ledematen opzwellen tot monsterachtige grootte en daarna met een walgelijke ettering wegrotten. De ziekte is in zoo hooge mate besmettelijk, dat allen die erdoor aangestoken zijn, gedwongen worden in aparte, verafliggende koloniën te verblijven, waar zij niet in contact kunnen komen met de buitenwereld. Wie de moed heeft zulk een leprozerij te bezoeken, komt er wezens tegen, aan wie nauwelijks meer menselijke vormen te bekennen zijn; gedrochten met groote komkommerachtige neuzen, uitpuilende oogen, dikke tot hun schouders afhangende ooren, soms gezwollen tot volle, zwarte druiventrossen. Velen strompelend op kromgetrokken beenen of zich met massale olifantspooten voortslepend; andere welke gebaren met weggeteerde handstompjes en klanken uitstooten uit wang-dikke, binnenstebuiten gekeerde lippen. En allen verspreiden de adembenemende reuk van bederf om zich heen, die ook de kleine huisjes bezwangert waarin zij wonen.

De schijnbaar bevoorrechten die aan de ‘droge’ vorm van melaatschheid lijden, zijn er echter niet minder erg aan toe. Wel zal de oppervlakkige beschouwer bij hen geen uiterlijke kenteekenen vinden van de ziekte, maar dezelfde vernietiging die bij anderen het uiterlijk aantast, voltrekt zich bij hen inwendig; zij

vormen een even groot gevaar voor de samenleving en worden dan ook gedwongen in de leprozerijen te blijven en deze nimmermeer te verlaten. Zij zijn gedoemd tientallen van jaren te leven tusschen de zich ontbindende cadavers der anderen, want hun ziekte heeft een traag maar onverbiddelijk verloop. Geen genezing is mogelijk; op zekere dag verrast hen een verschrikkelijke pijn die aanduidt dat de ziekte hart of nieren bereikt heeft. Als pestlijders sterven zij dan binnen weinige dagen een snellere maar niet minder afzichtelijke verrottingsdood.

Tot ons, de gezonden, die vrijelijk rondlopen en ons verheugen in de zon, dringt nooit een glimp door van de verschrikkelijke drama's die zich in de leprozerijen afspelen. En toch... wij moesten ons erop bezinnen, want de ziekte maakt dagelijks haar slachtoffers, staat gereed om ieder onzer te bespringen. En zonder mededoogen zullen de anderen, de gezonden, ons verbannen naar hetzelfde oord van ellende.

In al haar vormen vreet de ziekte het lichaam aan, maar zij laat de ziel ongemoeid. Laaiende hartstochten, onuitputtelijke verlangens, nimmer aflatende hoop kent ook de leprozerij. Geheele gezinnen worden er verbannen, maar er vormen zich ook daar, in die enge opgeslotenheid van honderden rampzaligen, weer nieuwe gezinnen die in liefde en lust voorttellen. Kinderen worden er geboren; gezonde soms, die de moeder onmiddellijk na hun eerste ademtocht moet afstaan om ze te redden; kinderen worden er ook geboren, levenloos, blind of verminkt... De ziekte maakt jaloersch

en achterdochtig; de ziekte maakt hebzuchtig en luxurieus. Op de melancholie van pijnlijke regendagen volgen uren van redelooze uitgelatenheid. En met de snerpende krijschstemmen van hun ziekte zingen de melaatschen de liederen der samenleving.

O, dat de zon niet verbruint en de boomen van schaamte beginnen te weenen...

‘Ja, de ziekte staat voor ieder van ons gereed,’ zegt mrs. Bowen ernstig, in dezelfde stemming waarin het geheele gesprek over lepra werd gevoerd. Het is de eenige opmerking die zij heeft gemaakt, en daarom zien allen haar aan. Het heeft haar blijkbaar aangegrepen en schichtig staat zij op, een veertigjarige dame wier bewegingen onmiddellijk verraden dat zij het leven heeft weten te genieten, en die nu de eerste sporen van tot-rust-gekomen-zijn en van gezetheid begint te vertoonen.

Zij kwam voor enkele jaren naar Brisbane, noemde zich weduwe en bleek te beschikken over een ontzaglijk fortuin. Zij toonde zich vrouw van de wereld, en deze dingen zijn bij elkander voldoende om in Australië iedere deur te openen. Men bekommert zich slechts om iemands actueele beteekenis, niet om zijn antecedenten.

Mrs. Bowen vertrekt. Voor de deur wacht haar auto, maar als de chauffeur het portier reeds geopend heeft, aarzelt zij even, heft haar hoofd en ziet naar de heldere avondlucht, ziet om haar heen, trotsch en als in een golf van wellust. Dan duikt zij weg in haar fluweelen

cape, stapt in en zegt: ‘Naar de hoofdeommissaris van politie, John.’

De stem van mrs. Bowen beeft, wanneer zij het gesprek met de commissaris aanvangt.

‘Ik heet niet Emily Bowen, maar Victoria Downs. Ik ben melaatsen, en reeds vijftien jaar geleden gebracht naar het Peel-eiland, bij de anderen. Ik ben twee keer ontvlucht, en nu... is het genoeg. Hier ben ik. Ik kan toch niet uit mijzelf teruggaan?’

Zij barst uit in snikken, en de eerste oogenblikken weet de commissaris geen raad.

Victoria Downs... een levenslustig meisje, mooi, rijk, de eenige dochter van Engelschen die zich te Adelaïde vestigden, waar zij geboren werd. Bij haar meerderjarigheid een rijke wees die zich waarlijk wel de attenties van haar vele aanbidders liet aanleunen.

De tragische Victoria Downs... door heel de stad beklaagd toen zij, - men fluisterde: door afgunst van een dienstbode, - aangetast bleek door de verschrikkelijkste aller ziekten, waarvoor zelfs de beste medici van Australië geen genezing wisten.

De moedige Victoria Downs... Toen zich geen vriend meer in haar huis vertoonde, iedereen haar gezelschap meed, omdat door het verraad van de ééne vertrouwing haar ziekte bekend was geworden, nam zij het besluit vrijwillig te gaan naar de anderen, die zij met bitterheid haar ‘soortgenooten’ noemde. Met haar fortuin kon zij zich op het Peel-eiland immers alle vreugde en comfort verschaffen die nog voor haar

waren weggelegd. Daar zou niemand haar mijden of verafschuwen; zij zou juist de meest benijdenswaardige onder hen zijn.

Maar hoe geheel anders was de werkelijkheid geweest. De verschrikking van al die lijken, lijken om haar heen. De gemeenzaamheid die ontstaat door de stilzwijgende wetenschap: 'Jij bent ook maar een zieke...' Het volkomen afgesloten zijn van alle gezonden, van heel die rijke, drukke, woelende wereld buiten.

Slechts iin vreugde was er geweest: Henry, jong als zij, ontwikkeld, een charmeur. Droge lepra, evenals zij. En daar, zooals Henry half spottend, half tragisch zei: 'voor het aanschijn des doods,' in hun behoefte aan beschutting voor al de omringende ellende, in de groeiende zinnelijkheid van hun overrijpe lichamen, zonder rem in de wetteloosheid van die kolonie, waren zij samen een idylle begonnen, die het wonder van hun leven had kunnen zijn.

Maar de ziekte, de *ziekte!*

Zij veroorzaakte de onzinnige jaloezie en de onverzadigbaarheid bij haar; zij gaf aan Henry de jachtende onrust die ieder geluk vertroebelde, en de makkende melancholie die hem verlangen deed naar het andere leven daarbuiten.

Ginds, de vrijheid daarbuiten! Het werd een obsessie voor Henry. 'Hier kan ik niet gelukkig zijn; ik word hier zieker, ik word hier razend. Ik wil toch leven, leven!!' Die zwoele nachten lang, tusschen hun slapen en hun ontwaken, had Victoria geschreid, ach hoeveel tranen niet geschreid! Om haarzelf niet, maar om hem,

uit wanhoop dat zij van hem hield en dat zij samen toch niet gelukkig konden zijn.

Toen werd het besluit genomen waarvan Henry opleefde. Zij ontvluchtten; geld maakt immers alles mogelijk.

Zij gingen naar Melbourne, waar niemand hen kende, en waar het wemelt van theaters, dancings en bioscopen. Zij zouden gelukkig geweest zijn als de onrust, de angst voor ontdekking hen niet had verteerd. Menschen die zóó hartstochtelijk 't leven genieten, avond aan avond uitgaan, zich niets ontzeggen, maar met razende onvermoeibaarheid alle genot achtervolgen, moeten zelfs in een stad als Melbourne de aandacht trekken. Vrees voor ontdekking vergalde ze iedere stap. Henry verviel weer in de oude wrok en melancholie.

Naar Sydney besloten ze toen te gaan, niet als avonturiers die in danszalen opvallen, maar als eenvoudige menschen door velen gerespecteerd. 'Wij moeten bekend zijn tusschen de menschen,' zei Henry. Zij kochten een druk café, waarvan het bestuur twee jaar lang de man zoozeer in beslag nam, dat hij al zijn ellende vergat.

Gelukkig hadden ze hier kunnen zijn. Maar de ziekte... Victoria's angst voor de zwangerschap die gelukkig niet duurde. De geboorte van het kind had hen onherroepelijk ontdekt doen worden en dan... het arme, onschuldige wezen... En bovendien de ziekte die Henry na dagen van inspannend werken pijnen bezorgde... de eerste zwellingen aan zijn vingertoppen merkbaar...

Hij werd grimmig en wilde plotseling geen dag langer blijven, meende dat een café-bezoeker lang naar zijn hand had gekeken.

Victoria wist dat zij hem nooit alleen kon laten gaan. Zij keerde vrijwillig terug naar het Peel-eiland, in de oude ellende, die de eerste dagen bijna gelek op uiteindelijke rust.

Maar Henry's voorgevoelens hadden hem niet bedrogen. De ziekte is als een panter... kweek en koester het welpje, betracht de uiterste omzichtigheid, eenmaal volwassen bespringt hij je doodelijk. Zes dagen maar had hij gelegen, geleden, en eindelijk was hij verlost van dit leven... Dat haar hart in die tijd niet gebroken was...

Alleen, rouw kent het Peel-eiland niet; de Dood is een vriend, de eenige vriend die de vijandin Ziekte verslaat. Dagelijks sterven er mensen, de handstompjes wuiven, de vlaglippen zingen, olifantsbeenen dragen de baar... Bijna zou er gejuich kunnen zijn.

Zij heeft Henry niet meer vergeten. Maar het leven, het leven; taai is het en niet te blusschen. Zoo makkelijk niet in Victoria, panterachtige ziekte... Zij had op het eiland nog enkele kleine avonturen, die meer haar lichaam dan haar ziel raakten, en slechts dienden om de verveling en het gevoel van ellende dat haar voorgoed beslopen had, enkele uren lang te verdrijven. Dan ging zij ontdekken dat Henry haar een erfdeel had achtergelaten: de onrust, de wetenschap dat zij ginds, in de vrijheid nog eenmaal gelukkig zou kunnen zijn.

Wat baatte haar al het geld dat zij over hield? Had het-

zelfde noodlot dat haar in de greep van de ziekte geworpen had, haar geen fortuin geschonken om al de ellende zoolang te vergeten? Nogmaals riep haar de flonkering van asfaltstraten, van de helverlichte theaters en de schemer-zwoelte der dancings. ‘Neen, ik geef mij niet over zonder een bittere strijd, een strijd op leven en dood.’

En weer had Victoria kustwachten en verplegers bestoken, was zij ontvlucht naar het vasteland, had zij als Emily Bowen in Brisbane genoten van al wat het leven nog bieden kon. Vermoeid was zij nu na drie jaren geworden, ten doode vermoeid. Maar voldaan?

‘Nog zal ik... nog zal ik...’, schreeuwde ze in stilte zichzelf toe, en de Panter bedwelmdde zich aan haar cocktails, haar parfumerieën en modieuze kleeding; sliep in bij haar ronkende auto en onder de kussen van haar minnaars. Sliep en wachtte zijn oogenblik af, terwijl Victoria waakte, angstig op ieder uur van de dag in de spiegel keek, meermalen daags in het bad ieder huidplekje zorgzaam bespiedde. Want zij wist dat de ziekte geen slachtoffer overslaat.

Toen, de eerste paars-bruine vlekken op schouders en borst. ‘Dit is het einde. Geen minnaar zal mij nog ooit ontkleeden. Ben ik niet langer Victoria Downs? Niet meer Emily Bowen? Waarom wil ik dan schreeuwen, schreeuwen tot er iets in mij breekt?’

Een gezelschap wachtte. Zij kon niet ontbreken. ‘Ik zal niet dikwijls meer kunnen gaan. Een week nog, of twee? Een vlek op mijn hand, mijn gezicht, en ik ben verraden...’

Bleek en zwijgzaam zit Mrs. Bowen in het gezelschap waar een jong advocaat, die niets weet van het lijden, het nameloos leed dezer aarde, zijn afgrijzen lucht over lepra, en waar zich een gesprek ontspint waarin iemand, - waarom juist Victoria Downs -, het zegt:

‘De ziekte staat voor ieder van ons gereed.’

Buiten wachtte haar auto.

‘Ik zelf zal u begeleiden naar de barak,’ zegt de commissaris na haar verhaal. Zij buigt het hoofd en weet dat het bitterste einde begonnen is. In de auto zit zij zoo ver zij kan van hem af. Maar de ander ziet de brekende oogen, het nog mooie vrouwen-gezicht, verzamelt z'n mannenmoed en buigt zich kussend over haar hand.

‘Moedige vrouw!’ zegt hij teeder. En dan plotseling op zijn koude ambtstoon: ‘Overmorgen vertrekt de boot naar Peel-eiland.’

Hij weet niet dat Victoria tegen het donker, waarin de auto rijdt, handen, oogen, ooren ziet, en gezichten die geen gezichten meer zijn. Panter-vlekken en de zwarte dood.

De man die haar bezocht

Aan de rand van het bosch, alleen, in een klein tweekamerig huisje bedekt met roode pannen, woonde de jonge vrouw, die het rumoer der stad en het gepraat der menschen was ontvlucht. Zij had deze stilte gezocht, op de grenslijn van een gladde kalme weide en het donkere dennenbosch, waarin de stilte fluisterstemmen kreeg. Daarom was het haar ook nooit *te* stil.

Op het weiland zong de trage beek waarin de wolken en de halmen zich weerspiegelden, en in het huisje zong de vrouw. Wanneer zij zweeg kon zij het kloppen hooren van haar hart, en 's nachts wanneer het woei, de stemmen van het bosch, die binnendrongen in het kleine kamertje waar zij te woelen lag.

Maar meestal wis het heel erg stil.

De dagen konden komen en gaan, zij veranderden weinig aan haar leven. Het scheen haar toe, dat evenals de stilte van de weide hier aan deze grenslijn het minst bemerkbaar overliep in 't fluisteren van het woud, even weinig tusschen al de dagen die er gingen, tusschen al de kleine jaargetijden een verschil was. Jaren gaan gelijk de menschen en de steden in een droom; je weet niet meer waar ze gebleven zijn. Het vroegere was slechts een vaag herinneren voor de vrouw; de toekomst een aanwezigheid, waaraan geen voorgevoelen deel had.

Zoo zou een mensch gestorven kunnen zijn, en het niet weten. Op niemand is de Dood ook zóó jaloersch als op de Droom, die alles kan wat hij kan; en daarom wordt het Avontuur als afgezant des Doods gejaagd

tusschen de menschen, moet hij hen herinneren dat zij leven, dat zij hun tribuut te brengen hebben aan de Meester van het leven, Meester Dood.

De stilte echter maakt het Avontuur bevreesd.

‘Nooit zal ik een mensch hier binnen laten,’ sprak de vrouw zichzelf toe, bij 't denken aan het Avontuur.

De lente kwam, de zomer en de herfst. Op madeliefjes volgden paardebloemen, op de krekeltang het laat gekwaak van kikikers, op de zonneschijn eentonig regendruppen en het vallen van veel dorre twijgen in het bosch. Toen zei de Dood: ‘Genoeg.’

Het was vroeg donker; nevels lagen tusschen wei en bosch; 't was alles opgelost in één dezelfde donkergrijze schemer, waaruit een man trad in een donkerblauwe kiel. Een sterke zwaargebouwde man. Zijn stappen klonken langzaam en diep weggezonden in de duisternis. Maar binnen in haar woning wekten zij het ingesluimerd luisteren der vrouw, en wekten zij een vage angst die haar tot aan de dorpel snellen deed.

Zij stond gelijk een vormeloze wolk, grijswit in de deur. Toen zei de man: ‘Ik ben maar afgekomen op het licht.’

Langzaam sprak de vrouw: ‘Dit is mijn licht. Het duister buiten is voor iedereen.’

‘Wanneer het maar geen afglans van de zon was; de zon van iedereen,’ antwoordde de man.

Zij dacht dat hij daarbij kon glimlachen, maar ook van hem was niets te zien dan donkere schaduw tegen avondlijke nevels.

‘Ga toch maar heen en stoor mijn rust niet,’ zei de vrouw.

Een zee van nevels, melkachtig uitgevloed, lag tusschen hen. Het donker van de man leek op een verre onherkenbare oever. Langzaam wendde deze kust zich en vervaagde; het was de vrouw als gleeed zij in een scheepje weg, meer zeewaarts, en verloren voor het land. En uit een groote verte, echo-zacht hoorde zij nog de donkere mannenstem: ‘Moet ik dan gaan? Waar is de weg? De weg... weg... weg.’

Dan zuchtte zij diep. Haar angst was gansch geweken, maar in de plaats daarvan was er een nieuw gevoel dat haar geheel beving; een mengsel van teleurstelling, van eerbied en vergeefsch verwachten. Wellicht vloeiden ontevredenheid en weemoed daarin over.

Zij drukte haar handen tegen haar borst en zei: ‘Stil, stil, dwaze vogels,’ ging naar binnen en deed de deur op grendel, alle vensters toe, zoodat het licht alleen nog door de kleine uitgezaagde hartjes van de luiken scheen.

Toen zat zij bij de tafel neer, het hoofd gesteund tusschen haar handen en dacht na over de man die haar bezocht had, de eerste mensch sedert hoe lange tijd? Waar was hij nu? Waar ging hij heen? Wie was hij? Wanneer hij nu toch gekomen was... Een man is sterk... wild en sterk als een paard. Maar met haar armen om een slanke warme paardenhals zich laten draven door de nacht, een kim van bloedbruin gloeien tegemoet, en met het groote sterke beest zich storten in een vloed die beiden verder beurt, tot in de warme

oliedikke zee, waarin je slapend nederzinkt, als in een bed... o, heerlijkheid...

Wanneer de vrouw met pijn aan hoofd en handen ontwaakt, is het reeds morgen. De lamp is uit en koud, maar door het hartje van de luiken valt in iedere hoek een zonnestraal. Een haan kraait achter 't huis. De stilte zindert om de vrouw heen, en in die stilte zingt een zacht, schaapachtig krijten.

‘Waar begon mijn droomen ook weer?’ denkt de vrouw. ‘De schaduw van een man, een echo...’ Wijd gooit zij de luiken open voor het zonlicht dat de nevels heeft verslagen. de weide ligt daar, blank, van zilver overtogen, onbezoedeld. Teeder ruischen achter haar de dennen. Maar er is een nieuw geluid erbij gekomen, het blaten van een heel klein lam, een fijn en dierlijk schreien. Waar dan toch?

Voorzichtig opent zij de deur en bukt, omdat er diep in haar een weten is, een blij, doordringend-fluisterend instinct dat zegt te bukken, omdat daar, gewikkeld in een wollen doek een heel klein kind te schreien ligt, een pasgeboren kind, rood van de vroege morgenzon en van het schreeuwen.

De vrouw - en welke vrouw die eenzaam tusschen wei en bosschen, tusschen duisternis en zongedaver leeft, zou het niet doen? - zij neemt het wichtje in haar armen, spreekt het lieve woorden toe en warmt het aan haar borst. Zij weet hoe in haarzelf een nieuwe warmte wordt geboren, die weldadig over al haar ledematen spreidt. Zij weet dat in een droom haar lichaam

werd verbogen, en de melk-gezwollen borsten zich nu welven naar het kind, dat plotseling bedaart bij 't proeven van de tepel.

Naar de verte ziet de vrouw, de verre blauwe horizon waar vegen zonlicht met de laatste nevels spelen. 'Dag en nacht, de wisseling der jaargetijden krijgen voortaan andere beteekenis', denkt zij. 'Aan het groeien van het kind zal ik het voortgaan van de tijd bemerken.' En haar blikken dwalen naar de boschrand, zwart, de wereld waarin lang geleden een bezoeker is verdwenen, die terug zal komen in een zwarte mantel met een breedgerande hoed, en zich zal noemen Dood...

Maar nu speelt het verzadigd kind met bei zijn handjes aan haar borst.

Zij denkt: 'Nu mag de klaver bloeien... als de winter over is, zal 't kind hier op de weide stoeien met een lammetje. Ik ben benieuwd wanneer de man die mij bezocht heeft weer zal komen.'

Wereldkind

Enkele jaren geleden ontmoette ik Jean Louis voor het eerst in Parijs in een omgeving van luierende en redeneerende artisten. Men stelde hem aan mij voor als ‘un presque-compatriote de toi’, en daarmee was onze vriendschap begonnen. Jean was bijna twintig jaar lang opzichter in Zuid-Amerikaansche plantages geweest, hij kende een groot stuk van het werelddeel en de meeste van zijn volkeren; wij vonden spoedig al pratende het onuitgesproken contact waaruit vriendschap geboren wordt.

Wat mij telkens weer boeide, wat mij telkens weer dat jaar, tot aan zijn plotselinge verdwijning naar hem heen dreef, was echter de bekoring van zijn paradoxen, het gemak waarmee hij een geheele wereldbeschouwing aan het wankelen, en mij van de eene verbazing in de andere bracht.

Zoo zei hij een van de laatste keeren dat ik hem zag, toen wij het, wat maar zelden gebeurde, over vrouwen hadden, de verbijsterende wijsheid: een gevallen vrouw heeft meer neiging om op te staan dan een gezeten vrouw. De meesten leunen zóó gemakkelijk achterover, dat zij nauwelijks verder dan hun kniehoogte zien.

Hij zei nog veel meer over dit onderwerp, maar ik zou het niet durven herhalen, want ik weet aan die woorden niet het gezag te geven dat ze kregen wanneer hij zelf sprak, zijn handen in zijn zak stak, op en neer liep, weer ging zitten, weer opstond. Het was een

kortaffe manier van zeggen, raak als de commando's van een scheepskapitein. Toch herinner ik mij woord voor woord alles wat hij zei, want die middag heeft hij mij ook een stuk van zijn leven, een moment van het leven des levens zelf verteld, dat ik niet meer vergeten zal, omdat ik nu, sindsdien, zelf ondervonden heb dat wat hij zei de waarheid was.

‘Zeg niet, sprak hij, dat ik de vrouw niet respecteer. Maar hoe moet ik hier in Europa tusschen mummies leven? Ze zitten op de zetels van een comfortabel fatsoen en broeden op hun schrompelend lustverlangen, niet eens capabel tot egoïsme. Daar ginds... waarom ben je niet daarginds gebleven?’

‘Ik geloof Jean, dat de vrouwen overal hetzelfde zijn.’

‘De gezeten vrouwen ja... Maar dáár hebben ze ruimte om te staan. Wie hier wil staan wordt neergetrokken. Ze zijn het kind van hun plicht, van hun staat. Het kind van de rekening!’

‘En de anderen?’

‘Dat zijn de wereldkinderen. De kinderen van het leven zelf. En kijk niet zoo ongeloovig. Ze bestdáán! Ik zelf ben ze tegengekomen... Althans, althans... laat ik je geen valsche hoop geven, je bent nog zoo jong... één ben ik er tegengekomen... één in al die jaren, en dat was daarginder; hier zou zoiets niet kunnen bestaan. Maar het heeft een andere wending aan mijn leven gegeven; ik geloof nu in het leven, en de herinnering daaraan is voldoende om mij kracht te geven het dag op dag te harden in dit mausoleum. Bid God

en bid het leven dat je ooit hetzelfde mag ondervinden. Je bent nog jong... ik zal het je vertellen om je te leren.'

Zoo is het verhaal van Jean:

Hij was vijf jaar op Martinique, aan de kust, daarna vertrok hij naar 't vasteland, en werd opzichter van een plantage nabij Trinidad. Hij was al een week daar, toen hij hoorde spreken van Marga, en dat was vreemd, want ik herinner mij vaag, in mijn prille jeugd reeds iets gehoord te hebben van Marga, haar naam door fluisterende mensen achter hun hand uitgesproken, of luider, in een gesprek dat plotseling werd afgebroken, toen men zag dat een kind luisterde.

In het opzichtershuis werd lachend, maar zonder spot of verborgen toespelingen aan Jean gevraagd of hij Marga reeds gezien had. En toen werd hem gezegd dat hij dan zeker niet de mooiste vrouw van mijlen in den omtrek kende.

'Ik houd niet van hoeren,' zei Jean kalmweg. Maar nu kreeg hij de wind van voren.

'Wie zegt je dat het een hoer is? Het is een heilige. Je zult eens zien! Wacht maar eens tot je ziek bent, of de ziekte van deze plantage krijgt. Ik kan wel horen dat je haar niet kent.'

Met z'n zessen riepen ze door elkaar, niet boos, ook niet schertsend, maar met een blijde ernst, die je anders niet vindt in de gesprekken van blank-officiers, behalve wanneer het na middernacht is, en je met zijn tweeën op het balkon zit te suffen in de maannacht.

Dan begint er wel eens een te praten met zoo'n ernst.

Jean haalde zijn schouders op, en ging naar buiten, kregel om de toespelingen op iets wat hij niet kende. Bij het magazijn kwam hij de boekhouder tegen, een franschman evenals hij.

‘Zeg, vroeg Jean, wat is de ziekte van deze plantage?’

‘Wees maar niet bang, lachte de ander. Geen ziekte waar je aan sterft. Een ziekte zoo-maar, aan je hart. Een zeeziekte. Je bent hier alléén, ijselijk geïsoleerd, je wanhoopt aan het leven, want een negerin is maar een negerin. En als Marga er niet was...’

‘Wie is Marga dan toch?’

‘Ken je haar nog niet? Ga dan mee als je tijd hebt. Ik zal je aan haar voorstellen.’

Zij liepen het kanaal langs, tot aan de hoofdsluis, toen gingen zij een pad linksaf, naar een terrein waar Jean niet kwam, omdat het buiten de ontginnings-sector lag. Een laag bosch begon, maar na tien minuten waren er weer enkele akkers, enkele heesters en bananenboomen. Achter een paar hoge boomen zag Jean dan opeens het wit van een houten huisje, en de boekhouder hield de handen voor de mond en riep: ‘Marga, Marga!’

Niets bij het huis bewoog, maar plotseling kwam iemand achter de verste bananenboomen opzij te voorschijn, een slanke verschijning in een wijde inlandsche rok, die melodieus terugriep: ‘Edouard-oe-oe! Kom hierheen!’

‘Ha, daar is ze,’ zei de boekhouder, en Jean merkte hoe zijn gezicht opklaarde, hoe een levendige glans in

zijn oogen kwam, en zijn stappen sneller werden terwijl hij om de bananenboomen heen sprong om bij haar te komen. Jean volgde langzamer, op een afstand, zag hoe de ander zwierig zijn hoed afzette en boog, en zich verontschuldigde. 'Ik ben vanavond toch maar gekomen, Marga, omdat ik je onze nieuwe kameraad wilde voorstellen. Jean Louis, uit Lyon.'

Jean kwam naderbij, maar zijn buiging werd een linksch gebaar, want nu zag hij in de dampige avond haar gezicht pas: een blanke vrouw, bleek-bruin door de tropenzon, met prachtige groote oogen in haar ovaal gelaat. Niet mooi, maar kalm en verstill, zooals de zachte groene schijn van de bananenbladeren welke haar omgaven.

Het was een van die gezichten die alleen het moment - het heerlijk vandaag - uitdrukken, en waarop de jaren geen enkel spoor achterlaten. Zij kon twintig of dertig of veertig jaar zijn, het bevreedde Jean alleen dat hij zulk een gezicht hier in de wildernis zag.

Toen zij begon te spreken hoorde hij haar stem, vol en diep; zij sprak het creoolsche dialect, maar met een licht accent, zóó dat hij wel hooren kon dat zij hier niet geboren was. Zij gingen naar binnen, in het huis dat van dezelfde rustige eenvoud was welke paste bij haar spreken en haar gebaren, Er waren een paar houten schommelstoelen, een rustbank, een tafel en een lamp. Dat was alles. Achter de kamer zag Jean een keukentje waar het eetgerei in rekken stond, zooals in de negerwoningen.

Marga vroeg hem naar zijn vorige plantages, naar zijn

eerste indrukken van Trinidad. Zij sprak langzaam en iets nadrukkelijk; hoe meer Jean luisterde naar die altstem, hoe meer hij zag naar het vluchtige gebaar van haar handen die ruw waren van het tuinwerk maar slank genoeg om hem te herinneren aan heel andere kamers, des te meer bleven zijn blikken rusten op haar oogen. En soms, als zij hem onder het spreken recht in de zijne aanzag, huiverde hij van een angst die hij te voren niet gekend had, en die hem bijna blij stemde.

De nacht viel nu plotseling in, en bij het gele lamplicht groeide het zonderlinge gevoel in Jean. Het was hem alsof hij thans in een huiskamer zat, zoo rustig en tevreden als dat waarnaar hij altijd verlangd had. Maar het was hem toch als wachtte hij iemand, alsof er nog iemand komen moest.

Marga stelde vragen, vertelde zelf van het leven op de plantage, het vooruitzicht van de koffieoogst en van de ziekten die de planten altijd dreigen. Allen in die landen spreken over planten of het menschen zijn. Jean luisterde en vertelde. Vragen durfde hij niet, want wat hij 't eerst zou willen vragen was: 'Wie ben je toch, wat doe je hier in deze rimboe, zoo verlaten, zoo verstild?' En omdat hij dit niet durfde vragen, zweeg hij en luisterde naar het deskundige plantersgesprek tusschen Marga en de boekhouder.

Toen hij wegging zei Marga: 'Misschien zien wij elkaar nog wel.' Jean antwoordde niet hierop, maar terwijl hij zich omkeerde, zag hij hoe de boekhouder zich eerbiedig boog en haar hand kuste.

Hij houdt van haar, en toch is het zeker zijn vrouw niet, dacht Jean.

Terwijl zij samen naar hun woning liepen, kon Jean zijn nieuwsgierigheid niet langer bedwingen.

‘Wie is ze toch? vroeg hij. Wat doet ze hier?’

‘Wie ze is weet ik niet, zei de boekhouder. In ieder geval een Europeesche, uit Hongarije of Roemenië, of een Grieksche misschien. Wat doet het er ook toe. Ze schijnt een zuster gehad te hebben die nu dood is, met wie ze jarenlang onder de Indianen in het Noorden geleefd heeft. Soms komen er nog weleens Indianen hier, alleen voor haar. Ze schijnt hun taal vloeiend te spreken, trouwens ze antwoordt ook steeds in het dialect, hoewel ik zeker weet dat ze fransch en spaansch verstaat. Maar ze wil met iedereen omgaan, en ze kent de plantag-negers evengoed als ons.

Nu bijna acht jaar geleden, ik was juist hier, kwam ze alleen, met een bundel kleeën, ik geloof uit het Noorden, uit het Indianenkamp. Misschien een toeriste die daar is blijven hangen? Ze logeerde een week in de directeurswoning, toen werd het huisje voor haar gebouwd, waar ze nu nog in is. De oude man is gek op haar, en toch zien zij elkaar weinig. Zij zorgt voor zichzelf; je zag dat zij haar eigen kostgrond bewerkte; en zij zorgt ook voor ons...’

‘Hoezoo?’

‘Alleen door haar aanwezigheid. Door te zijn wie ze is. Je zult het wel merken.’

Na dezen avond bleef Jean steeds denken aan de

wonderlijke vrouw die alleen, niet meer dan een kwartier ver van hen woonde. Hij hoorde haar naam nog weieens noemen, maar steeds als iets eerbiedwekkends, dat men slechts ten halve aanduidt, en waarover men liever niet, of met verzwegen woorden spreekt, hoewel ieder toch gaarne daaraan denkt.

Soms betrapte hij zich erop dat hij in de richting van haar huisje liep; dan keerde hij weer om en liep te dwalen van de eene sluis naar de andere. Op een avond, bij een van die wandelingen stond hij weer daar waar het pad linksaf ging naar haar woning. Juist toen zag hij de boekhouder, die langzaam aangewandeld kwam. Blijkbaar van haar vandaan.

‘Ben je op visite geweest?’ vroeg Jean.

‘Dat kan je wel zien. Ze vroeg nog hoe je het maakte. Je bent er niet meer geweest....’

‘Ze is er misschien niet op gesteld?’

‘Vast wel! Iedereen komt weieens bij haar.’

‘Vreemd dat je nooit kwaad van haar hoort.’

‘Neen dat bestaat niet.’

‘Gaat ze met niemand om... ik bedoel heeft ze geen speciale vriend... is ze ontoegankelijk voor liefde?’

‘Och neen, je begrijpt er niets van. Je moet het zelf ondervinden, anders zal je het nooit begrijpen.’

De avond daarop ging Jean naar haar toe.

‘Bonsoir madame,’ zei hij.

‘Niemand noemt mij hier madame, sprak ze eenvoudig. Ik heet Marga.’

‘Ik heet Jean,’ zei de ander.

Zij gingen tegenover elkander zitten, en nu zag Jean weer, hoe prachtig haar oogen glansden in het matte gebruide gezicht, hoe mooi ze eigenlijk was. En opeens, zonder inleiding vroeg hij: 'Hoe kan je 't hier uithouden in dit verlaten oord, zoo alleen!'

'Ik ben hier heel gelukkig, zei ze. Gelukkiger dan waar ter wereld. En alleen ben ik ook niet. Je weet toch dat ik hier veel vrienden heb.'

'Ik heb ze niet,' zei Jean.

'Kom kom, dat zal wel gaan. Wij zijn nu toch alvast vrienden?'

'Meen je dat Marga?'

'Natuurlijk meen ik dat. Bestaan we dan niet om elkaar lief te hebben, om elkaar zooveel we kunnen, te helpen gelukkig te zijn? In ons eentje hebben wij er niet vaak de kans toe.'

'Een mensch is zoowat nooit gelukkig, en nooit in staat gelukkig te zijn,' zei Jean.

'Heb je zooveel verdriet gehad, old chap?'

'Misschien niet zooveel als jij...'

'Dat is geen antwoord. Ben je daarom uit Frankrijk weggegaan? Was je zóó wanhopig?'

Zij vroeg hem en vroeg opnieuw. Jean antwoordde, eerst aarzelend. Maar naarmate zij vroeg werd haar stem zachter en milder, het was alsof zijn moeder sprak, maar een moeder die je vuriger, onstuimiger, lichamelijker beminnen kon. Haar woorden zoemden een warmte om hem heen, en hij vertelde heel zijn jeugd, en er kwamen zelfs tranen in zijn oogen die hij liever verbergen wilde. Daarom bukte hij zich, als om zijn schoen

vast te maken. Maar voordat hij zijn hoofd had opgeheven, gaf zij hem een kus op zijn haren.

Jean kneep zijn handen samen. Dan keek hij haar recht in de oogen, en zij zag hem ook aan, kalm, alleen met iets lichters, iets fonkelends in haar blik.

Toen stond hij op en drukte haar tegen zich aan en zei: 'Marga, Marga, ik houd van je!' En zij antwoordde zachter dan anders: 'Ik zei je immers al dat ik ook van je hield.'

Ze zaten lang zwijgend bij elkander, zonder iets anders te zeggen dan die steeds opnieuw gestamelde woorden welke de gesmoorde kreten zijn van een hart dat zich voelt verzinken in de vloedgolf van het leven. Dan, nadat zij even van vermoeienis haar oogen gesloten had, zei Jean: 'Marga, wil je mijn vrouw worden?'

Een flauw glimlachje kwam om haar mond; het was eigenlijk de eerste maal dat hij haar zag glimlachen, en zonder de oogen te openen zei ze: 'Ik behoor mijzelve niet toe.'

'Wie dan?' vroeg Jean automatisch, maar opeens dacht hij weer aan het telkens noemen van haar naam in de bungalow, en aan de boekhouder die gisteren zoo traag het pad afliep, van haar vandaan. En hij vroeg niets meer, stond alleen op, kuste haar hand en ging haastig heen.

Na enkele dagen kwam Jean terug, en daarna nog vaak, maar niet kort achtereen, want Marga had gezegd: 'Bijna ieder van de jongens heeft evenveel verdriet ge-

kend als jij, en bijna ieder heeft even groote behoefte aan liefde, 't Is vreemd dat menschen het nooit aan elkander durven bekennen. En het leven vraagt zeker ook een zakelijke practijk; ik verlang naar je, onophoudelijk, en ik verlang naar hen allen. Kom over veertien dagen terug.'

En na weinig weken wist Jean met zekerheid dat het hun allen precies ging zooals hem, dat ze een nacht lang de liefste, de teederste zuster voor hen was. Dat haar geheele ziel en haar geheele zelf open stond voor hen, voor al hun groot verlangen en al hun kleine verdrietjes; dat al hun hunkeren en verwachten steeds door haar gestild werd, en allen altijd weer naar haar terugkeerden omdat nooit één het raadsel kon ontdekken wie zij was en waarom of een vrouw zóó rijk kon zijn en zóóveel geven kon, zonder te vragen.

Een avond dat zij zeer vertrouwelijk was met Jean, had hij gevraagd: 'Hou je van allen evenveel?'

Even dacht ze na, terwijl zij z'n handen vasthield. Toen zei ze: 'Neen; ons hart is zonder maat. Soms gaat het plotseling zoo hard slaan dat het klopt tot in mijn keel.'

'Ik weet het wel wanneer,' zei Jean, en trok haar naar zich toe.

Het was die nacht dat zij hem ook met weinig woorden ging vertellen wie zij was: een meisje dat beminde en beminnen moest van jongsaf, zooals anderen ademhalen en niet leven kunnen zonder voedsel.

'Maar laat ik hier 't verhaal beëindigen, zei Jean. Wat doet het er ook toe wie of zij was? Je weet hoe het gaat

in dit schijnheilige milieu. Een meisje dat durft luisteren naar 't kloppen van haar eigen hart, wordt uitgebannen naar een doodsche stilte, waar geen menschenstem meer wordt gehoord. Slechts weinigen zijn sterk genoeg om zooals Marga weg te gaan, een ander werelddeel te zoeken waar liefde niet verstikt wordt, en 't leven niet moedwillig wordt beroofd van elke bloem.

Zij ging met haar zuster naar Mexico, het binnenland in, en zij leefden onder de Indianen, zooals zij later leefde op de plantage. De Indianen vroegen niets, verwonderden zich eerst, dan hebben zij hen misschien aanbeden als godinnen. Ik weet het niet; ze zullen vandaag over haar spreken als over een legende.

De zuster is gestorven toen zij een kind kreeg, en Marga heeft de kleine, het kind van de stam, opgevoed tot het drie jaar was. Maar die kampen zijn ongezond, het kind stierf, en een mensch die uit een andere wereld komt, kan het diir toch ook niet altijd harden. Niemand. Daarom is Marga toen naar de plantage gegaan. Ik weet niet of je begrijpen kunt hoe goed ze voor me was, en hoe mooi... Ik zou het je niet verteld hebben als je niet zoo jong was. En omdat je uit eigen ervaring reeds weet hoe het daar zijn kan.

Tien jaar is ze op de plantage geweest, toen stierf ze plotseling aan een vergiftiging. Dat seizoen is er voor het eerst met verlies gewerkt, en bij de volgende campagne was er niemand meer van het oude personeel. De laatsten van de opzichters die bleven, waren een Schot en ik.

Hoe hij het uithield weet ik niet, en ik bleef omdat hij

bleef, want hij had een portret van haar geteekend dat weinig leek, maar daaronder had hij geschreven: Wereldkind. En hij had het in de eetzaal vastgeprikt. Toen het op een morgen ook spoorloos verdwenen was, zijn wij beiden ingerukt, zonder dat wij 't van elkander wisten.'

'En nu zit je in Parijs tussen duizenden vrouwenmaskers en treurt,' zei ik.

'Ik treur niet, antwoordde Jean. Wie gezien heeft dat de liefde wel eens mensch wordt, treurt niet meer. Maar ik word razend als ik mij omringd zie door die spookachtige wezens die men dames noemt, die zich verkoopen aan fatsoen, aan geldzucht, aan *métier*, 't Is alles even erg. Ik weet te veel mijn jongen, ik weet te veel. Ik houd het hier niet uit.'

De begijnen van Woldry

Mijn zoon, je spreekt van boeven en misdadigers, alsof op deze wereld een rechtvaardige te vinden was, die niet op eigen wijze leefde van boeverij en misdaad; alsof je niet de zoon was van een man die rustig in je oogen durft te kijken en durft te zeggen: ook dit menselijke is mij niet vreemd gebleven. Ik zeg niet dat je niet gelooven moogt in 't schuldelooze blank van een gezicht, maar onschuld is er slechts bij gratie van veel schurkerij. En dat je hierbij enkel maar aan mannen, ruiggebaarde roovers, welgekleede kwartjesvinders, vette souteneurs of roodgezopen banjers denkt, dat is de dwaasheid van je jeugd.

Je meent: mijn afgeleefde vader wil mij waarschuwen voor vrouwen, wanneer hij mij vertelt dat laster en verraad, de schurkerij die niets ontziet en de gemeenheid-zonder-maat het liefst zich hullen in de geurige kleedij van vrouwen. Maar ik weet veel te goed dat iedere waarschuwing te vroeg komt of te laat. Ik wil je alleen maar zeggen een herinnering, een slotsom van mijn oude dagen: dat ik bij 't hooren van die ondoordachte namen 'misdaad, ploertigheid en zonde' nooit denk aan bloedbelopen oogen van een moordenaar, of vogelklauwige handen van een roover, of de krijschstem van chantageplegers, maar aan de stille, onbewogen, spiegelblanke aangezichten van de begijnen in den hof van Woldry.

Herinner jij je nog de zomermiddag, - veertien, vijftien jaren oud moet je geweest zijn, - toen wij in

Brugge samen wandelden door de verstorven straten van die oude stad? Je wees mij nog de witte zwanen op het zwarte, doodsche water, maar heb je ook de schrik bemerkt die plotseling mijn lippen deed verbleeken en mijn handen beven deed, toen wij, opeens omgeven door een reeks van eendere stijfgesloten huizen, ons bevonden in de schoongeschuurde stilte van 't Begijnhof? Nooit heb ik zulk een plaats kunnen betreden zonder huivering en angst, want altijd weer werd ik herinnerd aan de vreeselijkste ervaring van mijn jongelingsjaren, aan het uur dat mij al de misdadigheid, al het gemeene van deze aarde heeft geopenbaard, een uur dat ik heb doorgebracht in de begijnhof van een afgelegen, slechts door boeren en klein burgervolk bezochte plaats, het stadje Woldry. Nog, na vijftig jaren welhaast, kan ik niet zonder een gevoel van kille afschuw eraan denken. Kn nog nooit heb ik erover kunnen spreken; was het niet om jou, mijn zoon, iets te openbaren van de waarheid, zonder dat de bittere bijmaak van het zelf-ondervinden je behoeft te hinderen, liever had ik deze wetenschap voor mij gehouden, om met mij in 't graf terug te keeren tot de aarde die haar voortbracht.

Maar je bent mijn bloed, jouw leven is een voortgang van het mijne, luister dan.

Ik was zoo oud als jij, en mijn nieuwsgierigheid kon zich niet meer verzadigen aan boeken en schrifturen. Ik vermoedde dat het leven nog geheimen had waarvan geen tekst gewaagt, en dat ik die geheimen niet in stille studiekamers, eerder in 't rumoer van straat en

plein, van feestzaal of bordeel zou vinden. Maar dit instinctieve weten was verweven met de romantiek die nog gelooft aan een idylle, aan de volle overgaaf die in een kus besloten is, en aan de roos die dort tusschen twee blaadjes poëzie. Kortom, het meisje dat ik ééns sprak, was ik gevolgd naar Woldry waar zij woonde. En zij wist het niet. In stilte en van verre minde en zuchtte ik; dat was mij reeds voldoende; droomen zocht ik, en geen tastbaarheid.

Ik liep de wczenlooze wegen van het stadje langs, en hoopte slechts een glimp te vangen van het meisje, om de zon weer te zien schijnen in mijn dag en met verhaaste hartslag naar huis te kunnen keeren. Maar ik vond haar niet. De huizen in die burgerstadjes openen zelden hun vensters en nog zeldzamer hun deuren. Enkele geluiden leefden en verstierven in de straten; langzaam overmande mij een doodelijke verveling. Ik kende er de weg niet en ik ging op goed geluk waar de gedachte aan het meisje mij deed loopen.

Op een grijs, door grijze huizen ingesloten plein vond ik een kerk, in bruinverweerde baksteen opgetrokken naast een oudere, plumpe toren van beschimmelde zandsteen.

Zou ze hier des Zondags bidden? dacht ik. En dit was al genoeg om mij de kerk te doen binnengaan, waar geur van oude bloemen, wierook en de damp van kille steenen was vermengd tot duisternis en langverdorde schemer. Het wolkig donkerblauw gordijn dat ik eerst zag, trok langzaam op, en eindelijk onderscheidde ik de wijde leegte, en hoog vóór mij 't altaar.

Ik dacht alleen te zijn, maar juist toen ik nog verder naar het midden gaan wou, rees daar dichtbij liet altaar, langzaam als een golvend dier, een breede, wittigblauwe grilligheid, die boog, weer oprees, boog en zich verdeelde, langzaam wegkroop als een rups. Slechts even hield mij de beklemming vast, dan liep ik vastberaden op het altaar toe, en zag nog juist hoe door een lage poort zich twee gestalten, witgemutste donkere rokken, twee begijntjes spoedden. Ik volgde ze, liep een lange gang door, en stond weer op eenmaal buiten, in de blanke achtermiddag. Het was een wijde, stille hof, waarin niets was te hooren dan het beven van vier bronzen torenslagen.

Middenin was er een park van lage heesters, waaromheen het breede pad liep, geplaveid met glimmendblauwe klinkers. Rondom, langs geheel 't ovaal stonden de lage huisjes, witgekalkt, maar met de vlekken van een groene deur en groene vensterluiken, beneden één, en boven nog een vierkant luikje, van de zolders onder schuine pannendaken. Over dikke wolkgevaarten speelde 't zonlicht, en het scheen op al de roode stoepjes vóór de huizen.

Ik was verrast door zooveel stilte, zooveel vredigheid. Het had iets angstigs, iets dat rook naar fijne kruitdamp en naar vlier; alsof je kort na een begrafenis nog in de doodenkamer stond. Ik zag de idylle van die plaats, de schijn van het geluk, maar't overviel mij tegelijk met doodelijke vermoeidheid. Al te lang had ik onrustig, opgejaagd gedwaald; het vredig onbewogene dat hier was, deed mij 't met een verre vage smart gevoelen.

Er stond een houten bank voor een der huisjes, en ik ging erop zitten met mijn rug naar 't raam, waar tegen 't wit gordijn het felle rood van twee geraniumpotten afstak. Ik sloot mijn oogen voor een wijle, want zij brandden, en mijn slapen klopten pijnlijk. In het schemerrood dat ik met mijn gesloten oogen zag, regenden kleine, gele bloemen, sterren fijn als dons. Ik wist dat om mij heen de stille huizen stonden, maar hier scheen het of ik op een eenzaam eiland was, en in verlangen, weemoedvol verlangen, wachtte op iets dat aan verre einders ging verdwijnen. Sterren, lichten van een boot die alle liefs dat ik bezat voorgoed wegvoerde. Lang kan ik zoo niet gezeten hebben, toen ik het beverige fluisteren van een oude besjesstem dicht bij mijn ooren hoorde: 'Is u ziek?'

Met een ruk vloog ik op, zoo onverwacht, dat mijn wang de koude, knokige hand van het begijntje raakte dat zich tusschen de twee geraniums over mij gebogen had. Een vreemde, vage glimlach stond op haar melkwit gezicht, in duizend kleine rimpeltjes verdeeld, behalve waar een web van roode, ragfijne adertjes van wang tot wang tusschen haar oogen liep.

'Kom liever binnen,' zei ze. 'De regels van den hof verbieden dat bezoekers buiten zitten. Wilt u drinken? Water met een teugje Samos?'

Met stootjes ging het groene deurvlak open, en ik stond daar in het kamertje waar nauwelijks voor drie menschen plaats kon zijn. Een wankle ronde tafel bevond zich in het midden, en aan iedere wand stond een stoel, behalve aan de binnenkant, waar dicht naast

de achterdeur nog een commode was, waarop een bruin Antoniusbeeld onder een glazen stolp, versierd aan weerszij met vergeelde takjes van katoenen bloemen.

‘Ga zitten, jongmensen,’ zei de oude vrouw. ‘Je bent zeker een vreemdeling in onze stad? Iedereen weet anders dat het hier geen wandelpark is. Dit is een plaats van stilte en teruggetrokkenheid, een plaats van overpeinzing en van inkeer. Hier is niets te schaffen voor de jeugd.’

En onderwijl schonk zij met bevende handen een paar scheuten wijn in een glas, dat ze in de keuken verder bijvulde met water. Toen zij het glas voor mij had neergezet, streek zij even, zacht met haar hand over mijn haar. ‘Eigenlijk mogen wij hier geen heerenbezoek hebben,’ zei ze. ‘Maar ik ben nu al zoo oud... Vind je niet dat het hier zoo stil is als een kerkhof?’

Ik knikte, nam een slok van het onsmakelijke mengsel en zei: ‘Ook een kerkhof heeft zijn bekoorlijkheid, en alles schijnt hier zoo zacht te verglijden, dat niemand zijn doodgaan zal bemerken.’

Het oudje echter schudde heftig met haar hoofd, en het haar zachte hand op de tafel slaan als een slappe lap vleesch. ‘Dat zouden ze willen... Dat zouden we willen... Maar al wat wij in ons leven hebben verzameld, nemen we mee hierheen. De rust, de stilte, het insluimeren... ja, dat zouden we allemaal wel verlangen, maar je wast het niet af, het leven... Je wordt volbehangen met lorren en lompen, maar verliezen doe je er geen meer. Kón je dat maar! Zie je dan niet hoe vol dit huisje is? Niets of niemand kan er

meer bij. En daarom mag er ook geen bezoek zijn.'

'Maar ik ben er toch?' antwoordde ik.

'Jij was hier altijd, jij bent hier al veertig jaar,' sprak de begijn die nu iets fleemerig smeekends in haar stem gekregen had. Behoedzaam duwde zij een paar grijze haren, die bij het drukke spreken onder haar witte neepjesmuts te voorschijn kwamen, op hun plaats terug.

'Jij bent hier sinds de dag dat ik je in mijn kamer opgesloten heb... weet je nog wel... in mijn notenhouten slaapsalet? Ik hoorde vaders stappen en ben de kamer uitgestormd en heb om hulp geroepen: Er ligt een vreemde man onder het bed! En toch, je weet toch hoe ik je altijd nog liefheb, evenveel als ik je kort daarvoor nog toonde... En ik ben oud geworden, van spijt, van wroeging... Maar je bleef steeds dezelfde, stralend, jong, iets heerlijk om te zien en aan te raken. Altijd was je om mij heen, ik heb je altijd liefgehad, en altijd heb jij je afgekeerd; je wilt me nooit geloven...'

Ik rook in 't koele van de kamer, waar slechts een enkele zonnestraal naar binnen viel, dezelfde vage kruitdamp en de vliergeur die ook buiten was, en nog iets mufs van kruiden en gesteven waschgoed.

'Neen, ik ben een ander,' zei ik. 'En nu moest ik liever gaan.'

Rapper echter dan ik kon vermoeden was de begijn met al haar breede rokken voor de dichte deur gaan staan. Zij hijgde: 'Telkens wil je weer ontsnappen. Maar nu moet je luisteren, want eens moet je mij toch

vergeven, anders kan ik niet doodgaan en krijg jij je vrijheid niet. Wij zijn toch allen menschen, allen zondaars? Ik weet niet wat of jij misdaan hebt... neen, jij bent de eenige zonder schuld, jij had alleen maar lief met roekelooze liefde... maar de anderen, al de anderen zijn even erg als ik.'

Zij sprak dit alles haastig, uitgestooten, en met piepende adem, soms onduidelijk als het mummelen van een kindsche bes. En weer was ik zóózeer door vermoeienis bevangen en door nieuwsgierigheid die ik nog nooit zoo sterk als drift tot durf had gevoeld, dat ik bleef zitten, en alleen maar tergend zei: 'Je weet toch niets van andere menschen.'

Plechtig stak de oude vrouw haar witte hand op. 'Bij gods heilig hart, ik heb het uitgevorscht,' zei ze. 'Dertig jaren heb ik ze allen uitgehoord, hun daden nageplozen; met strikvragen en list, in godsdienstwaan en zelfbekentenis ze laten spreken. Geen biechtvader heeft met zooveel geduld geluisterd, want ik zocht hun schuld om daar de mijne mee te overstelpen. En wanneer ik je nu opsom: zuster Margaretha driemaal moord door gif en viermaal moord door laster; van Ignatia een diefstal van gezondheid, zesmaal echtbreuk van begeerte, hoererijs ontelbaar, evenals Semphronia, die bovendien bezwaard is door 't verraad van Judas! Ada en Antonia hebben millioenen guldens rente op rente weggenomen, Sylvia heeft van Melania het kind gestolen en zij weet het niet. Weet je hoeveel van ons hier kindermoord bedreven? Zeventien! Ze hebben niet gedurfd het leven in hun schoot te laten leven. Dat kun

je mij toch niet verwijten, ik die enkel maar de schuld van Judas draag...'

'Tooverheks, je liegt!' schreeuwde ik het uit. Het was of ik verward geraakt was in een angstdroom die met schijn van werkelijkheid mij tergde. Maar ik hoorde buiten weer de bronzen torenslagen, en ik wist: dit alles *is*, het is geen waan, het is verschrikkelijke waarheid.

'Je gelooft me niet,' zei de oude. 'Kom dan mee en zie,' En de achterdeur van 't huisje openstootend, duwde zij mij op een plaatsje tusschen houten schuttingen. 'Kijk door die reet; daar woont Simplicia. Zij is de koningin der leugen. Zoo noem ik haar. Aan haar voeten ligt een opgezette hond; die is geheel gevuld met leugens, duizenden en duizenden. En tegen de andere zusters zegt ze: Pas op voor mijn lief hondebeestje; al is hij dood, hij zou nog kunnen voelen.'

Ik zag Simplicia zitten, een klein eerwaardig dametje dat ijverig zat te breien aan een meterlange kous. Maar de oude vrouw trok me aan de mouw mee naar een andere reet. 'Hier kun je 't zelf zien, hoe gulzig of Gertrudis is. Zij heeft ook schrikkelijke spijs gegeten, in sacrilegie en in maneschijn. Houdt ze niet haar handen in haar schoot gevouwen of ze bidt? Ze denkt aan mannenbloed dat zwart en dik over de tafel vloeit; ze eet hun lichaam uit een gouden kelk die in haar kleerkast staat.'

Dan wees ze mij een opening van slechts een halve meter hoog in een der schuttingen. 'Hier moet je door om meer te zien. We komen achterom eerst bij Alexia, die misgewaden maakt en vroeger in een ander land

een pasgewijde priester heeft beschuldigd van haar droomen; en zoo in de tuin van Margaretha-met-uw-zeven-moorden, gelijk ze in mijn gedachten heet.'

Het waren smalle perkjes, bezet met rechtopstaande kiezels en gesnoeide palmpjes in de vorm van kruisen, sterren en cibories, deze achtertuinen. Overal belemmerden de hooge schuttingen het uitzicht, maar op alle plaatsen wist de oude vrouw een kier te vinden, waardoorheen zij mij liet zien.

Alexia zat op een ijzeren tuinstoel vóór een stet van rose kiezels. Zij naaide een lap van goudbrocaat, die wijd en zwaargeplooid over haar knieën hing. Zij leek nog jong, een vrouw van nauwelijks veertig, en zij neuriede een langzame koraalwijs voor zich uit terwijl zij werkte, om plotseling met het hoofd te schudden en in een fijne straal een groene vloeistof uit te spuwen. Dan ging ze voort met neuriën.

'Nu zie je zelf, dat ze heelemaal bedorven is vanbinnen,' fluisterde de begijn. 'Wanneer je lang kijkt, zie je hoe de groenigheid onder haar huid loopt, op haar handen en op haar gezicht. Liever moest je aan deze kant komen, bij Margaretha; daar zie je ook iets moois.'

Door de andere schutting keek ik in de open achterkamer van een huisje. Het was een slaapvertrek waarin een ijzeren ledikant stond, met een gele spreij bedekt. Er was een lage glimmend-bruine kleerkast, waarop zeven gipsen beelden, gepolychromeerd met gouden en met roode biesen. Op dat oogenblik trad Margaretha binnen, een lange magere begijn, in veel te wijde kleeren.

Uit een blauwe gebreide tasch haalde zij kanten hemdjes, zakdoekjes en mutsen voor den dag, zoo groot als poppenkleeren, waarmee zij de zeven beelden begon aan te kleeden.

‘Dat zijn de doodshemden,’ zei mijn geleidster. ‘De kinderen noemt ze: mijn belijders, en de anderen: mijn heilige martelaars. Geloof je 't nu? Geloof je 't nu?’

De vreemde sfeer van alles en het zonderlinge schouwspel dat ik telkens door de reten zag, deden heel mijn lichaam gloeien van koortsachtige nieuwsgierigheid. ‘Nu wil ik alles zien van hier. Maar àlles!’ riep ik, en ik greep de arm vast van de oude vrouw, die slap aanvoelde als olie.

‘Je kunt niets merken aan Eudoxia. Maar in haar kleeren is zij naakt, en wat zij denkt... o, o...’ De oude lachte schel en kort, dan ging zij voort: ‘Wij moeten nu de andere kant uit, want het laatste huis is leeg. Daar heeft Cleophas gewoond. Ach, ach, wat heb ik een moeite moeten doen om die daar dóór te krijgen. Ze sprak nooit, deed niets dan haar bloementuin verzorgen, narcissen en cactussen had zij bij menigten. Maar eens zag ik hoe zij een bloeiende hyacinth met haar knokige vingers vermorzelde. Ik riep zoo hard ik kon: Cleopatra! Al de zusters kwamen door hun reten kijken, en de andere gingen op hun stoelen staan om over de schutting heen te zien, of bukten uit het zolderraam. Maar Cleophas was plotseling verlamd; ze kon haar vingers niet meer uit de bloemen losmaken. Ze schreeuwde, kermde; dan begon

ze zacht te schreien, en toen ze wist dat al de zusters keken, begon ze half zingend, en met droge snikken onderbroken, op te dreunen: Ik belijd mijn schuld. Nog altijd van de oogen het begeeren, van de tong het proeven, van de ledematen het bevatten. Enzoo voort. Ik zeg u dat ik ben Cleopatra, de koninklijke aan de honden prijsgegeven, moeder Jesabel!

En zij begon heel hard te blaffen als een hond, en hield niet op, tot 's avonds laat gendarmes kwamen uit de stad. Die hebben haar naar 't gekkenhuis gebracht. Dat had ze van haar zwijgen.'

Terwijl de oude sprak, kwam boven een der daken 't schuimwit vlekje van de maan-bij-dag te voorschijn, 't Zou weldra avond zijn. Bruusk keerde ik mij om.

'Nu wil ik weg!'

'Je vindt het zelf nooit. Langs hier. Ik hou je niet meer vast. Maar zeg alleen dat je me nu vergeven hebt.'

'Langs hier? Ik kom nooit tusschen al die schuttingen vandaan. Ga voor... Toe nou... toe moedertje...'

In mijn angst om weg te komen, om toch vooral niet met het vallen van het donker daar te zijn, begon ik haar veel zachter, vleieriger toe te spreken. En ook omdat door deze vrees de afschuw was geweken die ik eerst gevoelde voor het oude kamferachtige wezen.

De begijn schudde tevreden met het hoofd: 'Zoo is het goed, zoo is het goed. Dan zal ik je nog even laten zien waar onze Mater woont. Niet dat het je iets zeggen zal... Je bent nog niet volleerd... En op de wereld is geen man die kan begrijpen welke zonden huizen in

een vrouw. De verleider is de domme wachter van een dierentuin, die alle kooien van de wilde beesten en de slangen openzet, en verwonderd is dat hij zelf omgebracht wordt. Domme, domme jongen. Zoo. De Mater woont hier achter deze muur.'

Hier was de rij van houten schuttingen onderbroken door een hoge steenen muur, die aansloot bij een huis dat slechts een weinig groter was dan de andere.

'En de Mater?' vroeg ik. 'Hoe kan een mensch in godsnaam... Is ze ook zoals de anderen?'

'De Mater heeft een steenen muur. Geen sterveling kijkt daar doorheen. Natuurlijk heeft ze haar geheimen. Maar die zijn zoo diep, dat er geen woorden voor bestaan. Er zijn misdaden zoo verschrikkelijk, dat ze geen naam hebben. De Mater kent ze, omdat zij ze alle heeft bedreven. In haar ruïn bloeit ieder jaar een stekje van de Boom der Kennis. Niemand kan het zien, want niemand laat zij in haar woning toe; en zij alleen heeft 't recht, want zij is 't hoofd hier. Alleen, soms op een lentedag, dan stijgt een lichte violette walm op uit de bloesems van het tuintje, en je ruikt het overal; soms lijkt het damp van stroomend bloed, soms sprenkels van lavendelwater, soms geurt het zwaar als teerlucht. Ik heb opgemerkt dat altijd kort daarna het weer betreft, een zware regen valt, en alles is weer over voor een jaar. Gelukkig. Als het langer duurde, dan zou 't in deze hof niet uit te houden zijn, het zou een dolhuis van verschrikte, ongetemde wezens worden.

En nu... je hoort het sjirpen van de krekels in de tuinen, het fluiten van de waterketel bij Gertrudis en

het snorren van de naaimachine in de kamer van Semphronia. Soms zit er zelfs een leeuwerik in de heesters op het plein. En iedereen gaat zoo zijn eigen weg, en wacht en wacht. Als op een kerkhof des morgens vroeg.’

‘Geen kerkhof, een hel!’

‘Neen... Ach, je hebt het niet begrepen. Wat ben je dom. Wat ben je dom gebleven. Toen al was je zoo... je had mij moeten ranselen... je had het moeten zeggen, dat ikzelf je binnenliet... Ik zou voor je gekropen hebben, je slavin geweest zijn. Maar je zweeg. Waarom toch ligt het in de mannaard om voor gekruisigde te spelen?’

‘Opdat de schare der vrome begijnen niet zou uitsterven,’ zei ik hard.

De oude vrouw bleef even stilstaan, in gedachten.

‘Werp geen blaam op onze vroomheid,’ murmelde ze. ‘Er bestaat geen vroomheid zonder zonde. Geen wáre vroomheid... Want wij bidden, kussen onze beelden, doen de werken van barmhartigheid; maar wat wij in de wereld wonnen, is voor altijd onze last geworden.’

Voor een grijze steenen poort hield de begijn stil.

‘Hier doorheen. Dan ben je in de stad,’ sprak zij. ‘Ik zou best even buiten willen piepen. Maar als de Mater dit te weten komt...’

‘Wat dan?’

‘Dan krijg ik op Paschen mijn flesch Samos niet.’

Zij trok het poortje open, en het straatlicht viel heel blank en gouïg op haar ouwelijk gezicht. De witte muts

scheen lichtend als een aureool. Nog even lichtte zij haar knokig-kromme vinger op: 'En mondje dicht hoor!'

't Knarsen van de poort klonk pijnlijk in de zangerige stilte binnen in den hof. Kinderlachen klaterde vanuit de stad, werd luider toen de oude vrouw kuchend de poort sloot.

Ik stond als in een nieuwe wereld, herademend. Zeldzaam blank en open lag de winkelstraat. De eerste etalagelichten gingen aan. Op 't einde van de straat zag ik de overkapping van het station.

Later ben ik nooit meer in Woldry geweest. Maar wanneer ik aan de misdaad denk, mijn zoon, dan is het telkens weer het haast verstorven, even trillende gezicht van een begijn, dat ik voor mij zie. Een samenvloeiing van al de visioenen die ik door de reten zag; melkwitte handen die borduren, bloemen vermorzelen; lippen die de namen van Romeinsche martelaren prevelen. Ik snuif lavendelgeur en wierook op, en proef de stilte van het graf.

Eurydike

‘Gebarsten is het vlies dat de regenboogkleuren der dagen omspannen houdt. De dag is gebroken, alles vloeit weg uit de druppende wereld, en waar zich mijn handen nog baden in uitstroomend zonlicht, verlies ik je beeld in de sterren van 't schervelend vijvervlak, o mijn geliefde.

Donkere stroomen die tusschen mijn hart en de Hades hun blanke verraderlijkheid komen storten, hebben de droomen, de lichtende dagdroomen en het ontzettende schouwspel van wakende mensen in helwitte nachten, weggespoeld, weggewischt. Staalharde spiegels vlijmen zich tegen de opaalharde oogen, die blind en verstarde je nog zoeken, o mijn geliefde.

Alle geluiden zijn zonder beteekenis, want zij missen de klank van je naam. Ze beduiden het roepen van een die in stormwind een naam schreeuwt; de meeuwen en golven, de leeuwen der diepten, de wolven des doods spelen met rafels van kreten. Vergeten, vergeefs heeft mijn stem je gesmeekt weer te keeren, o mijn geliefde.

Je hebt je gebed in de duisternis, jaren-ver, daar waar geen handen ooit reiken, en zelfs van mijn sluipende denken de stappen je niet meer genaken kunnen; daar waar de dekens der nacht ondoordringbaar zich in de gebergten van duisternis hebben verloren; daar slaap je, met donkerten in je armen gewiegd, o mijn geliefde.

Aan mijn voeten kruipen de hagedissen, de basiliken en duizendpooten, die uit de voegen der onderwereld hun legers ontvlucht zijn. Zelfs zij, de kille en klamme

gedierten, zoeken bij 't aanbreken van deze droevige lente het licht. En jij, mijn geliefde, die eens uit de schijn van een wijnrijpe zomer getreden zijt, wanner dan zon in je witzijden kleed, je keert niet terug, niet terug...

Ik weef uit de tonen die windvlagen over mijn snaren streelen een deel van het schimmenspel: eens waren jij en ik immers tastbaar bijeen, immers dicht aan elkander gedrukt? Mijn armen vinden alleen nog de luchtige ijle, de afgrond die overal gaapt nu je weg bent. Mijn lichaam is nog naar je vormen gebogen, maar steunloos; verlangen dat licht als de herfstdraden wegdrijft; een dobberend wrak. En een wereld schreit in de verte om jou; het ruischen der zee.

Je hebt in de eeuwige slaap ook alle herinneringen medegenomen. Geen enkele bleef mij gespaard. Van het spel op de weide weet ik alleen hoe je voeten voorbijgingen; van de extase in 't bruidsvertrek enkel het loome ontwaken toen je reeds weg was; en van de verlorenheid binnen je moederschoot enkel de leegte.

Mijn paden gaan over de zaaivelden thans. De aarde is vettig, vol groeikracht, en overal dampet met de dauw ook de geur van een bottende zaailing. Waarom ben jij alleen zwanger van duisternis, woont in je schoot niet meer de eierstok voor miljoenen geslachten, sluimert het embryo dat zich uit mij heeft gevormd, als een onvindbare parel binnen je schelpen?

Eeuwige groeikracht? De dwazen die zich ten dans scharen met hun vriendinnen, mogen gelooven dat zij in hun leden nog levensmacht voelen. Ik weet hoe al

mijne sappen gestold zijn bij 't ijzige staren waarin ik je oogen zag breken. En elke dag breekt zoo de zon stuk en morst alle regenboogkleuren over de zwarte zee der vergetelheid. En ik snak naar het einde.'

Op een heuvel, omringd door golvende weiden en heestergewas, zit een man met zijn vele gepeinzen die koeren en keeren, een uitweg zoeken naar open kieren in het verleden, jachtige mieren die nergens een doortocht meer vinden en door elkander krioelen. Een blondgouden zon stijgt naar de middag en zet gloeivleugen tusschen zijn lokken. Een lijster zingt tusschen de blaren, een hond snuffelt rond en kwispelstaart. Verderop blinkt de rivier als een zilveren band.

Orpheus staat op. Onzichtbare dingen bewegen zijn handen en voeten, krachten die wonen tusschen de prille knoppen van 't zaaiveld en binnen de oksels der boomen, maanstemmen die uit de aardkluiten fluisteren en uit het ruischen des middags. Zijn schreden gaan langzaam, voorzichtig, de schreden van een die geen wegen meer ziet, en slaapwandeland zelfs het tasten vergeet. Op het lemmet van uiterst verlangen wandelt hij; over het danskoord van uiterste spanning. Dalwaarts draagt hem zijn tred.

Dan komt hij voorbij de bosschages, de milde, zochtgeurige, donkergroen achter hun paarse schaduw. Geen van de hijgende purperbloemen ziet hij. Maar eensklaps staat hij stil, omdat zich uit al deze donkere kleuren het blank van een glanzende naaktheid heeft opgericht, en onder de groet van twee zachtbruine

oogen het wonder geschiedt van een glimlach, een berstende kus. Een vrouw.

En al de krachten in Orpheus richten zich op, hij buigt zich voorover, zijn armen heft hij naar haar. Zijn mond zoekt haar blikken, zijn schaapsvacht beroert reeds haar borsten. 'Eurydike, Eurydike!' snikt hij. En hoor! Satergelach kwettert óp uit al de bosschages. Het meisje duikt schaamtevol weg in de schaduwen. Boven het lachen uit fluit nog de lijster, de middagzon steekt. En weer is schemer gevallen over de wankel voortstappende man.

Eerst als hij onder, op het vlakke gebied der rivier komt, rust hij een weinig. Hij hoort hoe het water de kiezels langs klatert en speelt in het riet. Hij hoort hoe een kir-lach die duizenden dagen geleden gelachen werd, hier komt verklinken. Wanneer eens de wereld hier openbrak, uit haar meloengeur de schoot van de nacht werd ontbloot en... 'Eurydike, Eurydike!' schreeuwt hij over het water. Maar de sportende echo's die in het groen van de oevers wonen, roepen terug: 'Dike, Dike!' En smoezelend stooten de saters, die ongemerkt achter Orpheus gekropen zijn, elkander aan: 'Wat wil hij? De doode of het recht?' de luisterende, tot aan de opperste sferen te luisteren gespannen ooren van Orpheus hooren niets anders dan: 'Dike', de strengste der Horen... Dan staart hij naar 't langzaam vergaan van de middag, verloren voor al het gespot om hem heen, ongenaakbaar voor al de vertroosting die wijnrood geplengd wordt bij 't sterven des dags en het statig begin van de nacht.

De avond heeft hem geborgen tusschen de vachten van sluimer en maneschijn. Geelwit stijgt boven de oevers, waartegen het donkere lint van de Hebros kronkelt, de discus. Tegen haar koelte bet Orpheus zijn brandend gelaat. Van tallooze schimmen en schaduwen is de schemer rondom hem bevolkt, en enkel de glanzende schilferweg die naar de maan leidt, ligt open en bleek te wachten op een die verdoold is.

Zij komt toch weder? Eens móet zij wederkomen. De trouw van haar oogen kan nimmer leugens beleeren; het heerlijk-gestamelde woord dat zij kuste in zijn oorschelp kan nimmer tot leugen verkeeren; zijn hart dat zich oploste tot een naar alle zijden vervloeid verlangen kàn toch niet liegen? De nachtbries spoelt over zijn voeten het kroos en de golfjes, een hand streelt zijn knieën, zijn dijen. ‘Eurydike!’

Vesperkapellen, de vliegende vlinderbloemen besteren zijn haar, woelen olieachtige geuren, de weekzoete kamperfoelie-aromen te voorschijn. Een boezem buigt zich over hem heen ten kus. ‘Eurydike!’

Het maangelaat is tot vlak voor zijn oogen genaderd, hij ziet de aderen lichtblauw, in spiegels zijn oogen, troebel, vervuld van haar beeld. De rivier opent al hare stroomen die binnen hem komen, hem heffen, doorgolven. Tientallen handen wecker dan dons, en monden rooder dan de camelia's die om hem heen hangen, taaie tentakels van armen en beenen die hem omvangen, fonteinende geuren uit hem gebarsten en droomen die hem omwolken, alles verzinkt met hem, alles deinst weg in die ééne kreet: ‘Eurydike!’

Scheurende pijnen laaien in al deteedere plekken die hij aan zijn lichaam weet. Hij wordt zichzelf in pijn geboren, hij baart zijn verdriet en het bloed vliet naar alle zijden, kleurt donker de maanlichtplek, zwarter de aarde. Rossige donkere schijnsels doorwaaien de nacht. De omringende zaadvelden huiveren en in de boomkruinen hijgt het orgasme eens stervenden, langgerekt, eindeloos.

Wij die, des ochtends vóór het hanengekraai onze legers ontsprongen, visschende aan de boorden van de Hebros staan, laat ons nog wachten met woorden te spreken die de bewoners der goddelijke zalen mild moeten stemmen. Ons gewordt een betere vangst, door Bacchanten bereid, die het lichaam van Orpheus in stukken scheurden, wijl hij om Eurydike riep.

Zijn hoofd drijft tusschen de stroomende haren met kroos versierd. Het drijft naar de schedelplaats waar de lijken der ijdele minnaars verbleeken; Jokanaän en Holophernes, Daphnis en Chloë, Julia en Romeo.

Spoedt u, spoedt u, blauwgroene golven; omwikkelt hem met het kleed van uw vloeiende warmte. Kust hem waar zich de lippen krullen over het vlasblond begin van een baard; kust hem op de geloken oogen, bloembladen die voor altijd mysterieuze topazen omsluiten; speelt met uw geuren van goudvisch en wier, van aarde en rottende waterplanten rondom zijn neusgaten, nimmermeer trillend van hartstocht en ras, en laat uw tritons hun gonzende lokliederen zingen binnen zijn oorschelpen, binnen het slakkenhuis waarin zijn denkleven vlood.

Achter u komen de andere golven, de schuimwit gekopte, die wiegelend, wentelend, dralend en drukkend zijn borstkas omspoelen, de twee anemonen tusschen de schouders, de gulden verzegeling des navels, en dat waarin al onze vezelen monden, gevoelens uitstroomen, gedachten verkwijnen, de heilige phallos. Bedekt hem voor eeuwig o schooten des waters, o vruchtwater waaruit zijn lichaam herboren wordt. En gaat de andere voor, de kleine door zefir gerimpelde krinkels die zoete verrukkingen tintelen tegen de toppen der vingers en rondingen tooveren binnen de tastende handpalm; de dansende vloeren waartegen zijn voetzolen kabbelend treden, de omsluitende putten waarin zich zijn armen tot de ellebogen begraven. O wateren, stroomende wereld, weest hem Eurydike, opent uw kameren, al de zoo hevig begeerde bruiloftsvertrekken uws lichaams.

En eerst thans, nu het bruiloftslied is verklonken, de dageraad opengezongen, en Orpheus voorbij, kunnen wij, vrienden, de goden gaan prijzen, elk naar zijn aard. Doch ik raad u karig te zijn met uw woorden, want goden en vrouwen zien meer naar de werken in eenzame tempels en achter de avondgordijnen gepleegd, dan naar het koozend gebazel van woorden. Doch hebt gij behoefte te praten, zoekt de Bacchanten en spreekt tot haar sussende woorden. Niet om de vermoorde, die thans in de Hades wellicht zijn geliefde terugvindt, maar om het erbarmen dat elk van ons noodig heeft, die zich verslingert aan vrouwen en liefde.

Weest bereid!

‘Zal er een kwaad in de stad zijn,
dat de Heere niet doet?’

(Amos IV-6)

Ebenhezer ziet de nieuwe mensch

Het eerst trok hij mijn aandacht toen ik nog een kleine jongen was, omdat hij een groote teen miste. De jongens noemden hem daarom Kofi Negentien, maar later, toen ik hem zelf sprak, hoorde ik zijn echte naam: Ebenhezer Burlington Macdonald.

Ebenhezer was hij gedoopt toen hij lidmaat werd van de Vrije Evangelische Kerk; de beide andere namen waren die van zijn vroegere meesters, want hij had de slaventijd nog gekend, en wist zich nog heel goed te herinneren dat hij eigendom geweest was. Hij behield met hun namen ook een verzwegen en blijmoedig ontzag voor zijn vroegere meesters. Toen we goede vrienden werden, ging hij zelfs zoo ver te beweren dat ik geparenteerd moest zijn aan de Burlingtons.

De vriendschap tusschen ons heeft altijd iets kinderlijks gehad. Hij werkte langs de weg, en ik stond met een vies bundeltje schoolboeken onder de arm in stomme verbazing te kijken naar de afwezigheid van die eene teen. Toen ik opzag waren Ebenhezer's bruin-beloopen oogen op mij gevestigd. Nu wordt hij kwaad, dacht ik. Maar zijn lippen krulden uiteen, en lieten de lach van zijn helwitte tanden vrij. Dan stak hij de spade in de grond, ging wijdbeens staan, stak als een danser zijn rechterhand uit met gespreide vingers, en dan zijn linker, terwijl hij zei: 'Vijf en nog vijf.' En stampend met zijn rechtervoet en met zijn linker: 'En vijf en vier... is negentien. Heeft de kleine blanke dat ook op school geleerd?'

Wij lachten samen luidop, tot ik vroeg: ‘Maar hoe komt het van die eene teen?’

Ebenhezer ging zitten op de zandhoop die hij juist gemaakt had, en begon een van zijn duizenden verhalen. Hij was in 't bosch op jacht gegaan naar armadillen die je roosteren kunt in hun eigen pantser. Het is geen moeilijke jacht, maar elke armadil leeft in zijn hol tezamen met een slang, als man en vrouw. Als je het eene dier gevangen hebt, word je achtervolgd door het andere. Hij had niet aan de slang gedacht, had plotseling de doodelijke beet te pakken in zijn groote teen. Hij wist dat slechts één middel hem nog redden kon, en sneed zichzelf die teen af.

‘Ik heb hem in mijn zak gestopt en meegenomen,’ zei Ebenhezer, ‘en ik heb er een middel van gemaakt tegen slangenbeet. Tegenwoordig loopen ze weg als ze mij zien of ruiken.’

Zoo begon onze kennismaking.

Toen wij elkaar reeds vaak gesproken hadden, ging ik eens met hem mee naar huis. Hij had daar een dikke, goedmoedige vrouw, iets lichter van kleur dan hij; de oudere menschen noemen deze soort ‘rooie negerinnen’. Hij had ook een klein jochie en twee dochters, die iets ouder waren dan ik. ‘Zij zijn al op de Katechisatie, zei hij, en ze leeren al de Bijbel lezen.’

Op dat oogenblik interesseerde het mij matig, en was het mij alleen maar om Ebenhezer's griezilverhalen te doen. En hij spaarde ze mij niet. Nu eens waren het verschrikkelijke jachtavonturen, dan weer drastische scènes

uit de martyrologie van al die honderden plantageslaven: losse episodен uit het zwartboek van een arische overheersching.

Maar wat wist ik er destijds van? Ik herinner mij alleen de schittering van zijn oogen, wanneer hij vertelde van de ‘Spaansche bok’ die hij als een jongen van mijn jaren in het Binnenfort kreeg toegediend voor een diefstal die ‘de kleine Heer’, het zootje van zijn eigenaar, begaan had. Een enkele maal was er interruptie, zooals bij het verhaal van de neger die met een haak aan een van zijn ribben werd opgehangen om een brutaliteit. ‘Schei toch uit,’ riep zijn vrouw vanuit het keukentje, met een gekreun van walging. ‘Ik weet niet wat voor plezier je erin hebt om witmanskinderen met zulke smeerlapperij lastig te vallen!’

Ebenhezer draaide grappig met zijn oogen, gaf mij een knipoog en zei toen waardig: ‘Ma Cora, zeg geen smeerlapperij. Staan dergelijke verhalen dan niet in het woord Gods?’ Ma Cora antwoordde slechts met een smak-geluid dat het duidelijkste blijk van haar tijdelijke verachting was. Maar Ebenhezer liet niet af, en riep zijn oudste dochter. ‘Zoek het verhaal van Jesabel en Achab, en lees het voor. De slaventijd was kinderspel; maar dit...’

Doch als een tweede Jesabel verscheen Ma Cora nu zelf ten tooneele en zei: ‘Hoor toch eens Ebenhezer... De soep is klaar.’ En het heilig boek bleef ongeopend.

Eens werd het zwarte knaapje ziek, en stierf na enkele dagen. Ma Cora in het donkerblauw gekleed zat nu een

avond lang te schreien in een hoek, en de twee dochters, Thisbé en Mariposa, spraken alleen fluisterend met elkaar, of spelden halfvloed na bladzij, met hun zwarte, bleekgetopte vingers bij het moeilijk woord. Ebenhezer rookte uit een steenen pijpje en zon op al zijn godsdienst. Halve spreuken ontsnapten hem: Wien de Heer liefheeft..., en na vijf minuten zwijgen weer een ander: Bewaart uw ziel..., en na een poos weer: Niet mijn wil Heer...

Hij zei dat, zonder acht te slaan op mijn aanwezigheid, en zonder dat een van de anderen opzag of ook maar schijnbaar naar hem luisterde. Tot op een avond Ma Cora uit zichzelf opstond en zei: 'Een mansneger is toch een onbehouden iemand. Heb je geen hart Ebenhezer om het witmanskind hier avond aan avond te laten komen, en te doen alsof je sterfhuis houdt?'

'Ik ken geen verhalen meer,' zei Ebenhezer. Maar de vrouw sprak energiek: 'Kom tot jezelf, neger.' En met een hoge stem, die toch even beefde, begon zij het oude lied:

*Ik toefde lange jaren, totdat de wagen kwam,
de zoete wiege-wagin, die allen medenam.
Mijn vader en mijn moeder, mijn zuster en mijn kind,
mijn broeders en mijn magen, en reeds zoo menig vrind'.*

Het was een hard en helder lied, waarvan de weemoed uitgesponnen scheen over zoo vele intervallen, waarin de stem van bevend-hooge tonen naar een doffe diepte dook, en daar gewiegd werd door het zachtjes op en neer gaan van Ma Cora's hoofd, en door een licht

bewegen van Ebenhezer's vingers. Hij zong niet mee, maar toen 't refeit kwam: 'Wagen, wagen, zoete wagen', en ook de beide meisjes het koraal, driestemmig nu, ten einde zongen, bewoog zijn gansche bovenlijf en ook zijn handen; als een vreemde, priesterlijke dans op 't trage rythme van z'n moeizaam weggeslikte snikken, was dit bewegen.

En nu eerst werd het mij te machtig, werd ik bang voor sterven en voor menschenleed dat ik nog niet begreep. Op 't stille pad hoorde ik in de verte nog, hoe moeder Cora's scherpe stem een tweede lied begon.

'Wat zal het schoon zijn, wat je allemaal daar zien zult in het blankenland,' sprak Ebenhezer.

'Nou!' zei het jongetje van twaalf. 'Er zijn auto's, groote treinen, vliegmachines. En heele hooge huizen waarin wel honderd menschen kunnen wonen.'

'Zorg dat je niet verdwaalt,' antwoordde Ebenhezer. 'Het moet er wel ontzaglijk prachtig zijn. Maar ik zou toch bang zijn om het mee te maken.'

'Ik ben niet bang, oom Ebenhezer'.

'Een witmankind behoeft niet bang te zijn. Al ben je hier geboren, ginder ga je alles leeren, en je zal als een groote gentleman terugkomen. Ik hoop het, en misschien zal ik het nog beleven.'

'Misschien. Ik zal je schrijven hoe het gaat.'

'Natuurlijk zal je schrijven. En vergeet dan niet mij te vertellen wie je vrienden zijn, en of je daar misschien ook 's avonds bij een oude man gaat zitten om te luisteren naar zijn gepraat. En als dat zoo is, zorg dan

dat je Ebenhezer niet vergeet. De heer geleide je op al je wegen, massah!’

Het was de eerste keer dat hij mij ‘massah’ noemde. Een vrije neger noemt een kind geen meester meer; maar op het oogenblik van afscheid voelde hij misschien hoezeer het kind zijn hart bemeesterd had, en dacht hij mogelijk aan later, als zijn vriendje dandyachtig en vereuropeaniseerd terug zou komen, en op gemelijke toon zou zeggen: Ebenhezer haal mijn wandelstok.

Een blikken trommel gaf hij mij tot afscheidsgift. Er lagen vruchten in en confituren door Ma Cora zelf gekookt; ook een nieuwe catapult gelijk aan die welke Ebenhezer vroeger reeds voor mij gemaakt had. En op de bodem een papiertje dat hij Thisbé had laten schrijven: Gelijk David overwin den Goliath en alle Philistijnen.

‘Je mag het briefje eerst lezen als je op de boot bent,’ zei de oude neger. Maar toen ik het daar las, kon ik zijn koninklijke wensch nog niet begrijpen.

Bijna twintig was ik, toen ik weer terugkwam uit Europa. Er was veel veranderd in het land, en veel voor Ebenhezer. Ma Cora was gestorven als een vrome ziel, en hijzelf had een kort grijs baardje, en liep nu meestal met een stok. De oudste dochter, Thisbé, was getrouwd met een plantageneger die rubber tapte in het bosch, en die zoo nu en dan ook goud zocht, als er weer een nieuwe mijn ontdekt was. De andere, Mariposa, diende bij mijn oom, en was een mooie jonge vrouw geworden.

Toen ik Ebenhezer terugzag, heb ik hem het eerst

weer herkend aan zijn ontbrekende groote teen. Hij was zeer vriendelijk, maar spoedig zag ik toch, hoe of 't vertrouwen was verdwenen dat alleen een kind genieten kan. Geen enkele geschiedenis heeft hij mij meer verteld; hij klaagde slechts over zijn schoonzoon: 't Is een neger zonder maar 'n cent geloof; hij leeft gelijk een wild dier maanden lang in 't bosch. En als hij in de stad komt, verkwist hij al zijn geld in twee drie dagen. Als Thisbé niet uit wasschen ging, kon ze niet leven.'

Dit huwelijk zat hem dwars. Steeds als ik hem ontmoette begon hij weer opnieuw daarover. En enkel Mariposa, die des avonds naar hem toe ging, scheen zijn troost. Van haar vernam ik later, hoe de teen van Ebenhezer door geen slangenbeet verloren was, maar doordat zijn vroegere heer hem eens 'per ongeluk' in haast geraakt had met een scherpgepunte wandelstok.

Hij heeft het niet ontkend toen ik hem naar de waarheid vroeg, maar zei alleen, dat al de jonge negers tegenwoordig niet meer wisten wat ze moesten zeggen en wat zwijgen. Vroeger, in zijn slaventijd, waren de negers beter gemanierd.

'Maar Ebenhezer, zei ik, kijk eens naar je dochter. Ze draagt schoenen, draagt op feesten zelfs een hoed; ze leest de bijbel voor, hoeft op landskantoren niet alleen een kruis te zetten als haar naam. Is dat dan geen vooruitgang?'

'Ik tel het voor een niets, mijn massah,' antwoordde de oude man. 'Hoe kan een geleerde blanke als gij zijt het tellen? Met de eerste de beste neger gaan ze mee en maken kinderen, en denken niet om godsdienst of om

kinderplicht. Hun moeder droeg een doek, heeft nooit een schoen gehad; ge hebt haar zelf gekend als kleine heer... Was ze niet braaf en beter dan het zwarte vrouwvolk van vandaag?'

Een andere maal hoorde ik nog juist de laatste woorden die zijn getrouwde dochter mee naar huis kreeg: 'Zeg aan die nieuwe neger die je man is, dat hij zich als een blanke kan gedragen zooveel hij wil, hij blijft niets anders dan een slaaf die weggevlucht is in de bosschen en die in de grond naar goud wroet als een miereneter. Zeg hem dat zijn broek en jas en bruine schoenen hem nog niet verschillen laten van een aap, zoolang als hij zonder een godsdienst leeft, zijn geld verbrast, en met zijn zatte vrienden door de stad in auto's rijdt.'

Nog stond de oude Ebenhezer met zijn opgeheven handen als een zwarte Jeremias voor zijn zwangerzwarte dochter, - de profeet van een verdwenen ras, - toen hij mij zag en boos naar binnen ging.

De schoonzoon ontmoette ik nog diezelfde dag. Hij had twee gouden ringen aan z'n vingers en een ringetje in 't oor; hij zwaaide met een wandelstok en dopte sierlijk toen ik bij hem was. Toch liet hij mij weer even aan de oude Ebenhezer denken, toen ik zag dat hij geen sokken droeg. En op mijn vraag hoe 't met de zijnen ging, gaf hij ten antwoord: 'Thisbé moet bevallen deze week, en de oude man is nog niet dood. Ik heb de vorige maand zesenvestig gram goud gevonden, en weet u reeds dat Mariposa de concubine is van een blanke ambtenaar?'

Ik gaf hem een sigaar, en uit de diepte van zijn linnen

vestjeszak werd na de geparfumeerde zakdoek zoowaar een gouden sigaretten-aansteker voor de dag gehaald.

‘Zoo heb je in 't bosch tenminste nog wat luxe,’ zei ik. Maar de nieuwe neger lachte om mijn ironie en sprak: ‘Geen auto's en geen bars. Het is een negerland daarginder, sir. Als de regeering maar wat meer beleid had.’

Ik denk dat Thisbé's zoon over een jaar of tien zijn vaders advocaat zal zijn; in ieder opzicht. Als de oude Ebenhezer reeds voorgoed vergeten is...

Geradbraakten

Op de nachtweide leunen de koeien de koppen op elkanders nek; het kwijl trilt in lange draden met de wind; een groot en donker dier zinkt op de knieën. Paardenhoofden dalen zwaar en diep in hunne ruiven. Ook de soldaten slapen, geleund tegen de affuiten, of houden het kanon omklemd als ware het een vrouw.

Deze jaren zijn bitter en onze nachten leeg als al de groeven die men maken moet voor hoge huizen. Nog zijn allen grondbewerkers die in kelders slapen. Ieder heeft zijn hoek, zijn steen, en kust de vochtigheid der aarde. Anders niet.

Ergens door het nachtverloren land loopt er een weg, waarover ruiters naderen. Drie mannen rijden, rijden, rijden, komen uit de nacht, verdwijnen in de nacht, wie weet hoe lang zij reden. Telkens weer verloomt de paardentred en wordt ze elastisch, vloeiend. En een ruiter poogt de teugels strak te trekken, maar zijn vuist zinkt krachteloos terug tusschen de warme manen; stijf blijven zijn beenen, zoodat geen spoor de flanken raakt. Slechts zijn stem probeert nog flauw te zeggen 'Ay-ay-ay', de beide anderen kijken zelfs niet op, alleen het paard doorschokt een plotselinge huivering om dit klagen.

Verder rijden, rijden, rijden. Stapvoets op de klinkerwegen, en dan trachten in galop te komen op het zachte zandpad, dan weer stapvoets, nu de maan het land beschijnt en even, onder hun zwarte hoedrand, zonder een bewegen van het hoofd, de ruiters op elkaars

gelaat de laatste wekken van versombering trachten te ontdekken. Een kucht er met een droge kucht het zand weg uit zijn keel. ze komen nader bij de lichten van een plaats, waarvan de naam ze nauwelijks bekend is. Maar wat geeft een naam voor wie zoozeer vermoeid is.

Langs de haciënda's, langs de loodsen rijden ze; bij alle poorten slaan de honden aan, onmiddellijk stil wanneer de drie voorbij gereden zijn. Een hanenkoor ontwaakt en zinkt terug in schorre stilte. En de drie gaan verder, stapvoets maar gestadig waar de leege duisternis opnieuw begint.

Het is warm, en warmte maakt de nachten lang. Er komt geen einde aan dit rijden. Hoe lang nog? Waarheen? De paarden kennen haast vanzelf hun weg. De middelste der ruiters houdt zijn teugels niet meer vast. Ze bengelen als slappe touwen om de paardennek en even slap als beï zijn armen hangen langs zijn lijf. Weer zijn zij bij huizen waar uit kieren en de open ramen van balcon's een gelig licht geïriseerd naar buiten straalt. De oudste ruiter zucht, het is of die in 't midden wakker schokt, de derde spuwt opzij. Zoo vermoeid zijn hun paarden, dat ze nu gedrieën bijna met de flanken aan elkaar geprest en laars aan laars de plaats door rijden.

Tot opeens een paard de ooren spitst en de andere twee hun stap versnellen, zonder dat de ruiters het nog merken. Eerst voorbij de groote hacienda hooren zij, hoe uit de verte relle castagnetten en het dreinzelen van tamboerijnen klinkt. Slapen ze, de ruiters, of is dit eerst het ontwaken? Even wenden zich de paardenhoofden wat opzij, dan zijn ze bij het huis waaruit muziek

klinkt, en waar, boven het gedempt rumoer van slaperige feestelingen, nog de stem laait van een late zangeres.

De paarden staan te beven, schuren zich de houten wanden langs met laatste krachtsinspanning. Een wrijft zich het hoofd aan een balcon-zuil en doet alle halsterijzers rinkelen. Daar het nacht is, hoort geen mensch hoe deze ruiters kreunen om de pijn bij 't uit het zadel stijgen na zoovele dagen rijden. Zelfs niet van elkander weten zij de pijn en ook de paarden weten het niet; deze slapen reeds, op beenen dienog even schokken, zonder dat het lijf beweegt.

Ze komen in de zaal, wat aarzelend, maar fier toch door het rinkelen der sporen en de zwier van zuidelijke ruitdracht. Groote, donkere vrouwenoogen zien ze aan; een diepe altstem juicht ze: 'welkom, welkom' toe. De ruiters zien door nauwe oogspelen naar het gebaren van vijf vrouwen, jonge en bijna jonge, en twee mannen, die, zoo goed als dronken, morsen met hun glas en onverstaanbare dingen zeggen.

De vrouwen schuiven hun rieten zetels toe, waarin zij zich gemakkelijk laten neervallen; er schuimt roode wijn in hun kannen; een vlammetje brengt blauwe rook uit de sigaren en de frissche geur van havana vermengt zich met het zinnelijke zoet dat uit de vrouwen dwaalt. Ze trachten telkens een gesprek met de ruiters te beginnen, maar deze knikken slechts beamend, of schudden neen, of halen de schouders op om te beduiden: 'wat geeft dat.' Alleen de korte, gedrongen ruiter zegt een

enkele maal zijn stopwoord: ‘Ay-ay-ay’, terwijl hij de asch van zijn sigaar aftikt.

Er is een helblonde vrouw, rank en lenig, die overeind staat, schuin over de tafel geleund, naar de jongste der ruiters heen. De zijde, die duidelijk de spitsen harer borsten doet vermoeden, beroert zacht als een ademtocht zijn gezicht. Hij begint te dromen, en langzaam, eerst nauwelijks merkbaar, dan rhythmisch en zeer elastisch, begint de vrouw te wiegen met haar heupen. De zijde verritselt en de ander verliest zich gansch in zijn onbestemde dromen, welke zich afteekenen ergens tegen het verweerde plafond. Tot hem de sigaar uit de mond valt en de vrees voor het vuur hem wakker doet schrikken. Dan beginnen twee vrouwen die het verst van hem af zitten luidkeels te lachen, terwijl ze met de castagnetten klepperen.

Een der dronkemannen stoot een borrelend gebral uit, de ander gaat een weinig verliggen. Nu is het een mager, zwart vrouwtje, dat omwikkeld met helgekleurde doeken begint te dansen, vlak voor de drie, wuivend met haar lange wimpers naar elk der bijna slapende mannen, voor wie de glinsterlichten in haar zwarte oogen dansen als verschietende sterren. Haar armen zijn heel wit en lang en buigzaam. Zij moesten haar geheel om zich heen wikkelen, om ergens het duister opnieuw te ontdekken.

Midden in het deinen en op de cadans van haar beweging strekt zij de armen naar een van hen, noodend ten dans. Maar lui achteroverliggend slaat de eene ruiters met zijn hak tegen de grond, zoodat zijn spoor

rinkelt, en de danseres, verveeld door zooveel achteloosheid, zich naar zijn makker keert.

Het zijn niet meer haar armen die hem roepen, 't is haar gansche lichaam. Zij is een geurige donkere rook, die om hem heen wijlt; zij is overal tegelijk, en 't is alsof de mannen moeten tasten om zich niet geheel in haar te verliezen. Zulke vrouwen zijn het nauwelijks-tastbare begrip 'aanwezigheid'.

De kleine ruiters trekt zijn hand uit; echter niet naar haar, maar naar zijn glas, dat hij met lange, overhaaste teugen ledigt, zoodat je het kloppen van de wijn hoort in zijn keel. De twee andere vrouwen, dicht bij het buffet gezeten, zien met spot in de oogen elkaar aan. Doch onverwacht heeft 't jongste vrouwtje, dat bescheiden in een hoek was blijven zitten, zich met één sprong op de knieën van de lange ruiters genesteld. Zijn gezel zegt: 'Ay-ay-ay!' Maar met haar lachen, kinderlachen is het, weert zij elk protest.

Zij heeft iets van een kleine vogel, die zich op een veel te groote tak geplaatst heeft. Spits is haar gezichtje. Is ze nog een kind? denkt vaag-afwezig de oudere ruiters die haar warmte voelt aan zijn bezweete borst. Maar kleine woordjes, die ze spichtig fluistert aan zijn ooren, logenstraffen die gedachte. Half maar hoort hij ze, maar iets in hem verbindt die woorden met de stemmen van heel andere vrouwen, uit verbleekte jaren.

De kleine ruiters gaapt. 'Kom met me slapen,' zegt de blonde vrouw, die naast hem staat. 'Nee,' antwoordt de ander barsch en langgerekt.

‘Waarom niet, lieveling?’

Het wordt penibel, en om in die geel-dootlichte rook de stemming weer te verinnigen, tokkelt een der rosse oudere vrouwen de gitaar en de andere zingt alweer, te luid en bevend. Het meisje op de knieën van de oude ruiter zet zijn hoed af, die zij alle drie als teek en voor hun onwil tot intimiteit nog hebben opgehouden.

Peper-en-zout-kleurig haar ziet zij, misschien denkt ze aan haar vader en ze vraagt:

‘Hoe heet je?’

‘Leonard.’

‘En ik heet...’

Ach, hij luistert niet meer, denkt zij. Aan haar schouders is zijn hoofd gezonken en hij ademt rustig en zeer regelmatig, want hij slaapt met open oogen. Stil laat zij zich glijden van zijn knieën, voelt de slapheid van zijn lichaam, trekt een pruimenmondje.

Als ze langs de oudere vrouwen gaat, zegt een van hen minachtend: ‘Zat!’ Heftig schudt zij echter 't hoofd zoodat de lokken dwarrelen en zegt niet zonder wrevel:

‘Neen, vermoeid.’ Dan gaat ze heen.

De anderen talmen halfbesloten, en de blonde die gelijk een winde om de kleine ruiter heen spiraalt, schijnt hem haast op te tillen uit zijn stoel. Zij omhelst hem, er zijn ongekende weiden, wijdden van begeerte en van vreemd-pril geurende aarde om hem heen gekomen. Om zijn borst en schouders voelt hij spieren zich verstrakken, bloed stijgt hem naar 't hoofd, 't is of hij dronken is en iedere vermoeienis plots afviel.

‘Goed,’ zegt hij, en schuin over hem kijkt triomfantelijk de blonde vrouw naar haar vriendinnen,

en gearmd gaat zij met de ruiter door de voordeur weg.

Ze komen in het huis, waar het niet noodig is het licht te ontsteken. Heldere maneschijn spreidt schemerlichten in de sobere kamer, op het witte bed. Zij zien elkander aan, de vrouw begeerig, de ander dof. Hij gooit zijn jas uit, tracht zich uit te rekken, werpt zich achterover op het bed. De vrouw begint zijn lokken weg te streelen. Onwillig, met gesloten oogen schudt zijn hoofd. Hij is verdoofd en weggezonden in een zwarte, eindeloze diepte, waarin hij steeds dieper zinkt.

De vrouw ontkleedt hem, ziet bewonderend naar de zware spierenbundels van zijn armen, borst en dijen. Hard en ruig en zwaar is hij. Noch haar kussen en omhelzingen, noch 't heete ademen en 't heesche fluisteren weten hem te wekken. En wanhopig balt de vrouw haar vuisten. Tranen blinken in haar oogen als zij zich naast hem ter ruste legt.

Eén keer bewoog zijn hand als zoekend om haar schouders, maar vergeefs beweegt zich lenig en gespannen al het leven in haar. Krachteloos valt de sterke arm terug; terwijl de maneschijn verdwijnt is 't of het mannelijf steeds dieper wegzinkt in matras en kussens.

Niemand weet hoe traag of snel de uren gaan. Uit de danszaal zijn de beide dronkemannen plotseling verdwenen en een oogenblik daarna de beide oudere vrouwen. Maar het kleine vrouwtje dat gedanst heeft, blijft.

Nog is alle dans niet uit haai ledematen weggeweken, plotseling kan zij opstaan, twee, drie passen doen en dan weer zitten, op de grond, dichtbij de zware, grijsbe-bestofte laarzen van de ruiter op wiens mager en door weer en wind verstrakt gelaat een vleug van vriendelijkheid zich verder spreidt naarmate 't leeger wordt in deze zaal. Zij spreken weinig. Soms is enkel maar het regelmatig ademen van de oudste ruiter hoorbaar. Soms laat de ander achteloos zijn vingers spelen door de haren van het vrouwtje, dat dan stil en klein probeert te zijn, en kaarsrecht zit, zonder te leunen.

‘Het is nog ver,’ zegt tot zichzelf de ruiter.

't Vrouwtje antwoordt voor zich uit: ‘'t Is goed om heel ver weg te gaan.’ Dan zwijgen beiden even, voordat de ander weer vervolgt: ‘Men moest nooit moe worden.’

‘Misschien.’

Het wordt nu stiller nog; het ademen van de slaper is ook nauwelijks hoorbaar meer. Het vrouwtje en de ruiter, bij elkaar gezeten, staren naar hun eigen dromen in de duisterende kamerhoek. Minuten trippelen stil als muizen.

Als in de verte een onbestemd gerucht de stilte stoort, zegt 't vrouwtje: ‘Wacht, ik zal een bed hier voor je spreiden, naast je kameraad.’

‘Het is al bijna dag,’ antwoordt de ruiter. ‘Ik ben veel te moe om nog te slapen.’

‘Ach...’

‘Over enkele uren gaan we verder. Ga jij slapen.’

‘Neen, ik ben niet moe meer,’ lispelt zij.

De ruiter ademt diep, dat breed zijn borst zich uitzet. Hij rekt zijn armen uit, staat overeind, en bijna even vlug staat 't vrouwtje naast hem.

‘Bijna is het dag,’ zegt hij, naar buiten stappend waar de paarden staan. Op de tast herkent hij de knoop waarmee zijn merrie vastgebonden is. Reeds zit hij in het zadel, ziet vanbovenaf het vrouwtje klein en huiverend, overrijp van waken, op de dorpel. En hij tilt haar, eer ze 't weet, in 't zadel vóór hem, en ze rijden in een kalme draf de witte dauw in, die zeer koel en sterkend uit de weiden stijgt.

Als het eerste zonnerood de wereld blinken doet in prille gloed, zijn alle drie de ruiters in galop al onderweg, zien steeds en met vriendschappelijke nieuwsgierigheid elkander aan om de avonturen van de nacht. Ze denken alle drie: het is een zware tijd voor vrouwen.

Maanden later als in Valparaiso revolutie is ontbrand, staan ook de drie die uit het Zuiden kwamen, aan het hoofd van 't nieuw bewind. Vol vrouwen is de stad. De nachten zijn te kort, er wordt niet meer gevochten. Langzaam keert het oude leven in de Republiek terug; en misschien keeren jaren later deze kameraden weer terug naar 't nachtelijk dorp, dat ze, nog niet goed ontwaakt, verlieten toen de meeste vrouwen sliepen.

De gratie der verlossing

Sedert 1823 hebben zich missionarissen beziggehouden met de bekeering der bewoners van de Cook-archipel, van iedereen verlaten Polynesiërs, die zelden door vreemden bezocht worden, omdat hun eilanden, verstrooid in de eindeloos-wijde Pacific, buiten de gewone scheepsroute vallen en niet rijk genoeg zijn om koopvaarders of kolonisten te trekken.

Maar daar het woord Gods voor allen bestemd is, hebben zich sedert de ontdekking dezer eilanden dappere mannen uit de oude wereld daarheen begeven, om te trachten de in ongebondenheid en ontucht levende wilden de gratie der verlossing deelachtig te doen worden. Het bekeeringswerk, dat zoo diep in het leven en de gewoonten der menschen ingrijpt, vordert echter slechts langzaam, vraagt tientallen van jaren, voor en aler er werkelijke resultaten geboekt kunnen worden, zoodat er voor de ware missionaris geen hogere regel bestaat dan: geduld, geduld, en vertrouwen op Gods voorzienigheid.

Op de Cook-eilanden wordt het werk op bijzondere wijze bemoeilijkt door het feit dat ze nog niet alle werkelijk 'ontdekt' zijn. Zelfs de uitgebreidste zeekaarten van dit deel der wereld zijn onvolledig, want de oceaan is hier bezaaid met schier onzichtbare koraalriffen, die de meeste van de kleinere eilandjes en zelfs enkele van de grootere ontoegankelijk maken. Er is daardoor geen verkeer tusschen de eilanden onderling, en niemand weet precies, hoeveel er buiten de negen

bekende nog zijn, en wat zich afspeelt op hun besloten gebied.

Een van de eerste dingen, die men daarom ging doen nadat het missiehuis op Rarotonga was gereed gekomen, was de groote motorboot, - schenking van een welvarend diocees in Engeland, - met een tiental christen-Australiërs en twee geleerde paters te bemannen, die tot taak hadden de geheele archipel zoo nauwkeurig mogelijk in kaart te brengen, een lijst aan te leggen van het zielen aantal der verschillende eilanden, en na te gaan waar de behoefte aan het christendom zich het dringendst liet gevoelen.

Eerst na deze gegevens ingewonnen te hebben, zou de Overste de Cook-eilanden vanuit Rarotonga systematisch en afdoende kunnen bedienen.

Onder de heilwensen en gebeden van al hun confraters vertrokken pater Martinus, de cartograaf, en pater Cyprianus, de ethnoloog, om achtereenvolgens Mangaia, Atiu, Takutea, Mitiaro, Mauke, Manuae en Aitutaki te bezoeken, eilanden en riffen wier inwoners een zoo volslagen goddeloosheid aan de dag legden, dat pater Cyprianus ervan rilde en niet het minst onder de indruk raakte van hun melodieuze namen, noch van hun paradijselijke stilte, de weelde van hun plantengroei of de bleekbronzen schoonheid van hun vrouwen.

Terwijl Martinus teekende, grillige kustlijnen in kaart bracht met een ultramarijn bijna even hel als de zee voorbij de branding der riffen, zat de andere pater

in zwaarmoedig gepeins over de dierlijke zeden van deze mensen. En soms verhief hij zich plotseling, door verontwaardiging opgestuwd, en begon hij een predicatie tegen de zee en de wind en de ijverige bemanning, zoodat Martinus over zijn kaarten heen glimlachen moest.

Maar soms ook, als er een storm opstak, werd er luide gebeden, want overal rondom schuimde de branding. Uit de golven-valleien piekten verraderlijke punten van riffen, en met de grootste omzichtigheid, zonder veel vordering, moesten ze 't dobberende bootje besturen. Het was een gevaarvolle tocht, die telkens bij iedere landing gevolgd werd door nog meer gevaar. Want nergens vertoont zich de zonde zoo naakt en verlokkelijk als op de vruchtbare lagunes en aan de bloeiende oevers van deze verloren paradijzen. Overal Satan's verleiding, het mom van de schoonheid, een duivelsche idylle; en overal gruwel: de nachten vol maanblonde schemer en rauwe muziek, het dansen van mannen en vrouwen in flonkerende naaktheid, oneerbaar gelach dat hoog opklinkt, nadat de jongens en meisjes hand in hand achter de palmen verdwenen zijn, en de anderen gehurkt om het vuur, herinnerend glimlachen.

O, de lascieve nachten op deze eilanden, gruwel zijn ze; en gruwel de dagen, wanneer uit het bloesemig dauwen de mannen zingend te voorschijn treden, een bloem in hun haar, en de vrouwen glimmend van olie. Over de palmkronen zwiert de boemerang sierlijk terug, heeft de zon gewekt. Alles is rose en goudlicht, alles wordt zilver en blauw. En weer klinkt

gelach van de aarde-menschen. Sappige vruchten, sappige monden; kokosmelk en strakke borsten; laurier en cameleas, donkere oogen en kirrende stemmen... al deze dingen herinnert zich Cyprianus wanneer hij beangst uit onrustige droomen ontwaakt.

Tot de zwijgzame teekenaar spreekt hij daarover alleen maar in woorden van verontwaardiging, en enkel om aan zijn overkropt gemoed uiting te geven, want Martinus vervalt, nadenkend, steeds in hetzelfde antwoord: 'Moge God hun spoedig de gratie der verlossing verleenen.'

Veel zagen de beide paters op deze ontdekkingstocht: eilanden gansch van menschen en dieren verlaten; ledige tuinen die schenen te wachten op 't eerste treden van voeten, en waarover een zachte treurnis gedaald scheen, nu de paters zoo onverschillig daar rondliepen. Andere geleken reusachtige dieren, zoo juist uit het water omhooggedoken, nog glimmend en nat, kaal en wachtend op algen en wier uit de zee, op zaad van de wind, om straks na slechts enkele jaren ook bloeiende tuinen te zijn. Ze zagen atols, alzijdig omkabbeld door water dat gorgelend riep met een vrouwelijk geluid; oorden des duivels die onweerstaanbaar noodden je neder te vlijen, kwaad te bedrijven. Enkele der onbekende eilanden echter waren bewoond door menschen die nog nimmer een blanke aanschouwd hadden, die voor hen knielden, hun vrouwen brachten en aanstonds de feestrom begonnen te roeren. Als droomen bedwelmend waren de dagen daar, en als de feesten van Babel en Sodom de nachten.

Eén eiland vooral had op Cyprianus, en wellicht ook op zijn zwijgende medebroeder, een diepe indruk gemaakt. Het werd ‘Tuanaki’ genoemd door de inwoners, tweehonderd ongeveer in getal, en lag onder een helblauwe hemel waar witte, vochtige wolken in dreven. Een strand was er, van roodbruin verweerende rif, omzoomd door ranke, even voorover neigende palmen, waaronder lage, bladerbedekte hutten verspreid stonden. Enkele bootjes dreven in 't water, andere waren op het droge getrokken. Tusschen de boomen zweefde een rookpluim.

Cyprianus kon het niet meer vergeten, omdat hier de bekoring wel het hevigst was geweest, de zonde haar verleidelijkste gedaante had getoond en daarmee, achteraf, het best haar monsterachtigheid had doen beseffen. Als Martinus er niet geweest was en zijn herinneringen had bevestigd, zou hij later geloofd hebben dat het een droom was geweest en geen werkelijkheid. Nog voelde hij in de uren van verzoeking bijna lijfelijk de aanwezigheid van die koperkleurige, als gepolijste vrouwen met hun prachtige regelmatige trekken, hun ledematen slank als de bloemenguirlandes waarmee zij zich omhangen hadden, hun stemmen donker en kelig als de luid geworden verlokking.

Het afgrijzen waarmee hij zich had afgewend van hun ontuchtig gebarenspeel had niet kunnen beletten dat hij op hetzelfde oogenblik de trilling van hun knieën, de roep van hun borsten, - ‘tweelingen van een ree die onder de leliën weiden’, - de angst der mannelijke bronstkreten onderging. De zilte geur van

de zee, vermengd met die van het bosch, van de karmijnen avondgloed, had hem bedwelmd. Hij had even moeten steunen op de sterke arm van Martinus, en was er toen niet met een pijnkramp ook een schietgebed naar zijn lippen geweld, in zondige gedachten zou hij hebben toegestemd.

Op de terugreis, toen Martinus al zijn kaarten reeds had opgeborgen, kwam Cyprianus er eerst toe, met zijn confrater over dit eiland te praten.

‘Nergens,’ zei hij, ‘heb ik zoo duidelijk de aanwezigheid des duivels gevoeld als op Tuanaki. Zoo één plaats het eerst onze zorgen behoeft, dan is het dit eiland, waar nauwelijks gewerkt wordt, al wat des geestes is schijnt vergeten, alles gericht is op aardschheid en zinnevreugd.’

‘Moge God hun de gratie...’ antwoordde Martinus, maar de andere weerde hem af.

‘Nauwelijks begrijpt men hoe God zulk een gruwel voor zijn aanschijn kan dulden. Waar zijn de tien rechtvaardigen terwille van wie hij dit Gomorrha zou moeten sparen?’

‘Een herinnering aan het Aardsch Paradijs...,’ bracht Martinus schuchter in 't midden. Maar de verontwaardiging van zijn medebroeder werd hierdoor slechts aangewakkerd.

‘Mij dunkt,’ sprak hij, ‘dat God in zijn eindelooze lankmoedigheid ook aan hen de kans op bekeering niet heeft willen onthouden. Maar welk een taak voor de Jonas die naar dit Ninivé gezonden wordt!’

‘Ik denk, waarde confrater, dat slechts een engel met een vurig zwaard de poorten van dat paradijs zal kunnen sluiten. Zondigen die menschen in hun onwetendheid? Ik weet het niet, God weet het. Leven zij zoo niet in het opperst geluk en volgens hun aardsche bestemming? Ik weet het niet... en God weet of het hun in het hiernamaals zal worden aangerekend. Soms twijfel ik...’

Cyprianus schrok. Zooveel woorden had hij zijn medebroeder nog nooit achter elkander hooren zeggen. En hij schrok van hun beteekenis en sprak streng: ‘Van den middagduivel, verlos ons Heer. Wat bezielt u, Martinus...?’

En al varende ontwikkelde hij in een scherpzinnig theologisch vertoog de noodzakelijkheid om ook de meest volslagen heidenen zoo snel mogelijk tot het Evangelie te bekeeren.

De overste te Rarotonga was van hetzelfde gevoelen. Bij het uitbrengen van het rapport van de onderzoekingstocht had pater Martinus schuchter zijn kaarten overgelegd en naar gewoonte weinig gesproken. De ander had geschreven resumé's die hij mondeling toelichtte en met groote welsprekendheid illustreerde. Over beider ijver was men vol lof, en de verontwaardiging waarmede pater Cyprianus het zwarte heidendom en de droeve nacht der zonde schilderde, waarin sommige van de Cook-eilanden gedompeld waren, liet niet na een diepe indruk op de paters van Rarotonga te maken. Men begreep dat Cyprianus gelijk

had, en dat er nergens een zoo dringende behoefte aan het missiewerk bestond, als op het wulpsche eiland Tuanaki.

Met eenparige stemmen werd dan ook besloten de oudste der paters erheen te zenden, zijn boot te vullen met bedrukt katoen en naaigerei, met kralen, rozenkransen en medailles, en met ander nuttig gereedschap. Juist vier maanden na het bezoek aan Tuanaki vertrok de grijze pater Silvester vol goede moed erheen.

Hij leerde onderweg Martinus' nauwkeurigheid bewonderen, want hij bevond alles juist zooals het op diens minutieuze kaarten was aangegeven; hij bereidde zich voor op al wat Cyprianus hem nog in een gesprek onder vier oogen, dat bijna op een biecht geleek, had medegedeeld. En geen uur van de dag, geen slapeloos uur van de nacht liet hij af te bidden, dat God hem mocht bijstaan in het moeilijke bekeeringswerk dat hij ging ondernemen.

Tuanaki was een der Noordelijkste eilanden van de archipel en bijna te rekenen tot het westelijke riffengebied der Gezelschap-eilanden. Met begunstiging van het weder zouden zij het voor het vallen van den avond kunnen bereiken. Doch thans geschiedde er iets vreemds. De noordelijkste kaart van pater Martinus was onnauwkeurig! Er bleken kale, natte riffen te bestaan, die niet door hem waren opgeteekend. En ofschoon pater Silvester zich daarover verwonderde, wist hij mild te staan tegenover de menschelijke vergissingen en tekortkomingen van zijn medebroeder. Maar hij kon het niet helpen dat zijn verbazing groeide tot verontwaardiging,

toen op de plaats waar in duidelijke contouren het eiland Tuanaki, bevolkt met plusminus tweehonderd onsterfelijke zielen, stond aangegeven, niets was te bespeuren dan rimpelig-blauwe, onafzienbare zee.

Vier dagen lang liet Silvester de boot naar alle windstreken kruisen, zonder een spoor van het eiland te kunnen ontdekken. In iedere richting bleek op een zeker oogenblik de kaart weer nauwkeurig, doch in een kring van veertig mijlen middellijn klopte niets van de gegevens. En langzamerhand doemde in zijn geest de verschrikkelijke waarheid op: het eiland was verdwenen; verzwolgen gelijk ook elders in de vulcanische eilandengroepen van Polynesië weleens geschied was. Oude riffen verdwijnen onder het verraderlijke oppervlak der zee; nieuwe duiken omhoog. Wee de mensen die het betrouwen van hun brooze levens vestigen op zulk een eiland!

‘Te laat, te laat, o Heer,’ zuchtte pater Silvester toen hij moedeloos huiswaarts keerde. ‘Ook aan Gods lankmoedigheid komt een einde.’

Pater Cyrianus boog het hoofd en prevelde een rouwmoedig gebed toen hij uit Silvester's mond de verschrikkelijke ontdekking vernam. Dan zijn blik ten hemel heffend zei hij: ‘Het is niet te verwonderen.’

De cartograaf, beschaamd over zijn fouten, meesmuilde: ‘Inderdaad, te verwonderen is het niet.’ Maar hij kon niet beletten dat een stem, - van een duivel of van een wijze engel - hem inblies: ‘Nam de Heer niet Henoeh en Elias van de aarde weg omdat hij hen lief-

had? Werd niet heel Tuanaki de genade der verlossing deelachtig en bevrijd van de beschaving, omdat de Heer dit eiland liefhad boven alle andere?’

Maar haastig sloeg hij een kruis, opdat deze booze gedachte uit zijn wit en priesterlijk bewustzijn zou mogen verdwijnen. En voorzichtig begon hij het eiland uit de oude kaarten weg te radeeren.

Wijding van het offer

De schapen worden gedreven binnen de omheining, als arbeiders binnen hun fabrieken. Zonder te blaten stooten ze zacht tegen elkander aan en dringen met een gemakkelijke haast.

Toen Abraham kwam, om een éénjarig ooi van smetteloze kleur uit hen te kiezen, heeft de gansche zee van witte wol bewogen. Deze dieren kennen hunnen meester, maar deze meester kent zijn God niet.

De sterke, bruingebrande herder met zijn rosse baard draagt op zijn schouders 't warme witte dier naar boven, op een kale heuvel in het Oosten, waar de offerplaats gemaakt is op een tumulus van glinsterend gesteente. Daar speelt reeds zijn zontje met een steenen hakbijl, die hij gauw teruglegt als zijn vader in de verte aankomt. Rechte stukken veldspaat zamelt hij, waaruit straks vuur geslagen wordt voor 't dierenoffer.

Doch zie, terwijl het schaap reeds met gespreide pooten op de tumulus ligt, daar klinkt een ver gerommel als van donder die voorbijgaat, en uit dat geraas maakt zich een diepe, wereld-diepe stem los, luid gelijk een donderslag: 'Abraham!'

Ontzet is bij teruggesprongen, 't schaap is aan zijn voet gerold, 't staat niet meer op, blijft daar op zijn knieën liggen.

'Abraham,' zoo spreekt de donderende stem, 'ik wil geen dierenoffers meer, maar slechts het bloed van uwen eenigen zoon.' De heuvels echoën als een lawine:

‘zoon, zoon, zoon...’ en Abraham slaat ontzet de handen voor 't gezicht. Een schok alsof hij hard ten bodem neergevallen is, doorvaart hem. Duister wordt het voor zijn oogen en hij ruikt het eigen bloed dat hem naar 't hoofd gestegen is.

De heuvels zijn bewegelijk als levende gigantenruggen. Alle dingen om hem zijn bezield en fluisteren: ‘Abram, Abram.’ Uit de cataracten en de kloven stijgen geheimzinnige machten, uit de blauwe wereldruimte stijgt een groote angst, omvademt hem geheel. Dronken is hij, wankelt naar het knaapje toe, dat zit te spelen met zijn steenen bikkels, daar het niets gehoord heeft.

‘Jahwé! Jahwé!!’ schreeuwt hij heesch en tilt het knaapje dat te zeer geschrokken is om nog te schreien, bij zijn arm omhoog, gelijk men jonge rammen grijpt. Zijn rechterhand trekt uit zijn gordel 't lange mes. Een snik; hij wil toesteken.

Weerom gromt de donder uit de verre zeeën van geluid. Zijn armen zinken. Voor de eerste maal valt deze groote, sterke herder bewusteloos ter aarde.

Op de feestdagen nam Almachius zijn vrouw Pistis mee naar de Arena. Niet omdat zij behagen schepte in het snelle steken der zwaardvechters en in de bloedige kamp der leeuwentemmers, maar omdat haar schoonheid wel het beste sieraad was, waarmee hij zijn aanwezigheid kon smukken. Als zij naast hem zat, dan zag hij zelfs de blikken van Caesar soms op hem gericht, en telkens dacht hij, dat dit nu de langverwachte wending

van zijn lot zou worden: als een boodschapper des keizers tot hem kwam.

't Geschiedde ook aldus. Met Pistis aan zijn zijde, zwijgend, ingetogen als altijd, stond Almachius voor den oppermachtige. Hij werd zijn vriend, bleef nachtenlang aan 't hof, terwijl de schoone Pistis met haar kinderen in de catacomben de mysteriën leerde van den God in de gedaante van een gekruiste Jood en aanlag aan de agape van 't onkenlijke vleesch en bloed.

Het waren de spionnen van de keizer die 't verraad ontdekten in de schaduw van zijn goddelijk paleis. Almachius viel in ongenade, gansch verpletterd door het fier bekennen van zijn vrouw, die met de beide kinderen aan de hand op eenmaal sterk, hoog opgericht als een Antigone, met onverzettelijkheid die hij nooit had vermoed, den keizer weigerde te offeren.

Caesar, moe en wrevelig, herinnerde zich de avonden dat hij haar in de Arena zag, een onyx tusschen de gewoonheid der matrones van het nieuwe keizerrijk. Zijn wrevel steeg omdat zelfs Caesar alle vrouwen niet bezitten kan.

'Brenge haar met de kinderen naar de Arena,' sprak hij. 'En Almachius, mijn goede vriend, blijf bij mij.'

Vóór de troon des keizers in het Circus staat de vrouw met bloedeloos gelaat en handen, 't Jongentje en het meisje aan haar zijde zien nieuwsgierig rond. De keizer lacht zijn breedste lach. 'Offer' zegt hij tot het knaapje, dat geschrokken is van deze heesche stem. Hij ziet zijn moeder aan; zij antwoordt voor hem: 'Christen zijn wij.'

‘Voor de leeuwen, de ontaarde moeder.’

In de Arena brullen reeds de opgehitste, hongerige dieren. Pistis weet op eenmaal, in de ademlooze aanblik van het groot gevaar, de gansche lafheid van Almachius. Zij verliest haar kinderen als zij sterft; zij verliest haar kinderen voor Christus.

Bij de balustrade staat zij, groot en wit tegen den avondhemel. Beneden brullen ijselijk de dieren; het volk brult ongeduldig om haar heen. Zij bukt en sluit de kinderen aan haar borst ten afscheid, heft zich plotseling en werpt ze beiden van de balustrade in de Arena, waar de leeuwen rukken aan hun kleine prooi.

Dan gaat zij wankelend, gesteund door de soldaten, trappen af, de tralies langs, naar 't zand. Zij is besprongen door de leeuwen, vóór zij nog de kleerenflarden van haar kinderen heeft gezien.

Het bloed der martelaren is het zaad der kerk. De kerk is groot geworden.

In een dorpje woont een oude man, oud en alleen. Hij had drie zoons: gij kunt in 't binnenkamertje bij hem al hun herinneringen zien, die hij met handen bevend van ouderdom u aanwijst.

‘De oudste... een zoo brave zoon. Vroom gelijk zijn moeder, en gehoorzaam aan haar liefste wensch. Had zij het slechts mogen zien, hoe hij als jonge priester hier in 't dorp zijn eerste mis deed! Nu nog hoor ik in mijn ooren felle scherpe woorden uit zijn eerste predicatie: “Liefde Gods en kruisdood, marteldood en offer van onszelve.” Worden dwongen hem tot daden.

Zelf heb ik hem naar de boot gebracht, toen hij vertrok naar 't land der koppensnellers. Tweemaal in het jaar kreeg ik een brief. Jaren gaat dat zoo; je went eraan en je vergeet dat het een land van wilden is.

Een avond, stil als deze, klopt een witte pater aan de deur. Ik denk meteen: een vriend van hem; een groet. Of dreigt hem een gevaar? Heel plechtig gaat de pater zitten. “Goede vader, arme vader, maar gelukkige vader,” zegt hij. Ik... ik gaf een gil! Ik had begrepen. “Hij is een manelaar, een bloedgetuige,” sprak de jonge pater. En ik, die niets meer kan, zie hoe mijn handen beven, ik bid nu elken avond tot mijn zoon: O heilige Adriaan, martelaar van Nieuw Guinea, neem mij tot u, wees mijn voorspraak.

Het is een ongekende heerlijkheid, te bidden tot zijn zoon.’

‘En de twee anderen?’

‘De middelste werd officier. Hij heeft vijf onderscheidingen gehad. Het eerekruis zelfs, want met tien man slechts heeft hij een schans bestormd. Bij Cécý is hij gebleven. Wie kan vechten tegen een granaat? Ik weet niet waar hij is begraven, evenmin als van de oudste. Maar ik heb hun souvenirs; ziehier: een rozenkrans, een kruis en een brevier. Mijn zoon is martelaar terwille van 't geloof. En hier: de vijf medailles en de eeresabel van mijn tweede. Hier is zijn portret, een prachtige officier. En prachtig is het om te sterven voor zijn vaderland en vorst. Voor een vader is het hard, maar nu ik oud ben, weet ik trotsch te zijn op zulke zonen.’

‘En de derde, is hij ook een held?’

‘Een held? Een flinke jongen. Misschien was hij even dapper. 't Is hetzelfde bloed. Maar hij stierf door een ongeluk. Geen groot verstand had hij, maar hij was sterk en werkzaam. Jong nog toen hij stierf. Hij werkte op een gieterij, en deed wat het gevaarlijkste is, ik heb hem vaak gewaarschuwd.

Als het gloeiend ijzer uit de oven komt, dan moet die groote bak vol vloeibaar vuur geledigd worden in de gietvorm. Allen staan gereed met haken in een ademlooze spanning, duivels in een hel. Die verschrikking heb ik zelf meegemaakt, en zie vandaag het beven van mijn hand en hoe mijn beenen stram en kreupel zijn geworden.

Om de gloeipot tijdig los te maken, klimt de jongste arbeider naar boven, recht boven de kolk van gloeiend ijzer. Hij moet wachten tot de meesterknecht het sein geeft om de ketting los te haken, die 't gevaarte kantelen doet, en al het vloeibare metaal laat stroomen in de kanalen naar de gietvorm.

't Is gevaarlijk werk; een ieder weet dat het gevaarlijk is, en was ik daar geweest, ik had mijn jongen vast gewaarschuwd, zoals ik al vaak gedaan had; want gemakkelijk word je boven zulk een hitte door een duizeling bevangen, en wie in die ketel vol met vloeibaar vuur valt, is voorgoed verdwenen. Zelfs geen slak vindt men van hem terug.

Verschrikkelijk is het, om eraan te denken. In dat ééne uur dat ik weg was, viel mijn jongen. Allen stonden in verslagenheid rondom de gloeipot.’

‘O, verschrikkelijk!’

‘Verschrikkelijk was het, drie dagen lang te blijven waken bij een lijk-kist gloeiend wit, dan rood, bruinachtig, zwart metaal. Na drie dagen was 't gevaarte afgekoeld, en konden allen werken aan deze lugubere begrafenis, de angstigste die ik ooit heb meegemaakt.

Want 't is een vrome en rechtvaardige gewoonte, dat wie sterft terwijl hij werkt, recht heeft op een begrafenis in de gewijde aarde. Daarom wordt altijd het afgekoelde ijzerblok, dat het versmolten lichaam ingesloten heeft, in zijn geheel begraven, moeizaam, met de zwaarste takels, in een immens graf, dieper dan de groeven die granaten slaan.

Een hoek van het fabrieksterrein werd lang geleden reeds door een pastoor gewijd. Daar ligt nu mijn jongen, liggen al zoovele anderen, die omkwamen bij dat werk. Dicht bij al hun kameraden rusten zij; hun ijzeren, massieve graf houdt ze omsloten tot de jongste dag.’

Arbeid heeft dezelfde aanblik, op geheel de wereld. In de ijzergieterijen nabij Moskou werken Peter en Ilja, zijn zoon. Het zijn mannen die bewust en kalm en sterk hun werk doen. Als de ploeg gewisseld wordt, gaan zij naar 't badhuis, daarna naar hun clubs. De oude Peter gaat eerst naar zijn vrouw en slaat de club ook weleens over. Soms zegt Ilja, half in spot en half in ernst tot zijn vader: ‘Jij begrijpt niet waar 't om gaat. Je hebt nog iets in je van 't oud régime.’ Dan lacht de vader in zijn groote snorren en vriendschappelijk bokst hij met zijn zoon.

De arbeid is iets goeds geworden; arbeid voor de vrijheid. En sinds de club zijn avonden besteedt aan lessen en discussies over het vijfjaren-plan, weet ieder heel precies dat ook van hem het heil van Rusland afhangt. Beter is het voor zijn makkers in fabrieken te zweeten, dan voor vorsten en prelaten stil te wachten op een kleine kogel, die je hart zoo plotseling doet stilstaan, alsof iemand wild een raadge wegtrekt uit een wekker.

In de rosse vuurhel loopen ze niet anders dan voorheen, de bijna naakte mannen. Langs hun wangen biggelt zweet, hun ruggen glimmen, en nabij de ovens licht de vuurgloed een karmijnen schijn op al die lijven. Langzaam gaat de oven open, een geknars van kettingen: aan sterke takels rijdt de groote ketel gloeiend ijzer uit het vuur. Er moeten weer machines, zware raderen gegoten worden; met die raderen maalt Rusland de verrotting van een oude wereld fijn.

Wie denkt eraan? De mannen kennen elk hun werk. Ze staan met haken en met koevoeten gereed, om 't snelle, witgekookte ijzer de kanalen langs te leiden in de vormen, waaruit straks de raderen gebroken worden. Elke dag opnieuw is het een groote spanning: dat de ketel juist op tijd gekeerd wordt. Daarvan hangt de deugdelijkheid der raderen af; de sterkte van de nieuwe Republiek.

De oude Peter staat het dichtste bij de gietvorm; hij is meesterknecht vandaag. 'Naar boven' zegt hij tegen Ilja, die de beurt heeft om op het gegeven sein de ketting los te maken die de ketel langzaam kantelen doet.

Hij is reeds boven, voelt de witte hitte stijgen, dampen schroeien om hem heen. De lucht beeft; 't is alsof een gloeiend water tusschen hem en de anderen beneden stroomt.

‘Los!’ roept de oude Peter. Maar de ketting weigert; ergens blijft ze haken. ‘Los, los! Los, verdomme!’ Eén seconde en het is te laat, en 't smelten moet opnieuw gebeuren. Ilja rekt zich, hangt aan één arm om de ketting los te haken. Dáár! Het kantelt. Maar op 't zelfde oogenblik heeft zoo de warmte hem verschroeid en gansch bevangen, dat hij loslaat, valt...

Het duurt slechts een seconde. Als een spons verzinkt hij in het gloeiend ijzer; slechts de mannen dichtbij ruiken het geroosterd vleesch. Ze zien ontzet naar Peter. Anderen willen 't kantelen stuiten. De oude Peter ziet... zijn zoon... en Rusland. In de fractie van een oogenblik ziet hij en weet. Ontzind en toonloos roept hij: ‘Vooruit dan, gieten! Gieten!!’ En gehoorzaam aan die stem die van geen mensch meer is, maar van een nieuw groot wezen, kantelt weer de ketel, en het ijzer, puur en zonder slakken, vloeit al dampend de kanalen door en in de vormen. Toch nog juist op tijd.

Niemand spreekt een nutteloos woord en niemand durft de oude Peter aan te zien, die zich zijn lip tot bloedens bijt. Slechts fluisterstemmen dragen de mare van dit alles de fabriek door en naar buiten.

Wanneer de sirenen gillen voor de wisseling der ploegen, staat de vrouw van Peter, Ilja's moeder,

handenwringend bij de deur. De oude Peter slaat zijn sterke arm om 't snikkend vrouwtje. Woorden vindt hij niet tot troost; geen andere dan: 'Raderen, machines, Rusland.'

Vijftigduizend jaren menschheid saamgedrongen in 't vijfjaren-plan. Dat is de wijding van het offer.

Mijn leven een droom

In den beginne was ik Cobbs.

Eens ging hij wandelen over het bruine pad dat tusschen de duinen liep. De zee blonk in de verte zilvergrijs onder de zilverblauwe lucht waarin de witte kano's, de fregatten en de walvisschen der wolken zeilden. Cobbs bezag het helm en al de kleine bloempjes die zoo droog als hooi hun rooie dopjes opstaken. Zijn handen sloegen tegen vage warme zomerbriezen die zich in het stuifzand en het helm verliezen kwamen. Hij wilde wel dat hij zichzelf verliezen kon in de besloten moederschoot van zulk een zongebruinde warme duinpan. Maar steeds dieper riep het ruischen van de zee, dat in zijn oorschelp, met de vingers toegedrukt, begonnen was.

Het strand was niet geheel verlaten. Enkele gasten traden met hun ongewone, kleurige ontkleeding uit de donkere hokken in het frissche licht van zon en zee. Zijn vader zat, geheel in 't wit gekleed, juist op De scherpe scheilijn van de schaduw en de zon, onder de overkapping van een badstoel naar een schip te kijken, dat in de verte niets meer dan een rookpluim scheen. Cobbs had een gevoel alsof hij schreien zou, opeens in heftig, redeloos gesnik uitbarsten. Maar opgewekt en vol van vriendelijke autoriteit riep daar de stem zijns vaders: 'Waarom ga je ook niet zwemmen, jongen!'

Cobbs besloot dat er in spijt van alles dan maar moest gezwommen worden. Het water sloeg als bloemkool op het strand. Zoo moest ik het ook in mijn handen

kunnen vasthouden, dacht Cobbs. Maar 't meegespoelde zand begon heel fijn te schuren langs zijn beenen. Dan verhardde zich de bodem onder 't zachte drukken van zijn teenen. Het water speelde om zijn buik, zijn borst, zijn oksels. Een golf kwam sierlijk angewelfd, en Cobbs maakte zich los van wat er nog aan zwaarte in hem was, en liet zich meetillen door die golf, verloor zichzelf in het doorschijnend geel en grijs en groen van water, in het doorzond opaal dat later meest de kleur zou zijn waarin hij zich verheugen kon.

Je zwemt niet elke dag zoo prettig. Cobbs was bijna reeds een man toen hij aan zee was op een dag dat er veel wind woei, en het water, zwarter, een begin van storm verborg. Hij sloeg de deining hard en vinnig, zonder meelij. Weer zat zijn vader uit een strandstoel toe te kijken. Ik wilde dat ik nu een mensch kon redden, dacht Cobbs. Maar zijn vader riep terug, zoodat het zangerig over de branding heenklonk: 'Er zijn toch witte boeien, witte reddingsbooten en het vlotje. Waag je liever...' Alle andere woorden gingen in 't gewoel van storm en wind verloren. Cobbs sloeg vinniger het water dat met spieren en met kronkelvezels aan hem trok. Hij wist dat overal de diepte om hem heen stond: omdat hij bang was.

Toen hoorde hij het gorgelen van binnenklotsend golfjesspel, een boot die langzaam volloopt, kantelt. Maar het was een vrouw wier rondingen verdronken, die, verzonken op de bodem, als een groote anemoon verwitten zou. Cobbs voelde hoe hij lenig werd, het

water kliefde, en de zee opeens hem losliet en hem uitspooog naar de drenkeling. Hij greep haar vast, een koele gladde visch met geuren van versch kroos en diepe bodems. ‘Sla toch je armen om mijn hals,’ riep Cobbs. ‘Toe dan!’ Maar slap en willoos liet ze zich doorgolven en Cobbs verloor de moed. Het strand was veel te ver.

‘O vader, vader! Vadertje!!’

Hij zag het op-en-neer-gedrentel van zijn vader op het strand, het fladderend bewegen van zijn witte zeilbroek; schuim en wolken en het waaien van veel haren. Waarom heb ik ook geen moeder, fluisterde het binnenste van Cobbs. Wat moet ik met die vrouw hier? ‘Duwen,’ riep hij schor, tusschen het vermoeide hijgen door. ‘Duwen.’ Zijn armen werden zwaar en pijnlijk. Er was nieuw geplas, de speelsche slag van zwemmen bij hem, een verdwaalde school dolfijnen misschien. Een gebruind, haast mager, energiek gezicht. Een man, een vrouw? Ik weet het niet, dacht Cobbs; gelukkig ben ik nu niet meer alleen.

Zij namen dan de drenkeling met kleine stootjes tusschen zich mee, hoewel Cobbs wist: ‘t is nutteloos, ze is reeds dood. En plotseling overstelpte het gewicht van dit gesmijde lijk hem, hij verloor de regelmaat van slag en adem. Nog suisde in zijn oor liet roepen van zijn metgezel: ‘Cobbs... lieve Cobbs...’ De lucht werd woelig, boven kwam een nieuwe branding. Reeds heb ik grond onder mijn voeten, drijfsand, ongewisse grond, dacht Cobbs, met lichtend-zeker weten midden in zijn razende doodsangst. Zwaar en

groot lag naast hem 't lichaam van de drenkeling.

Er was eerst klaar gemurmel van veel stemmen, kermisgeluid bij avond en veraf. Cobbs was nog veel te loom en moe om zijn oogen open te doen. Hij hoorde alleen de stem van zijn vader tegen de omstaanders zeggen: 'De eene redt hij, de ander laat hij verdrinken.'

Ach, was ik zelf maar verdronken, en hoefde ik nooit mijn oogen meer open te doen, dacht Cobbs.

Van die tijd af had hij een afkeer van het strand en van de zee. Je kreeg hem er wel naar toe, maar met de lusteloosheid die het kenmerk werd van al zijn droomen. Ik wil leven zonder zelfverwijt, zei hij. Maar kan ik het verhelpen dat de zee een mensch verzwolgen heeft? Als ik een vogel was en lijk de meeuwen land en lucht en water alles evenzeer tot mijn domein bezat, ik zou mezelf liefst in de lucht verliezen, misschien verpletteren op een steenrots, misschien plonzen in het water, maar mijn gedachte zou zich als een witte pluim verwazen in de hoogste nevels, en hooger dan een mensch ooit komen kan. Ik wil tenminste dáárvan een beetje notie zien te krijgen.

De jongeling Cobbs werd toen een bergbeklimmer, en later, met het toenemen van onrust en ontzetting, zelfs een vliegenier. De bergen boden in het eerst veel onvermoede schoonheid. Cobbs bevond zich in een neveldag op 1800 meter in een bergmassief dat zich aan alle zijden uitgewischt had in de melkdamp. Slechts vlak voor hem schemerden de steenen van het pad dat hier geen pad meer was, doch slechts een nauwe wilder-

nis, en vóór hem 't zwartbruin van de schuine rotswand. De schepping scheen gekanteld, en Cobbs een wandelaar in de scheef weggezakte wereld van verminkte en nieuwgeschapene dimensies. Dit is het lijflijk besef der wiskunde, zoo in het ongewisse.

Onvermoeibaar, doelloos, want hij wist volstrekt niet meer waarheen, liep Cobbs het gebergte in. Steeds zwaarder scheen de ruimte voorover te hellen, waarin zich de bergtoppen moesten bevinden. Cobbs stond voor het blinkend-grijze begin van een gletscher, waar water uit blauwgroene grotten siepelde over het fijne gesteente van de moraine. Hier loste de melkwereld zich op; schuim dat verliep in grijs vocht.

In deze wijde beneveling ben ook ik niets meer dan een waterdampblaasje, een atoom en een minieme ruimte-omspanning, dacht Cobbs. Waarom zou ik mij nog over iets druk maken, waarom zou ik nog één gevoel willen koesteren? Het is alles gelijk, of men rots is of water of lucht. Ik wil in mijn denken de klare en zuivere zelfbeslotenheid bewaren van de kleine gletschergrotten. En niet meer zaniken over wijde, wijde uitzichten die toch zoo beperkt zijn, want ofwel het is heilig, ofwel je kijkt tegen het strakke hemelblauw aan. En wat is daarachter? Hier in deze sombere engheid bevind ik mij vrij en verloren als in de moederschoot van mijn schepper, als in de lymphkanalen van mijn verwekker, als in de hersenwolken van wie mij uitdacht. Ik ben onbevreesd, hetzij de wereld kantelt en ik in de oneindige ruimte verdwijn, hetzij de bergen zich storten en ik onder de ontzaglijke massa verpletterd word.

Onvervaard liep hij de hoogte in, naar de steilten van het melkwit. De stilte waarin alleen steentjes onder zijn schoenen knarsten en waterdamp leekte, werd plotseling van een koude en starre muziek vervuld. Koeklokken klepelden van heel dichtbij. Waar waren ze nog zoo kortgeleden? Ze jengelden onzichtbaar in de nevel, een liefelijke aardigheid verdoold in de wezenlooze velden des hemels. Nu hoorde hij zelfs het mekkerend geblaas van een schaap.

‘Maar ook dat zal ik onder mij laten!’

Neen, de nevels bewogen zich; nevels en schapen, windrafels, pluimen van melkwit. En het gelige, moeilijk doorbrekende zonlicht. De wereld kantelde. Hooger verdwenen de rotswanden, maar hier stond Gobbs op een bergkam, en vóór hem het nieuwe, diepe, onmetelijke dal. In de verte een glimp van hemelblauw en blauw van het meer.

‘Dan zullen wij terugkeren tot de diepten, sprak Cobbs tot zichzelf. Zoolang mijn voetzolen zich niet losmaken van deze aarde.’ Hij zag bij het hoogste ravijn een boerin gezeten onder een groote zwarte paraplu, de turende koebeesten om haar heen verzameld. Ze groette ternauwernood terug. Maar zie, ik ben niet eens meer alleen, dacht Cobbs.

Beneden in het dorp vond hij de onverschillige kennissen bij hun cognacje, en aan het avondmaal deed hij zich rijkelijk te goed.

Een mensch bewaart het schoonst de herinneringen aan bergen, zoolang hij woont op het vlakke land. Voor

Cobbs waren de weiden de wachtende gelijkmoedigheid der ziel. Hij voelde zich uit de bosschen verbannen, elke latere bergtocht stelde hem diep teleur, omdat geen avontuur meer het vroeger vertoeven in melkwitte ruimten kon evenaren. Op zijn wandelingen door polders en over glooiende heiden zeiden zijn bijna ingesluimerde herinneringen hem, dat de wereld toch beter en mooier moest zijn dan waar hij thans was. Hij dacht erover zich een huisje te zoeken, omringd door donkere bosschen, verbeeldde zich dat des ochtends de vogels hem wekken zouden, en de middagen mild zouden zijn van het ruischen der boomen, en de ondoorgrondelijke zweem van droefheid die altijd om hem verwijlde, zou zwijgen bij de ontzaglijke tijding der fluisterende twijgen in vroege schemer. En zou hij zichzelf niet in de bosnacht verliezen kunnen?

Ik ben bevreesd voor zooveel vegetatie rondom mij. Mijn vruchtbaarheid is mijn vloek, ik wilde dat ik de laatste der menschen was, prevelde Cobbs. Ik wilde dat ik mijzelve verpletteren kon, dat ik heel de wereld te pletter kon slaan. Een gedachte waarvan ik de aanvang niet weet, noch het eind, heeft mij opgebouwd uit het kleurlooze en onbetastbare protoplasma. Waarom kan deze gedachte, wanneer zij zichzelf voltooid heeft, de omspanning van onze gedroomde vorm niet doen breken, zoodat onze wereld uiteenspat, een zeepbel gelijk? Onderstel dat het rood of het groen of het blauw van die zeepbel zich wijsmaakt: ik spiegel de wereld, de wereld ben ik... Verbeel je dus niets, o mensch, en blijf rustig wonen op de vlakste der vlakten.

Wat Cobbs een oogenblik zeer in de war bracht, dat waren de kinderen. Het zijn de vegetaties van 't bosch, die uit hun planten-verbeelding zijn losgeraakt en in dierengestalten zijn weggevlucht. Want zoo jonge menschen zijn feitelijk dieren. Cobbs wilde gaarne de tijd vergeten en alle eindigheid; alleen op die wijze, meende hij, is onze gebondenheid aan de stof nog dragelijk te maken. In het kind zet ons leven zich voort, een mensch moet dus kinderen krijgen. Ik kan niets anders verwekken dan wat ik zelf ben, ik moet dus trachten eerst kind te worden. Hoe meer kind ik echter ben, hoe dichter ik mij bij mijn oorsprong bevind, en was het mij niet om mijn eindigheid juist te doen? O cirkelgang! Aan dit eindige wezen ontsnap ik nooit.

Hij ging gehurkt bij een kring van spelende kinderen zitten om toe te zien en te spotten met het liefste van zijn ziel. De kinderen gaven elkander de wonderlijkste benamingen, gelijk zij steeds doen: Ik ben stoel. En ik ben waterval. En ik ben moeder. En jij bent kerktoren.

‘Kijk, kijk, riep Cobbs uit. Ook de dartele diertjes willen aan zichzelf ontsnappen. Die wet is algemeen; het is onze zeepbelspanning, zonder haar zou de bel niet bestaan en ook niet kunnen barsten. Werkelijk, ik zal nooit meer bekommerd zijn, en kinderen kunnen mij niets meer schelen. En is geen verschil tusschen de dood door geboorte en die door sterven. Het eenige dat waarlijk bestaat is de onveranderlijkheid.’

Cobbs noemde zijn auto ‘projectiel der onveranderlijkheid’, waarmede hij bedoelde, dat hij zich overal

evenzeer thuis gevoelde. De wegen zijn de middenstof van ons aardsch bestaan, het zijn de kanalen waarin onze drang naar snelheid stil en zilverwit moet zwemmen, zonder dat haar vinnen ooit de oevers raken. De auto slurpt de wegen gretig op, suist langs de boomen en de weiden en de bruggen en de huizen en de steden, laat achter zich een kleine blauwe stofwolk van herinnering, die spoedig weer is opgeklaard naar open horizonten.

‘Maar waar vind ik de auto's die niet aan de wegen zijn gebonden?’ vroeg Cobbs zichzelf af. De nieuwe steden riepen, onbekende wegen lokten, elke avond die je binnenreed was geurig van belofte, uit de schemer kon het bloemenwonder van gezichten plotseling voor je opengaan, in vreemde straten plotseling een andere auto stilstaan en een mensch verschijnen in de aureool der helle lampen, gansch omsponnen door de kus van lichten... Dat is toch wel de moeite waard om vele kilometers ver te rijden. Maar de horizonten buigen mee; geen snelheid is zoo groot als het geleidelijk wijken van de verten die nooit stilstaan, zich in weelderige lijnen buigen, en verzinkend zich weer sluiten in hun onveranderlijkheid.

Dan suizen de motoren sneller en ze zingen: Cobbs, o Cobbs, nooit kan wat hier op aarde werd geboren uit de aardschheid vluchten. Onder deze zware wolkenluchten zullen alle dingen trager gaan naarmate zij hun onrust over alle wegen razen. Daar de eenige vlucht uit dit ons zijn nooit is het worden, noch geweest zijn, maar bestáán in onveranderlijke rust. En Cobbs buigt zich

met klein geluk en veel berusting naar de dingen die hij tegemoet snelt, en reeds op het oogenblik van de ontmoeting achter zich gelaten heeft. Hij ziet ze aan met de verwondering van iemand die te sterven ligt en snakt naar rust, en wien de dageraad zijn venster binnenkruipt, terwijl een vogel ochtendliederen aanheft, alsof niets nieuws gebeurt.

‘O wereld vol van heerlijkheden, wereld die ik toch zoo gaarne op wil geven voor iets dat nog grooter is, de opalen stilstand, vruchtwand waarin ik geboren werd’, zingt Cobbs terug. De wegen krommen zich tot buigzame spiralen en verliezen zich in 't projectiel dat Cobbs hun toewerpt, in zijn eigen zijn. Met honderd-kilometer-vaart neemt hij de wereld in bezit, met honderd-kilometer-vaart verliest hij haar, en staart, wanneer hij bij een spoorwegovergang moet wachten, op witte wijzerplaten, blinde oogen die niets meer verraden van wat omgaat in het lichaam van de auto en van Cobbs.

De vliegkunsten van Cobbs bleken, toen hij eenmaal zoo ver was, slechts bezigheden zonder nadere zin. Want hij geloofde niet meer, omdat er niets meer te gelooven viel. En zonder geloof vindt ge nimmer de zin van de dingen. Hij stapte zonder emotie, met een gevoel van vrijwillige plicht, in het vliegtuig dat broos op zijn veerende wielen stond. Een mager staketsel van dunne buizen omspannen met zeildoek; twee vleugels fragieler dan vogelpennen. De zoemende schroef was een levende bloem met snelheid tot geur.

Het vliegtuig danste de weide over, en Cobbs wist nooit het juiste moment dat het losliet van de aarde. Het begon te zweven, opgehangen aan al de onzichtbare draden der zwaartekracht. Het kon zich wenden en zwenken, de weiden en steden in schuine opstand doen steunen tegen het uitspansel, maar het slingerde, altijd vastgehouden door onverbreekbare kabels.

‘O vogels, nu ken ik de reden van uw geheimzinnigheid, aarde-gebonden. Neen, ik wil los zijn en vrij, ontkomen aan al de tentakels van denken, herinneren, hopen; de zwaartekracht van onze ziel. Vliegenier, neen, in je salto kantel ik niet; ik ben mijzelve gelijk gebleven; de wereld draaide zich om. Hoe ontkom ik dit toestel, de eindige ruimte, en al de jekkers waarmee ik mijn ziel heb omhuld?’

Men heeft Cobbs met schoone visioenen geplaagd en trachten te paaien. Steeds dieper liet de machine de kleuresegmenten der aarde onder zich wegdeinen. Zilveren draden van verre rivieren, het kroesgroen van bosschen, het grijze en roode geschub van daken, het blinken van water, 't ging alles in ijl grijs tenonder, en stijf, als een vogel van glas, lag het vliegtuig opeens op een schuimzee van wolken. Een poolzee kruimig gestold, een zuidzee van eiwitschuim, waaruit enkele wolkoppen bobbelden, vlokkige kruinen, duinen van blinkend-wit schuim; en in een regen van licht vlekten schuinweg de vleugelschaduw. Boven de wolkenzee was het oneindige, ongenaakbare blauw, en een enkele maal was er de korte weerspiegeling van het blauw door een gat in de wolkenzee die tot de bodem der

aarde liet zien, de weiden blauw in hun middagschemer.

‘Ben je nu tevreden, Cobbs?’

‘Zelfs hier wil je me nog misleiden, o hart.’

‘Vliegenier, ik wil dat je nog hoger gaat.’

‘Het kan niet. Ongelukken.’

‘O Cobbs, was je maar alleen.’

‘Ik laat me niet paaïen. Hooger. Hooger!’

Het kon gebeuren dat Cobbs met gesloten oogen in het wilde weg aan de handles ging rukken. De vliegmaschine steigert omhoog uit de wolkenzee. Opnieuw verlaat een vogel de aarde-zee, de tweede laag. Hij doorsnijdt een derde, een vierde, de zeven sferen. De harmonie der planeten suizelt en zindert zijn ooren voorbij. Het blauw van de hemel begint te iriseeren, opaal. De machine blijft achter, maar in Cobbs is de vaart tienvoudig geboren; alleen, zonder vleugels en steunsels doorklieft hij de ruimte. De zwaarte valt meer en meer van hem af, zijn zwaarte slinkt en zijn wezen wordt ruimte. 't Is wenteling geworden, hij keert in zichzelf terug, in zijn stilstand en in het verliezen, het nameloos bestaan.

Het kon gebeuren.

In den beginne heette ik Cobbs. Ik heb nog duizend andere namen; nooit ben ik slechts één enkele geweest. Ik vrees mijn ondergang niet meer. Er zijn millioenen vogels, visschen, aarde-dieren en insecten. Uit elk van hen kan Cobbs geboren worden, zonder dat hijzelf, of u of ik zich daarover bekommert. En ge wilt nog ongerust zijn?